

AKADÉMIAI TAGAJÁNLÁSOK

1982

Régi hagyományt újított fel az Akadémia, amikor 1981. évi közgyűlésén határozatba foglalta, hogy a testület új levelező tagjainak megválasztására vonatkozó ajánlásokat — a tudományos közvélemény jobb tájékoztatása érdekében — még a jelölést tárgyaló osztályülések előtt a Magyar Tudományban közzé kell tenni. E döntés végrehajtására most kerül sor: jövőre, 1982-ben ismét új levelező tagokat választ az Akadémia közgyűlése.

Az elnökség által megadott határidőig 88 új levelező tag megválasztására érkezett javaslat az Akadémia tagjaitól a tudományos osztályokra, illetve az MTA elnökéhez. Most közreadjuk — az ajánlók nevének felsorolásával — az osztályülések elé kerülő tagajánlásokból a jelöltek tevékenységére vonatkozó szöveget. (Az ajánlások mellékletét képező publikációs jegyzékeket terjedelmi okok miatt nincs módunk közölni.) A javaslatok előtt szereplő legfontosabb életrajzi adatokat a szerkesztőség foglalta össze.

Az alapszabályok értelmében az osztályülések megvitatják a tagajánlásokat és titkos szavazással döntenek az új tagok jelöléséről. A továbbiakban a szavazattöbbséget elnyert javaslatok az elnökség indítványával a közgyűlés elé kerülnek döntésre.

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

Borzsák István

1914-ben, Monoron született. Szűkebb szakterülete: klasszika-filológia. Doktori fokozatát 1965-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Borzsák Istvánt a nemzetközi tudományos világ a több mint négy évtizedet átfogó értékes munkássága alapján korunk legkiválóbb latin irodalomtudósainak élvonalába sorolja. Már doktori értekezése („Die Kenntnisse des Altertums über das Karpatenbecken” Bp. 1936, 2. kiad. 1966) fémjelezte nevét nemzetközi tudóskörökben. Tudományos érdeklődésének gyújtópontjában kezdettől a klasszikus latin irodalom állott („A latin nyelv szelleme” Bp. 1942, „A római irodalom története” Bp. 1944), amelynek kiemelkedő alakjai: Cicero, Vergilius, Horatius, Lucanus, Tacitus köré csoportosulnak legjelentősebb tanulmányai. Munkássága nagy nemzetközi megbecsülését mutatja, hogy olyan fontos nemzetközi vállalkozások munkálataira kérték fel, amelyeket mindig a kor legkiválóbb tudósaira bízta (PW—RE „Tacitus” címszó, önálló monografiaként „P. Cornelius Tacitus” Stuttgart 1968, 2. kiad. 1978, Horatius és Tacitus új kritikai kiadása a Bibliotheca Teubneriana-ban). Mint kiváló latinirodalom-tudóst a római Latin Akadémia 1974-ben tagjává választotta.

Életművének másik központja magja a klasszikus latin irodalom hazai recepciójának és a magyarországi latin irodalomnak rendszeres kutatása. Vergilius, Horatius és Tacitus

hazai utókorának feltárása, Janus Pannoniusról, a Corvin-Könyvtárról, Simon Grynaeus-ról, Vitéz János, Temesvári Pelbárt, Csokonai, Kemény Zsigmond, József Attila klasszikus olvasmányairól írt tanulmányai, „Az antikvitás XVI. századi képe” (Bp., 1960) c. jelentős monográfiája, „Budai Ézsaiás és klasszika-filológiánk kezdetei” (Bp., 1955) c. könyve számos értékes új eredménnyel gazdagították a magyar művelődés történeti képét.

Latin kutatásainak szilárd alapjait nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő szövegkritikai munkássága biztosítja. Nagyértékű munkát végzett a magyar közművelődés számára a latin irodalom fordításával (teljes Tacitus, részek Cicero, Sallustius, Livius stb. műveiből, Szamosközy István, Forgách Ferenc történeti művei, Szenczi Molnár Albert praefatio-i).

Kiváló egyetemi munkájának eredménye két új tanszék és tudományos műhely s az Acta Classica folyóirat (13 kötet) megszervezése. Tankönyvírói munkássága tudomány-
szakunk területén páratlan (Lucretius, Horatius, Tacitus műveinek magyarázatos kiadásai stb.). Oktatási, tudományos közéleti és társadalmi tevékenységét nagyra becsülik, mint erről számos kiténtetése és fontos megbízásai tanúskodnak.

Borzsák István levelező taggá választásával az MTA nagy nemzetközi tekintélyű, tudományos, oktatói és tudományos közéleti tevékenységben fáradhatatlan tudóst vonhat magasabb szinten munkájába, akire nagy feladat vár: a hazai latinkutatások újjászervezése és felvirágoztatása, a latin nyelvű kultúra széles körű megismertetése.

*Benkő Loránd, Harmatta János, Imre Samu, Klaniczay Tibor, Köpeczi Béla,
Tolnai Gábor, Ujfalussy József*

Czeglédy Károly

1914-ben, Pápán született. Szűkebb szakterülete: sémi filológia, arabisztika. Doktori fokozatát 1976-ban szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Czeglédy Károly a sémi filológusoknak és arabistáknak ahhoz a szűk köréhez tartozik, akik rendkívül alapos és kivételesen széles körű nyelvi és filológiai képzettségükkel olyan problémákat is meg tudnak világítani, amelyek korszakokon át megközelíthetetlennek látszottak vagy egyenesen félrevezették a kutatást. Óhéber, akkád és ugariti összehasonlító nyelvészeti kutatásai tették lehetővé számára az ugariti nyelv megfejtése egyik zárókövének megtalálását már doktori értekezésében, amely egyszerre érett kutatóvá avatta a sémi filológiában. De figyelme hamarosan az arab földrajzi irodalom felé fordult. A honfoglalás előtti magyarokra és a velük történeti kapcsolatba került közép-ázsiai török és iráni népekre vonatkozó arab tudósítások interdiszciplináris elemzése tanulmányaiban új korszakot nyitott az idevágó kutatások történetében. Egyik fontos eredménye volt a ḥaddu al-awwalu „az első határ” arab kifejezés helyes magyarázata, amely egyszerre megdöntötte a két magyar őshaza elméletét. Ibn Faḍlānra vonatkozó kutatásai, amelyek e fontos író szövegét jelentős mértékben helyesbítették, az arab nemzeti grammatika kitűnő ismerőjének mutatták és az arab filológia élvonalába emelték.

Arabkutatásait hamarosan a Közép-Ázsiára vonatkozó szír, örmény, grúz, közép- és újperzsa források feldolgozásával szélesítette ki. Ennek során olyan ragyogó tudományos munkákat tett közzé, mint a szír Nagy Sándor-legenda elemzése, Mār Grigor és Mār Aba szír martyrologiumai és Pseudo-Zacharias rhétor középperzsa eredetijének kimutatása

vagy a Rézváros, Bahrám Čobin és a középperzsa apokaliptikus irodalom összefüggéseinek felfedezése és megvilágítása.

Minden tanulmánya egy monográfia eredményeit rejtí magában. Sokoldalú filológiai munkásságából Közép-Ázsiának sok vonatkozásban új történeti-földrajzi képe bontakozott ki s a népvándorlás egész folyamata s ezen belül a hunoktól az avarokon, kazárokon, kunokon stb. keresztül a karakhanidákig egész sor nép történeti sorsa új megvilágításba került előttünk. Czeglédy Károlyt e kutatásai a nemzetközi tudományos világban nagy elődei: Marquart, Barthold és Minorsky sorába emelték. Nagy érdemei vannak az egyetemi oktatás és a tudományos közélet terén is. Az arabisták kiváló fiatal nemzedékét nevelte fel s szerkesztői és tudományos szervezői munkássága értékesen hozzájárult más tudományterületek, elsősorban a magyar nyelvészet őstörténeti kutatásterületének fejlődéséhez. Tudományos munkásságának elismerését tükrözi megválasztása előbb a Körösi Csoma Társaság alelnökének, majd elnökének. Tiszteleti tagjává választotta a Török Történeti Társaság és kitüntették a Török Köztársaság „Diplôme d'honneur”-jével.

Czeglédy Károly levelező taggá választásával a világhírű magyar sémi filológia és arabisztika kiváló képviselője gazdagítaná Akadémiánk működését s nyerne támogatást „A magyar őstörténet írásos forrásai” általa irányított munkálatainak sikeres befejezéséhez.

Benkő Loránd, Harmatta János, Imre Samu

Czine Mihály

1929-ben, Nyírmeggyesen született. Szűkebb szakterülete: XX. századi magyar irodalom. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyetemi tanára.

Czine Mihály az ötvenes évek elején indult irodalomtörténeti- és kritikusnemzedék egyik legeredetibb és legtehetségesebb tagja. Gyermekkorának élményvilága és szellemi feltételei már indulásakor ahhoz az irodalomhoz vonzották, amely a két világháború között a paraszti szegénység érdekét felvállalta. A népi írók munkáiban a maga eszményét találta meg, s ez az irodalom egyben műveltségi forrása is volt. Témáinak kiválasztása azonban túlmutat a spontán élményi összehangzáson. Mint nemzedékének, Czine Mihálynak is a marxista eszmekör nyitott távlatot. Ezért már pályakezdőként is szükségének tudta az összefüggések felkutatását. Így jutott el Móricztól például Bródy Sándorig, akinek első újraértékelői közé tartozik. 1956-ban az Irodalomtörténeti Intézet munkatársai közé került, s mint ilyen, jelentősen kivette részét az akadémiai irodalomtörténet munkálataiból. A kézikönyv 5–6. kötetének ő az egyik legjobb szerzője: a Móricz-portré mellett ő írta a Krúdy-fejezetet, amely a Krúdy-filológia úttörő műve. Fő műve az 1960-ban megjelent Móricz-monográfia (Móricz Zsigmond útja a forradalmakig). E munka a marxista irodalomtörténetírás legjobb monográfiás teljesítményei közé tartozik. Szerzője jól össze tudja hangolni a történeti, a szociológiai és az esztétikai szempontot, a magas rangú művészi megformálást és a tudományos mélységet, alaposágot. A Móricz-monográfia után következetes lépés volt a naturalizmusról szóló tanulmánya („A naturalizmus” 1968). Eme újabb kutatásával párhuzamosan folytatta a Móricz-életmű feldolgozását. A Gondolatnál megjelent teljes Móricz-portréja (1968) ismeretterjesztő jellegű ugyan, de problémagazdagságával nagymonográfiájának készülő folytatását is jelzi.

Czine a hatvanas évek elejétől kezdve állandóan részt vett az új magyar irodalom reális értékrendjének kimunkálásában, ill. kritikai rendszerezésében; tanulmányokat írt Juhász Ferencről, Nagy Lajosról, Simon Istvánról, Darvas Józsefről, Áprily Lajosról, Vas Istvánról, Veres Péterről, Németh Lászlóról, Váci Mihályról, Illyés Gyuláról, Kassák Lajosról, Sarkadi Imréről, Erdei Ferencről és másokról, kismonográfiát Szabó Pálról (1971). Hogy tanulmányai és kritikái mögött egy határozott s tág koncepciójú, eszmeiségre és minőségre néző rendszerező munka is meghúzódik, erről nem utolsó sorban szerb-horvát nyelven megjelent nagy szintézise, „A 20. századi magyar irodalom története” (Novi Sad 1976) tanúskodik. Nagy szerepet vállalt a szomszédos országok magyar irodalmának kutatásában és kritikai rendszerezésében is: a hatvanas évek közepén — úttörő módon — megírta a romániai magyar irodalom történetét. Ezt a majdnem monografikus igényű összefoglalást egészítik ki kritikai és tanulmányai Kós Károlyról, Balogh Edgárról, Sütő Andrásról, Fábry Zoltánról, Duba Gyuláról, Dobos Lászlóról és másokról. Negyedszázados kritikai és irodalomtörténeti pályáját mutatja be kétkötetes tanulmánygyűjteménye, „Nép és irodalom” (1981) egyértelműen kirajzolódik ebben munkásságának vezérgondolata: magyarság és haladás egygyéforrasztása számára a cél.

Több mint egy évtizede az ELTE bölcsészkar 20. századi magyar irodalomtörténeti tanszékének munkatársa. Mint oktató is nagy hatású, iskolateremtő egyéniség, számos értékes ember kötődik hozzá tanítványként. Irodalomtörténeti, kritikai, tanári munkásságának értékét jelzőn — írásaikban méltató szavakkal — oly írók sorozták őt a mai magyar szellemi élet legjelentékenyebb, legnagyobb hatású és legnagyobb súlyú egyéniségei közé, mint Balogh Edgár, Fábry Zoltán, Illyés Gyula, Nagy László, Németh László, Sütő András.

Czine Mihály életútjának legfontosabb dátumai: 1952–1955 között aspiráns, 1954-ben József Attila díjat kap, 1955–56-ban az Új Hang rovatvezetője, 1960-ban kandidátus lett, 1973-ban megszerezte az irodalomtudományok doktora címet, 1974-ben egyetemi tanár lett.

Barta János, Keresztury Dezső, Király István, Sőtér István

Gunda Béla

1911-ben, Temesfüvesen született. Szűkebb szakterülete: néprajz, folklór. Doktori fokozatát 1961-ben szerezte. A Kossuth Lajos Tudományegyetem egyetemi tanára.

Gunda Béla paraszti családból született. Az egyetemet Budapesten végezte és 1934-ben rögtön tanársegéd, majd a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője lett. 1943-tól a Kolozsvári Egyetem, 1949-től a KLTE Néprajzi Tanszékének vezető professzora. Több évtizeden át vezető személyisége a magyar néprajzi kutatásnak és oktatásnak. Debrecenben valóságos etnográfus iskolát alapított, tanítványai az ország különböző múzeumaiban, egyetemein és tudományos intézeteiben találhatók. Néprajzos szakembereink közül egyike nemzetközileg is a legismertebbnek. Szakmai tudományos érdeklődése igen széles körű és interdiszciplináris jellegű. Kutatásai kiterjednek a magyar, közép-kelet-európai és balkáni térség néprajzára, ezen belül elsősorban a gazdálkodás, a népi teherhordás, a társadalmi szervezet, a népi építészet stb. kérdéseire. Külön kiemelendők még a Kárpátok népi műveltségével, a morva, szlovák, román pásztorélet kérdéseivel foglalkozó munkái. Számos néprajzi kezdeményezés fűződik az ő nevéhez is. Így például: a Magyar Néprajzi Lexikoné, a Magyar Néprajzi Atlaszé, a különböző tájatlászoké

stb. Tudományos érdeklődése az etnográfiaán túl kiterjedt a néprajz tudomány- és művelődéstudományi kérdéseire, a kutatás módszertanára is.

Akkor, amikor Akadémiánk nyomatékával hangsúlyozza a kelet-európai kutatásokat, éppen Gunda Béla az, aki évtizedek óta ebben az irányban dolgozik, amit legutóbb az Akadémiai Kiadónál megjelent „Ethnographica Carpatho-Balcanica” c. könyve is tanúsít. Személyes terepkutatás révén ismeri a Balkán, a Kárpátok néprajzát. Éppen ebben az évben végzett négyhetes terepmunkát a görög szigeteken. Az Akadémiai Kiadónál sajtó alatt van „The Fishing Culture of the World” címmel egy általa szerkesztett, kb. 100 íves kötet, amelyben a különböző szerzők a világ halászati néprajzát dolgozzák fel. Munkássága egyaránt kiterjed az ethnographia és a folklór területére. Külföldi kapcsolatai révén is szolgálni tudná a Magyar Tudományos Akadémiát.

Gunda Béla több nemzetközi tudományos társaság tagja. Évtizedek óta részt vesz az MTA különböző bizottságainak munkálataiban, s mindig hűséggel, elvi szinten szolgálta Akadémiánk célkitűzéseit, eszményeit. Az MTA támogatásával kb. 25 monográfiát, tanszéki évkönyvet jelentetett meg. Számtalan — éppen az osztály munkáját érintő — néprajzi kezdeményezés és munka fűződik nevéhez. Vendégelőadó volt a legkülönbözőbb külföldi egyetemeken. Kutató-professzorként dolgozott Berkeleyben (Kalifornia, USA). Tiszteletére a Koppenhágai Nemzeti Múzeum adott ki egy több mint 500 oldalas jubileumi kötetet, amelyben huszonkét szakember (Írországtól a Szovjetunióig) közölt tanulmányt. 1978-ban megkapta a Herder-díjat. Hazai kitüntetései: Felsőoktatás Kiváló Dolgozója, Szocialista Munkáért Érdemérem, Munka Érdemrend arany fokozata.

Barta János, Bognár Rezső, Kálmán Béla

Hazai György

1932-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: orientalisztika (turkológia). Doktori fokozatát 1966-ban szerezte. Az MTA Orientalisztikai Munkaközösségének (Nyelvtudományi Intézet) tudományos tanácsadója.

Turkológiai tanulmányait Németh Gyula és Fekete Lajos vezetése mellett végezte. Kandidátusi értekezését 1958-ban, doktori disszertációját 1966-ban védte meg. Hazai a mai ötvenes generáció tagjai közt megkülönböztetett helyet foglal el. Tudományos tevékenysége során több mint két évtizedet töltött külföldön. Részt vett két szocialista országban az ottani turkológia megszervezésében: előbb Szófiában tanított az egyetemen, majd a berlini Humboldt-egyetemen oktatott, ugyanakkor az aspiránsok egész sorát vezette be tudományuk művelésébe. Rendbe szedette a nagyhírű berlini Turfán-gyűjteményt, vezetése mellett megkezdődött a felbecsülhetetlen értékű anyag feldolgozása. Előadott, konzultált kongresszusokon, egyetemeken, akadémiai kutatóhelyeken. Nemzetközi megbecsülést szerzett magának tudományos eredményeivel, általános elismeréssel adóztak rendkívüli szervezőképességének.

Hazai tudományos érdeklődése a turkológia széles spektrumát foglalja magában.

Az újjáéledt berlini Turfán-kutatás kiadványainak megindulását jelezte a tanítványával, P. Ziemevel közösen kiadott kötete: „Fragmente der uigurischen Version des 'Jin' ganjing”; Berliner Turfantexte I, 1971. Módszertanilag ez a mű jelentős haladás a korábbi hasonló kiadványokkal szemben.

Tudományos érdeklődésének jelentős részét oszmán–török problémák újszerű megoldása kötötte le. Pályakezdő dialektológiai és nyelvtörténeti dolgozatai után „Das

Osmanisch—türkische im XVII. Jahrhundert” c. könyve a budapesti turkológiai iskola legjobb eredményeit nyújtja. A „Kurze Einführung in das Studium der türkischen Sprache” az oszmanisztika kutatásának és oktatásának nélkülözhetetlen kézikönyve. Tudományos munkásságának gazdag bibliográfiájából jól láthatjuk, milyen eredményesen munkálkodott a magyar—török kapcsolatok (Rákóczi, Thököly, Kossuth stb.) felderítése terén, milyen sikerrel tevékenykedett a török irodalom klasszikusainak és élő nagyjainak magyar nyelvű megismertetésén.

Hazai György a nemzetközi turkológia ismert és megbecsült tagja. Megfordult Európában és a tengerentúl mindenütt, ahol turkológiai kutatások folynak. Hazai György az Association Internationale d'Études de Sud-Est Européen (AIESEE) magyar nemzeti bizottságának elnöke. Titkára a Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH) mellett működő nemzetközi orientalisztikai szervezetnek. Tagja az ankarai Török Nyelvtudományi Társaságnak, valamint az ankarai Török Történeti Társaságnak. Tagjai sorába választotta a Finnugor Társaság (Helsinki).

Köpeczi Béla, Ligeti Lajos, Tókei Ferenc

Herman József

1924-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: általános nyelvészet, újlatin nyelvek. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos tanácsadója, egyetemi tanár.

† egkorábbi munkáiban érdeklődése a francia nyelvtörténetre és a romanisztika általánosabb problémáira irányult (pl. az újlatin nyelvek kialakulása, a latin késő-császárkori és koraközépkori története). Később azonban fontos jelentéseméleti dolgozatokkal, a nyelvtörténet elméleti kérdéseinek szentelt frásokkal (pl. a nyelvi változások mechanizmusa) gazdagodott munkássága. Kezdeményező szerepet vállalt az általános nyelvészeti szempontból is fontos szocio- és neurolingvisztikai kutatásban is. Herman tanulmányainak jellemző jegyei a bennük megnyilvánuló elméleti biztonság, a világos, áttekinthető szerkezet, a tiszta gondolatmenet és a meggyőző érvelés.

Az utóbbi két évtizedben öt könyve révén vált nemzetközileg elismert tudóssá. 1963-ban az NDK-ban jelent meg „La formation du système roman des conjonctions de subordination” c. könyve, melyet rangos folyóiratok méltattak. Két egyetemi tankönyvében („Précis d'histoire de la langue française”, 1967; „Précis de phonétique française”, 1966) a didaktikai és a tudományos szempont harmonikusan egyesül. E munkák a nemzetközi mezőnyben is feltűnnek figyelemre méltó új eredményeikkel és módszerükkel. Sikeres könyve „A francia nyelv története” c. összegezés (1966), amely a latintól kíséri végig az újlatin nyelvek, de főleg a francia történeti útját a mai napig. Tudományosan igényes munka ez, mégis maradéktalanul kielégíti a széles közönség körében történő magasfokú ismeretterjesztés feladatait is. Nemzetközi fórumokon leginkább a „Le latin vulgaire” c. munkája tette ismertté nevét (három párizsi kiadása — 1967, 1970, 1975 — mellett japánra is lefordították: 1971).

Sokat várunk Herman Józseftől a nyelv történeti változásainak elméletére vonatkozó s folyamatban levő új kutatásaitól és további romanisztikai terveitől is (mindenekelőtt készülő könyvére gondolunk, amely — a pannóniai és „dunamenti” latinság kérdéseit is felölve — a latin dialektalizációjának, az újlatin nyelvek keletkezésének kérdéseit kívánja új kutatási eredményekkel megvilágítani).

Nyelvelméleti dolgozatai főleg magyarul láttak napvilágot, és romanisztikai munkáinak egy része szintén a hazai művelődést szolgálja. Romanistaként — a késői és vulgáris latinság szakértőjeként — azonban egyhamar nemzetközi hírnévre ismert, a hazai nyelvészet legtöbbet idézett képviselőinek egyike. Erről nemcsak könyveinek nagyszámú, pozitív külföldi ismertetése tanúskodik, hanem az a tény is, hogy sok munkája tekintélyes külföldi fórumokon jelent meg, egyes munkái pedig a romanisztikai ajánló bibliográfiákban és kézikönyvekben rendszeresen szerepelnek. Számos külföldi egyetem hívta meg előadónak, vendégprofesszornak. Herman József egyetemi tanárként, vezetőként, akadémiai bizottságok tagjaként, szerkesztőként kiemelkedően értékes munkát végzett és végez. Emellett a tudományos diplomácia terén is bőséges tapasztalatokat szerzett mint az UNESCO felsőoktatási részlegének volt igazgatója. Erről tanúskodnak egyetempolitikai kérdéseknek szentelt tanulmányai, s könyvnyi terjedelmű oktatásszociológiai munkája, amely rövidesen több nyelven lát napvilágot az UNESCO kiadásában („A felsőoktatásba való bejutás útjai az európai országokban”). Tudományos és közéleti pályafutásának konkrét eredményeit ismerve bizonyosak vagyunk abban, hogy levelező taggá választásával Herman József lendületes, kezdeményező egyénisége osztályunknak, de az Akadémia közösségének is jelentős nyeresége lesz.

Benkő Loránd, Hajdú Péter, Imre Samu, Papp Ferenc

Kéry László

1920-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: anglisztika. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. A Nagyvilág főszerkesztője, egyetemi tanár.

Kéry László Debrecenben végezte középiskolai tanulmányait, majd a budapesti egyetemen és az Eötvös-kollégiumban tanult, magyar–angol szakon. 1944-ben szerzett bölcsészdoktorátust. Ekkor jelent meg könyvalakban „Stílussajátosságok D. H. Lawrence regényeiben” c. munkája. 1945–1950 között a Kultuszminisztérium előadója volt; 1945 és 1947 között a Magyarok c. folyóirat felelős szerkesztőjeként is széles körű irodalomszervező tevékenységet fejtett ki. Tizenhat hónapot ösztöndíjjal Angliában töltött, majd Debrecenben volt középiskolai tanár. Itt rendezte sajtó alá Julow Viktorral közösen Fazekas Mihály műveinek kritikai kiadását. 1953-tól az ELTE Világirodalmi Tanszékén dolgozott mint adjunktus, majd docens. 1967-től az angol tanszék vezetője volt, jelenleg a Nagyvilág főszerkesztője, a magyar PEN Club főtítkára, s egyetemi tanár az angol tanszéken.

Szellemi tevékenységének, tudományos munkájának három nagy területét körvonalazhatjuk. Kéryt évtizedek óta foglalkoztatja az angol reneszánsz dráma, elsősorban Shakespeare. Ebből a kutatómunkából nőtt ki „Shakespeare tragédiái” c. könyve (1959), majd „Shakespeare vígjátékai” c. monográfiája (1964). Kéry László szerkesztette Shakespeare műveinek hatkötetes (1955), majd hétkötetes (1961) magyar kiadását, kötetenként monografikus értékű tanulmányokkal és jegyzetapparátussal. Kéry László Shakespeare-tanulmányai és -monográfiái a magyarországi anglisztika kiemelkedő teljesítményei; munkáját határainkon túl is elismerés fogadta. A hagyományos filológiai alapvetés eredményeit felhasználva, azokat új szempontokkal, a műelemzés korszerű igényeivel ötvözve alakította ki Shakespeare-képét.

Érdeklődésének másik területe a XIX. és XX. századi angol regény. E téren végzett kutatásainak eredményeit foglalta össze „Stílussajátosságok D. H. Lawrence regényei-

ben" (1944) valamint „A sötét láng prófétája. A regényíró D. H. Lawrence" c. monográfiájában (1978). Munkásságának ehhez a köréhez is csatlakozik „Angol írók" c. tanulmánykötete (1975).

Kéry László kiváltképpen a XX. századi angol regény kimagasló képviselőinek bemutatásával, műveik esszéisztikus finomságú, tudományos alaposságú elemzésével jelentősen tárgította a hazai anglisztika látókörét, s egyike azoknak, akik kiemelték a hagyományos „egyetemi anglisztikát" a jelentéktelen kutatási témákra pazarolt évtizedek kisszerű pozitívizmusából. Azon az úton haladt Kéry, amelynek lehetőségét Szerb Antal villantotta meg a „Hétköznapiak és csodák" esszéivel, s amelyet tudományos igénnyel tovább tárgított Országh László a professzori munkájában s az amerikai irodalom történetével foglalkozó műveiben.

Kéry László szellemi érdeklődésének harmadik iránya a színház, a dráma, a dramaturgia felé mutat. Rendkívül lelkiismeretes színikritikusként is letette névjegyét a magyar kultúra asztalára. Színíribírlatait nagyfokú művészi érzékenység, az európai és amerikai színház és színházi irodalom ismerete s mély dramaturgiai tájékozottság jellemzi. Színházzal foglalkozó írásait tartalmazza „Shakespeare, Brecht és a többiek" c. kötete (1968).

Tudományos alaposság, a hagyományos módszerek eredményeinek és az új módszereknek marxista igényű összekapcsolása, példásan világos esszéstílus jellemzi Kéry László könyveit, tanulmányait, a hazai anglisztika fundamentális teljesítményeit. Emellett igen jelentős szerkesztői, kultúraszervező munkája mind hazai, mind nemzetközi vonatkozásban. Mindezek alapján javasoljuk Kéry Lászlót az MTA levelező tagjainak sorába. Meggyőződésünk, hogy tudományos stabilitása, világirodalmi látóköre, a kulturális diplomáciában szerzett nagy tapasztalatai (PEN) az Akadémia, s ezen belül az I. osztály munkájának színvonalát emelni fogják, egyben megerősítve ott a modern filológia képviselőit.

Nagy Péter, Pándi (Kardos) Pál

Németh G. Béla

1925-ben, Szombathelyen született. Szűkebb szakterülete a XIX. századi irodalom kutatása. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az Egyetemi Könyvtár főigazgatója.

Németh G. Béla már eddigi életművével is legjelentősebb irodalomtörténészeink egyikevé vált. Működésében a nyelvészeti és poétikai jellegű kutatásoktól egyenes út vezet a szintézisnek tekintendő alkotásokhoz, de oly módon, hogy a szintézis elemei — vagyis az irodalmi folyamat legfontosabb állomásairól, alkotóiról szóló tanulmányok — már pályája kezdetén fontos helyet foglalnak el. 1970-ben megjelent tanulmánykötete, a „Mű és személyiség" éppúgy tartalmaz nagyigényű portrétanulmányokat, mint korszakokat bemutató összefoglalásokat, valamint verselemzéseket. (A verselemzés legkorszerűbb módszereinek alkalmazása és továbbfejlesztése szakmánkban nagymértékben függök Németh G. Béla munkásságához.) Ennek az első tanulmánykötetnek portréi közül kiemelkednek az Arany Lászlóról és Péterfy Jenőről szóló írások, melyek e többé-kevésbé homályba borult alkotók életművét helyezik új, friss megvilágításba. Már lezártnak és érdektelennek tekintett életpályákról is sok újat mondanak e kötet olyan írásai, mint pl. a Beöthy Zsoltról szóló. Németh G. Béla korai poétikai tanulmányai közül mindmáig megkap újszerűségével az „önmegszólító verstípusról" szóló, valamint a József Attila „egy kései verstípusának" szentelt tanulmány.

Németh G. Béla mint oktató és nevelő máris valóságos fiatal tudósgárdát alakított ki, és ennek eredményei a magyar irodalomtörténetírás egy új szakaszának beköszöntét ígéri. Bizonyítja ezt legjobb tanítványainak kötete, az Arany-verselemzések tartalmazó „Az el nem ért bizonyosság” (1972).

Németh G. Béla szintézisigénye legvilágosabban megmutatkozik a „Türelmetlen és késlekedő félszázad” (1971) című kötetében, mely önálló koncepció alapján dolgozza fel a 19. század második felét, Petőfi Sándortól kezdve. E kötet fejezetei közül különösen eredetinek tekinthetjük Kemény Zsigmond és Vajda János méltatását, nemkülönben az Arany János-fejezetet, mely a szerző korszakfelfogását a legpregnansabban mutatja meg. (Ide kívánczik annak megemlítése is, hogy az Arany János kritikai kiadásban Arany cikkeinek és tanulmányainak apparátusát Németh G. Béla készítette el, és ez a munkája Arany kritikai, irodalomtörténeti gondolkodásának mindmáig leghitelesebb bemutatása is.)

Meg kell említenünk Németh G. Béla egy olyan kutatási módszerét, melyre eddig kevés példát találunk irodalomtörténetírásunkban; nemcsak Arany kapcsán, hanem a korszak feltárása közben is nagy figyelmet fordított az egyes folyóiratokra, ami magának az irodalmi életnek megértését, megítélését tette lehetővé.

Két tanulmánykötete követte a 70-es évek elején megjelenteket: a „Létharc és nemzetiség” (1976), legutóbb pedig a „Küllő és kerék” (1981). Ezekben a kötetekben három új tájékozódásra figyelhetünk föl: a művelődéstörténetire, mely az irodalmat egy korszak kultúrájának összképébe illesztve képes felfogni, — a kritikátörténetire, mely a Philológiai Közönyről, a tragikumelméletéről stb. szóló írásokban már megszületendő kritikátörténeti szintézist készíti elő, valamint a századforduló iránti érdeklődést, melynek tanulmány-dokumentumai egy újabb szintézis létrejöttét ígéri. Mindezek közben érdeklődése nem csökkent a portré-jellegű témák iránt, s különösen ki kell emelnünk a legújabb magyar irodalommal foglalkozó cikkeit, melyekben kiváló kritikai képesség nyilatkozik meg.

Eddigi pályájának fő műve „A magyar irodalomkritikai gondolkodás a pozitívizmus korában” című szintézis (1981) az MTA Irodalomtudományi Intézete kritikátörténeti monográfia-sorozatában. Németh G. Bélának ez a könyve nemcsak hogy összefoglalja eddigi kutatásait, s egy széles eszmetörténeti-művelődéstörténeti szövevénybe fogja az Arany utáni korszak irodalmát, hanem az egész magyar századvégről minden eddigénél mélyebb és elemzőbb képet ad. Különösen fontos ebben a kötetben Gyulai és Péterfy szerepének tisztázása, de eddigi eljárásához híven új megvilágításban tudja bemutatni Bodnár Zsigmondot, Riedl Frigyeszt és Palágyi Menyhértet is.

A szintézisalkotás ilyen teljesítményei azt ígéri, hogy Németh G. Béla visszatér még a rendszerezés egyéb súlyos kérdéseire, s létrehozza a „Türelmetlen és késlekedő félszázad” második részének bővített változatát, mely bizonyára a 19. század kutatásának egyik legjelentősebb teljesítményét fogja nyújtani.

Király István, Klaniczay Tibor, Köpeczi Béla, Sötér István

1914-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: zene-folklór, magyar és összehasonlító népballada-kutatás. Doktori fokozatát 1963-ban szerezte. Az MTA Zenetudományi Intézetének tudományos tanácsadója.

Vargyas Lajos tanulmányait a budapesti Tudományegyetemen végezte. Bölcsészdoktori diplomát 1941-ben nyert magyar néprajz — magyar nyelvészet — magyar irodalom szakcsoportosítással, *summa cum laude*. Már tanulmányai idején gyűjtött népzene, részt vett Kodály zene-folklór-gyakorlatain, utóbb zeneelméleti tanulmányokat végzett. 1942-től 1952-ig a budapesti Egyetemi Könyvtárban dolgozott, ezután 1961-ig vezette a Néprajzi Múzeum népzenei osztályát. 1961-től a MTA Népzene-kutató Csoportjának tudományos főmunkatársa, 1971 — 1974 között igazgatója volt. Azóta tudományos tanácsadó-jaként működik.

Első jelentős munkája, „Áj falu zenei élete” (1941) — Járdányi Pál kidei gyűjtésével együtt — az első módszeres zenei szociográfiai tanulmány volt. A kandidátusi fokozatot 1952-ben „A magyar vers ritmusa” című munkájával nyerte el. A mű figyelemre méltó új értelmezéseivel élénk vitákat váltott ki, s ezzel hosszabb szünet után ismét a magyar verstani kutatásokra terelte a figyelmet. Hozzá a verstan kutatói azóta is újra meg újra visszatérnek. 1954-től kezdve („Röpülj páva, röpülj”, Csanádi Imrével együtt) figyelme mindinkább a népballada-kutatás felé fordult. A tudományok doktora fokozatot 1963-ban „Kutatások a népballada középkori történetében” című értekezésével nyerte el. Ez angol nyelven is megjelent és nemzetközi elismerést szerzett Vargyas Lajosnak. A népballada-kutatás az a tartomány, ahol kiemelkedő eredményeit a néprajz, a folklór, a népzene, az irodalom és a nyelvészet körében szerzett sokoldalú, alapos hozzáértésének együttes latbavetésével érte el. A doktori fok elnyerése óta újabb balladakönyvekkel jelentkezett. „A magyar népballada és Európa” című kétkötetes munkája (1976) mintegy betetőzése ballada kutatásainak. Benne komplex összehasonlító módszerekkel illeszti be a magyar népballada szerteágazó típusait a nemzetközi összefüggésekbe. Kutatásairól jeles szaktekintélyek írtak elismerő kritikát, számos külföldi egyetem hívta meg előadásokra. Szinte a népballada-kutatás „új hullámát” (görög, román, bolgár, szlovák stb. kutatások) indította el.

A szűkebb értelemben vett népzene-kutatás körében szintén alapvető munkát tett közzé. „A magyarság népzeneje” (1981) című kötete újabb nagyszabású összefoglalása mindazoknak az eredményeknek, amelyeket a magyar népzene-kutatás máig elért. Népzeneünk sajátosságait a nagy nemzetközi folyamatokba ágyazva vizsgálja, s módszereiben eleget tesz a Bartók és Kodály munkáiban csak feladatként jelzett szociológiai és esztétikai követelményeknek. Vargyas Lajos jelentős tudományos-szervező munkát végzett felsorolt funkcióiban és végez ma is. Igazgatói tevékenysége idején a Népzene-kutató Csoport munkáját jelentős új kezdeményezésekkel gazdagította (európai népdalkatalógus, Dal- és tánc-történeti Munkacsoport, Néptánc-kutató Csoport). Tagja az MTA Néprajzi és Zene-tudományi Bizottságainak, elnöke a Tudományos Minősítő Bizottság Zenetudományi, Néprajzi és Folklór Szakbizottságának. Fontos tevékenységet fejt ki az International Folk Music Council tagjaként.

Értékes oktató munkáját docensként kezdte az ELTE Néprajzi Tanszékén (1952 — 1954), s azóta is rendszeresen foglalkozik ifjú munkatársainak szakmai továbbképzésével. Immár jelentős kutatók vallják őt mesterüknek. Munkássága, tudományos jelentősége érdemessé teszi őt arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává válassza.

Tóth István, Ujfalussy József

1932-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: esztétika. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. Az Főtvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Almási Miklós doktori fokozatának megszerzése óta rendkívül széles körű és elmélyült tudományos tevékenységet fejt ki. Doktori disszertációja, melynek tárgya a látszat, nem csupán esztétikailag, hanem általános filozófiai szempontból is egyike volt a legfontosabb munkáknak, s hatása mind a hazai filozófiai életben igen jelentős, mind pedig nemzetközileg elismerésre tett szert. A látszat kategóriája segítségével sikerült a modern művészeti tendenciákat elkülönítenie, a speciális megragadási módszereket sokoldalúan elemeznie és egyúttal gondolatilag kibontania a szocialista orientációjú irodalom és művészet elvi lehetőségeit és az ebből gyakorlatban megvalósítottakat. Tudományos munkájában egyre nagyobb szerepet játszik néhány alapvető kategoriális probléma felvetése és megoldása. Igaz, ezeket a filozófiatörténet tárgyalásának formájában ragadta meg az utóbbi időben, mint ezt legutóbbi műve „Az értelem kalandjai” (1980) világosan mutatja. Tanulmányai azonban, melyek személyes élményei alapján is nyertek el végleges formájukat, mindenki számára mutatják, hogy mennyire mélyen izgatja a modern, úgynevezett újbóloldali mozgalmakban rejlő és az újbóloldali mozgalmak tévedései mögött meghúzódó társadalmi, gazdasági és gondolati szövedékek rendszere. Tanulmányai közül kiemelendő a „Rezgésszámok” című kötet (1974), amely Amerika szellemi képét igen kritikusan s ugyanakkor igen mély belső átéléssel mutatja be. Emellett Lucien Goldmann-t bemutató tanulmányát szintén úttörőnek lehet tekinteni.

Vitathatatlan, hogy Almási Miklós jelenleg a magyar közéletben az egyik legismertebb és legrokonszenvesebb filozófusként jelenik meg mindenütt. Társadalmi munkája szintén átfogóan jelentős, és oktatói valamint tudományszervezői munkássága is a legkiemelkedőbbek között van.

Mivel Almási a legkényesebbnek tűnő tudományos kérdéseket és a legsúlyosabb esztétikai kérdéseket egyaránt sokoldalúan veti fel, s olyan problémákat képes világosan és érzékelhetően leírni, mint pl. Hegel berlini korszakának taktikázása és a taktika eredménytelensége, s ennek következtében Hegel pesszimizmusának és kétségbeesésének létrejötte, és mivel az egész eddigi filozófiai kutatásban ez a fajta politikai háttérkép tökéletesen hiányzott, azt kell mondanunk, hogy minden egyes tanulmánya bizonyos értelemben a történeti kutatásnak is komoly fogódzókát nyújt. Ez abból következik, hogy ez előbbi esetben sikerül a porosz liberalizmus politikájának (Hardenberg, Altenstein) és a liberalizmus kulturális koncepciójának olyan rajzát nyújtania, mellyel az eddigi irodalomban sehol nem találkozhatunk. Úgy véljük azonban, hogy ez csupán példa, s végeredményben minden kiemelkedő Almási-írásnak hasonló méltatása is lehetséges volna.

Mind ezek alapján igen melegen ajánljuk Almási Miklóst az MTA levelező tagjainak sorába.

*Hermann István, Király István, Lukács József, Pándi (Kardos) Pál,
Tókei Ferenc*

1926-ban, Vállajban született. Szűkebb szakterülete: archeozoológia, régészet. Doktori fokozatát 1970-ben szerezte. Az MTA Régészeti Intézetének igazgatója.

Bökönyi Sándor 1950-ben szerzett állatorvosi diplomát. 1949 óta foglalkozik a régészeti ásatások állatcsontanyagával. 1951-ben megszervezte a Nemzeti Múzeum régészeti állattani gyűjteményét, amelyet a világ egyik első és legjelentősebb ilyen gyűjteményévé fejlesztett. 1973-tól a MTA Régészeti Intézetének munkatársa, 1981-től igazgatója.

Bökönyi Sándor az archeozoológia világviszonylatban is vezető, meghatározó egyénisége, akinek nevéhez fűződik a korszerű módszerek kidolgozása s ezáltal az állattartás történetének új alapokra fektetése. Mint szakterületének első tekintélye nemzetközi konferenciák vitaindítója és összegezője, a legfontosabb ásatási csontanyagok feldolgozására Amerikától a Közel-Keletig őt kéri fel. Munkásságát a magyar ásatások feldolgozásában való részvétellel kezdte; az ő érdeme, hogy az állatcsontokat mint a gazdaságtörténet forrásanyagát a magyar régészet különös figyelembe részesíti. A hazai állattartás történetének megértése hamarosan szükségessé tette számára a környező területek kutatását is.

Kezdeményezője volt lengyel, jugoszláv és görög ásatások archeozoológiai értékelésének. Elsők között ismerve fel a délnyugatázsiai régészeti lelőhelyek fontosságát a termelő-gazdálkodás kezdetei, az ún. neolitikus forradalom szempontjából, 1966–67-ben feldolgozta az amerikai és angol gyűjteményekben található teljes közelkeleti anyagot, ami alapvető új megállapításokhoz vezetett nemcsak a háziásítás kezdetei, hanem a gazdaság- és környezettörténet kérdéseiben is (l. többek között „Animal Remains from the Kermanshah Valley”, Oxford 1977 és összegezéseit a Science 1973., a Nature 1976. évfolyamában stb.).

Az általa kidolgozott módszer egyrészt statisztikus tömegvizsgálat az állománydinamika tisztázására (ezt kandidátusi disszertációjában összegezte, 1960), másrészt fajta-morfológiai értékelés a háziállatfajok regionális történetének megismeréséhez (ezt doktori disszertációjában foglalta össze, 1970). „History of Domestic Mammals in Central and Eastern Europe” c. nagy szintézise (Bp., 1974) ma az archeozoológia nemzetközi kézikönyve, amelyet 1978-ban Akadémiai Díjjal tüntettek ki. Az említett kétféle megközelítésből összetevődő módszerrel a történettudomány számára elsőrendű fontosságú új gazdaságtörténeti forrást nyitott meg. Módszerét komplex szemlélettel, multidiszciplináris eszközökkel is gazdagította (l. több, angol nyelvterületen megjelent könyvén kívül különösen: Vadakat terelő juhász... [Bp., 1978] c. közérthető, nagy kitekintésű összegzését). — Kiemelendő, hogy munkásságára a szívós és fegyelmezett munkaközösségi feladatvállalás jellemző.

Harminc éve vesz részt az egyetemi régészképzésben, titkára a MTA Régészeti Interdiszciplináris Albizottságának, tagja a Paléorient (Párizs) szerkesztőségének, az ICAZ választmányának és számos más nemzetközi társulatnak és bizottságnak, vendégprofesszora volt a kaliforniai egyetemnek.

Mint a történelemkutatás korszerű módszereinek úttörőjét, az interdiszciplináris régészet nemzetközi tekintélyét és gazdag kutatásszervezési tapasztalatokkal rendelkező tudóst javasoljuk Bökönyi Sándort Akadémiánk levelező tagjának.

Gerevich László, Hahn István, Kaszab Zoltán, Mócsy András

1932-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: ismeretelmélet, új- és legújabbkori filozófiatörténet. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. Az MSZMP Politikai Főiskoláján egyetemi tanár.

Gedő András munkássága szervesen és sokoldalúan bontakozott ki doktori disszertációjának („A filozófiai tudás genézise”, 1971) megvédése óta. Könyvei, tanulmányai nemcsak hazai viszonylatban jelentősek, hanem nemzetközileg is. Erről egyaránt tanúskodik a szocialista világban megjelent szépszáma — szovjet, NDK, cseh, lengyel, kubai — publikációja és a polgári világban — NSZK, USA, Japán — megjelent írása. A válságtudat és filozófia (Bp., 1976) az 1978-as szovjet és NDK fordítás mellett Frankfurt am Mainban is, tanulmánya a „frankfurti iskoláról” Tokióban is megjelent.

Filozófiai munkáinak fő törekvése a szisztematikus és történeti kutatás belső egységének marxista megvalósítása. Mindig a filozófiai specifikumból kiindulva gondolkodik, ám problematikáját a szaktudományos megismerés és a realitás kontextusában, gazdag ismeretanyagot felölelve dolgozza ki. Érdeklődésének egyik alapiránya az ismeretelmélet dialektikai témaköre. A történetiség kategóriáját taglaló publikációinak hatását — a struktúra dialektikus fogalmát szembesíti itt a strukturalizmussal — a marxista és a marxizmushoz közeledő szerzők mellett olyan ismert marxizmus kritikusokon is érezni, akik az eredetiségnek kijáró figyelemmel írnak felfogásáról. — Kutatásainak második csomópontja a filozófia-fogalom, amely szerinte nem lehet egy filozófiai-pótlék szerepét betöltő pótlék-filozófia, az ún. metafilozófia tárgya, hanem a filozófia eddigi történetének és elméleti tartalma fejlődésének legitim következménye. Kezdeményezője a genezis kérdés komparatív vizsgálatának. Ez értelemszerűen vonatkozik mind a marxista filozófia, mind a hegeli filozófia és annak utóéletére vonatkozó vizsgálataira. Korunk későpolgári filozófiájára vonatkozó vizsgálódásaiban — tevékenységének harmadik csomópontja ez — évtizedes munka után érte el eddigi csúcsteljesítményét, mélyen eredeti koncepciót fejtve ki ennek struktúrájáról, fundamentális irányzatainak változásáról, filozófiai önismeretének, mint válságtudatnak alakulásáról. De számot ad a polgári filozófiától a marxizmus felé mutató tendenciákról is. Ábrázolásában a későpolgári filozófia nem elutasítandó tételek elvont halmaza, hanem egy belső összefüggérendszer, történelmi változásában. Könyve korábban megjelent fejezeit többször is újrapublikálták az USA-ban, NSZK-ban és Kubában, számos pozitív hivatkozással. Gedő András nemcsak ismert és kedvelt előadója nemzetközi szimpoziumoknak, hanem a magyar filozófiai élet aktív és a saját tudományterületén túlterjedő hatású eredményes munkása.

Mérei Gyula, Szigeti József

Juhász Gyula

1930-ban, Biatorbágyon született. Szűkebb szakterülete: új- és legújabbkori diplomáciatörténet. Doktori fokozatát 1978-ban szerezte. Az MTA Történettudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, egyetemi tanár.

Juhász Gyula tanulmányait és aspiratúráját az ötvenes években végezte. Kandidátusi disszertációját 1963-ban védte meg. Mint az MTA Történettudományi Intézetének munkatársa (1958-tól és jelenleg is) kutatási tevékenységét eleinte a két világháború közötti

időszak és a második világháború diplomáciatörténete kutatásának szentelte. Hatalmas forrásanyagot tárt fel a magyar diplomáciatörténet köréből a hazai és több nagy európai levéltár külügyi anyagainak feldolgozása révén, ezeket — részben másokkal együttműködve — kiváló értékű és nemzetközi jelentőségű forráskiadványok egész sorában tette közzé. („Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945.” IV. kötet; „Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945.” V. kötet; „A Wilhelm-Strasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.”) Fontosnak és példásnak tekinthető az a tudományos alázat, amellyel Juhász Gyula a forrásanyagok feltárását végezte és tartósan végzi.

A források feltárására építve tudományos tevékenységének kezdetétől átgondolt történeti feldolgozásokkal kezdte meg a magyar külpolitika összefoglaló elemzését. A Teleki kormány külpolitikájáról, a magyar–angol titkos tárgyalásokról írott munkái mellett különösen a több kiadásban és nyelven is megjelent „Magyarország külpolitikája 1919–1945” című könyve emelhető ki, ami mind a hazai, mind a nemzetközi szakfajtában — beleértve a *Times Literary Supplement* és a *Journal of Modern History* kritikáit — elsődrendű értékelést kapott, s a Magyar Tudományos Akadémia 1977. évi díját nyerte el.

Tudományos kutatótevékenységére építve 1963 óta a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem oktatója, jelenleg egyetemi tanári minőségben, s a Nemzetközi Kapcsolatok szakán kidolgozta a Magyarország nemzetközi kapcsolatainak története című tárgyat. Jelenleg már a kapcsolatok felszabadulás utáni folyamatait is kutatja és oktatja. Tevékenysége nemzetközileg ismert. Az Oxfordi Egyetem, a mainzi Institut für Europäische Geschichte ösztöndíjait nyerte el, Jugoszláviában, Lengyelországban, az NDK-ban, az NSZK-ban, Finnországban, az USA-ban és Angliában tartott előadásokat. Az 1980-as bukaresti nemzetközi történetéskongresszus második világháborús szekciójának egyik főelőadója volt. Mindezen fórumokon kiválóan képviselte a magyar tudományosságot. Juhász Gyula kiváló szerkesztő is (a „Magyar Historia” sorozatban számos fiatal kutatót indított útjára), a Történelmi Szemle révén pedig az egyik vezető hazai szakfolyóirat színvonalas munkájának formálója.

Juhász Gyula életútja a falusi munkáscsaládból a nemzetközileg elismert kutatói teljesítményekig, egy új tudományterület úttöréséig, diákok tiszteletét és szeretetét kiváltó tanári tevékenységéig, fiatal kutatókat munkájukban támogató, tudomány-szervező-szerkesztői munkáig, a magyar történetírási közeg generációjának egyik legkiemelkedőbb tagjává válásig vezetett. Mindez alkalmassá teszi, hogy Akadémiánk levelező tagjai sorába válassza.

Berend T. Iván, Zsigmond László

Kosáry Domokos

1913-ban, Selmehányán született. Szakterülete: új- és legújabbkori magyar történelem. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. Az MTA Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója.

Kosáry Domokos a budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán Szekfű Gyula tanítványaként szerzett tanári oklevelet; 1938-tól — annak megszűntéig — az Eötvös Kollégium tanára volt. Tudományos érdeklődése mindenekelőtt az 1848-as forradalom és szabadságharc kérdéseire összpontosult, és munkásságának első szakaszát a magyar polgári átalakulás időszakának vizsgálatára koncentrált, összekapcsolva ezt a magyar fejlődés egyetemes történeti összefüggéseinek vizsgálatával, a magyar és a szomszédos népek történeti fejlődése párhuzamainak kimunkálásával.

A felszabadulás után mint az akkori Kelet-Európai Intézet igazgatója fejtett ki tevékenységet, nagy szerepe volt az első demokratikus középiskolai tankönyvek megírásában és a *Revue d'Histoire Comparée* c. nemzetközi folyóirat szerkesztésében.

1949 után hosszú évekig rendkívül zaklatott pályafutása volt, de már ebben az időszakban megkezdte nagyon jelentős, újszerű vállalkozását, mellyel a magyar történelem forrásainak és irodalmának kritikai bibliográfiáját nyújtotta. Ezzel egyidőben kezdett foglalkozni a 18. századvég problémáival, különösen az 1790-es gazdaságpolitikai törekvések kérdésével.

„Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába” című három kötetes munkája az 50-es évek óta máig is alapvető kézikönyve az ország történeti forrásai és irodalma áttekintésének. Ez a munkát folytatódott később, mikor megfelelőbb körülmények között, először mint az MTA Történettudományi Intézetének kutatója, később mint főmunkatársa, illetve tanácsadója tudományos tevékenységét zavartalanul kifejtette. Lényeges szerepe volt a Magyar Tudományos Akadémia 150 éves évfordulója alkalmából megjelent összefoglaló történeti feldolgozás elkészítésében; a szakmai közvélemény s az eddig megjelent kritikák szerint iskolateremtő, alapvető jelentőségű a 18. század művelődéstörténetének egészét áttekintő és rendszerező munkája, a „Művelődés a XVIII. századi Magyarországon”. „Széchenyi Döblingben” című kismonográfiája, „Magyarország és Napóleon” című nagyobb igényű tanulmánya a magyar történettudomány és a szélesebb történeti tudat számára egyaránt jelentős munkák, amelyek új anyagra építve új összefüggéseket tárnak fel.

Kosáry Domokos nagy figyelmet szentel a történeti elmélet és módszertan kérdéseinek. Ezek közül kiemelendők Marc Bloch munkásságáról írott tanulmányai és a szerkesztésében megjelent válogatás, valamint a „Strukturalizmus és a történettudomány”, „A modellalkotás és a történettudomány” c. módszertanilag rendkívül igényes, a nemzetközi áramlatokat és a modern marxista felfogást szembeállító, mélyreható elemzéseket tartalmazó cikkei.

Kosáry Domokos egyik megalapozója a hazai sajtótörténeti kutatásoknak, lényeges közreműködése eddig nyomtatásban a Magyar Sajtótörténet I. kötetében öltött testet, szerkesztője és szerzője a készülő II. kötetnek is. Kosáry Domokos tudományos tevékenysége tehát a magyar történettudománynak rendkívül széles területeit öleli át a bibliográfiákon, az esszén keresztül a terjedelmes monográfiákig, a politikai történettől a művelődéstörténeten keresztül az elméleti és módszertani kérdések tárgyalásáig. Egyedülálló anyagtudás, átfogó nemzetközi ismeretek, kimondottan éles elméleti érzék teszik őt hazai történetírásunk egyik legkiemelkedőbb alakjává. Tudományos tevékenysége és munkássága a nemzetközi irodalomban és a nemzetközi tudományos életben is elismert, ezt mutatják ismételt meghívásai angol, amerikai, svéd egyetemekre és nagy-sikerű előadókörútjai más országokba is. Egészen egyedülálló munkabírása következtében nem csupán egyéni munkákban vesz részt, változatlanul irányítja és szerkeszti a „Bevezetés a magyar történelem forrásaiba” további kötetait, nagymértékben ráépül a 10 kötetes Magyarország története negyedik kötete, és az ő tollából készül a tizedik, historiográfiai kötet jelentős része is. E munkálatokban is egyedülálló anyagismeret, pontosság és igényesség párosul a magasfokú elméleti és módszertani tudatossággal.

Kosáry Domokos alkotói korának egyik legszebb szakaszában van, és nem csupán a történettudományt, de széles körű érdeklődése folytán számos társtudományt is újabb és újabb érdemleges hozzájárulással gazdagít.

Mindezek alapján javasoljuk akadémiai levelező taggá való megválasztását.

*Berend T. Iván, Mátrai László, Mócsy András, Nagy Péter,
Ránki György, Sőtér István, Zsigmond László*

1914-ben, Kolozsváron született. Szűkebb szakterülete: gazdaságtörténet. Doktori fokozatát 1970-ben szerezte. Az MTA Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója.

Makkai László a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója, a debreceni református teológia professzora, a felszabadulás előtt kezdte meg történetírói tevékenységét, mely ebben a korban elsősorban Erdély történetére koncentrálódott. Ebben a témakörben számos lényeges forráskiadványt publikált, és elkészítette Erdély összefoglaló történetét.

A felszabadulás után, mint az intézet munkatársa kezdettől fogva igen aktívan bekapcsolódott az intézet tudományos tevékenységébe. Eleinte a 16–17. századi témakörben, főleg eszmetörténeti kérdéseken dolgozott, és tudományos tevékenysége a magyar puritanizmus angol kapcsolataira és a puritán vallási mozgalom mögötti társadalmi, politikai háttér kimutatására irányult. Munkáiban elsősorban a mezővárosok antifeudális küzdelmeinek vallási ideológiája állt előtérben. Nagy szerepe volt a korszak angol történetének újszerű bemutatásában is.

A későbbiekben mindinkább a 17. századi gazdaságtörténet és a parasztmozgalmak keltették fel érdeklődését; értékes forráskiadványokat bocsátott közre („Rákóczi György birtokainak gazdasági adatai”), a paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés területén és a korszak gazdaságtörténeti vonatkozásában is lényeges elméleti és feldolgozó tevékenységet fejtett ki. Egyike lett az egyetemi tankönyv társszerzőinek, és elkészítette az idegen nyelvű magyar történet megfelelő részeit is.

Makkai László sokoldalú érdeklődése újabban kiterjed a technikátörténet területére is, ahol az anyagi kultúra történetének és a termelőerők fejlődésének kutatásában nemzetközileg is figyelemre méltó eredményeket ért el. Tudományos tevékenysége az utóbbi időben a kora középkorra is kiterjed, s ez igen érdekes szempontok megfogalmazásához vezetett a feudalizmus európai jellegzetességeinek témájában.

Sokoldalú tevékenységet fejtett ki az elmúlt években Bethlen Gábor munkásságának és korszakának tudományos feltárásában, a Bethlen Gábor-évforduló körüli tudományos kiadványok, s a korszak új, modern értékelésének megteremtésében.

Elkészítette a „Magyarország története” c. kiadvány új 16–17. századi fejezeteinek mindenekelőtt társadalom-, gazdaság- és művelődéstörténeti részeit.

Makkai László tudományos tevékenysége tehát rendkívül sokoldalú, gazdag. Megtalálhatók benne a forráskiadványtól a feldolgozáson át a kimondottan teoretikus jellegű megközelítések és kutatások eredményei is. Óriási anyagtudás, nagy nemzetközi ismeretek és kimondottan éles elméleti érzék jellemzi működését, amelyben a marxista elméletnek és módszernek nagy szerepe van. Tudományos tevékenysége nemzetközileg is igen elismert. A nemzetközi irodalomban munkásságát a magyar történetírás egyik legértékesebb eredményeként tartják nyilván. A történettudomány kollektív munkálataiban, rendezvényeiben való aktív részvétel, szünni nem akaró, hatalmas munkabírási, az elméleti és új kérdések, módszertani problémák iránti változatlan nyitottság jellemzi.

Alkotó erejének még teljes birtokában van, a magyar történettudománynak itthon és külföldön is egyik legreprezentatívabb alakja. Az 1982-ben Budapesten rendezendő Nemzetközi Gazdaságtörténeti Kongresszus magyar főelőadója lesz.

Mindezek alapján javasoljuk Makkai László akadémiai levelező taggá való megválasztását.

Berend T. Iván, Pach Zsigmond Pál, Ránki György

1923-ban, Pozsonyban született. Szűkebb szakterülete: Kelet-Európa története a XIX–XX. században. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az MTA Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója, egyetemi tanár.

Niederhauser Emil a magyarországi Kelet-Európakutatás egyik nemzetközileg is ismert és elismert szakértője. Munkásságát alapos forrásismeret, marxista szakmai igényesség és széles nemzetközi kitekintés jellemzi.

Legfontosabb eredményeit az összehasonlító történetírás módszerének egyre fejlettebb szintű kidolgozásával és alkalmazásával érte el; nagyszámú részlettanulmány mellett főként „A jobbágyfelszabadítás Kelet-Európában” és „A nemzeti megújulási mozgalmak Kelet-Európában” c. monográfiáiban. Az előbbiben a jobbágyfelszabadítás előzményeit, lefolyását és következményeit vetette egybe az egyes kelet-európai országokban, meghatározva annak kelet-európai alaptípusát és országokénti változatait. Az utóbbiban a régió 15 nemzete fejlődésének összehasonlításával bizonyította, hogy a nemzeti megújulási mozgalom a feudalizmusról a kapitalizmusra való átmenet sajátos közép-kelet-európai formája volt, amikor is a kortársak tudatának előterében az átmenet nemzeti, politikai és kulturális feladatai állottak, s a gazdasági-társadalmi követelmények ezeknek alárendelten jelentkeztek.

Történetirodalmunkban hézagpótlóak azok a könyvei is, amelyekben eredményesen vállalkozott a Habsburgok mint „európai jelenség” ábrázolására (a kezdetektől 1848-ig), illetve nagyívű áttekintését nyújtotta a Balkán-félsziget XIX–XX. századi történetének.

Niederhauser Emil munkásságának állandó és szerves része historiográfiai és bibliográfiai tevékenysége. A szomszéd országok történetírásának újabb eredményeiről magvasan tájékoztató recenzióival, polgári történetírók és irányzatok elemzésének szentelt tanulmányaival, a hazai történeti kutatások egy-egy témakörének a külföldi szakközönség számára szóló bemutatásával egyaránt, közérdekű — és csak kevesek által vállalt — tudományos feladatot teljesít.

Niederhauser Emil oktatási és tudományos közéleti tevékenysége ugyancsak rendkívül kiterjedt. Egyetemi tanár a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen; elnöke az Akadémia Kelet-európai és Nemzetiségi Komplex Bizottságának, a Magyar–Csehszlovák Történész Vegyesbizottság magyar tagozatának; tagja számos tudományos bizottságnak és szerkesztő bizottságnak.

Berend T. Iván, Ember Győző, Pach Zsigmond Pál

Szabad György

1924-ben, Aradon született. Szűkebb szakterülete: Magyarország története a reformkortól a kiegyezés koráig. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára.

Szabad György tudományos munkássága a feudalizmus felszámolásának és a polgári átalakulás magyarországi menetének feltárására és értelmezésére, összefoglalóan, a globalitás követelményeit az elsők közt érvényesítve, marxista történetírásunkban kivételes következetességgel törekedett arra, hogy az általa vizsgált folyamat összetevőit minél

szélesebb körűen, a köztük kialakult kölcsönhatásokat pedig minél teljesebben tárja fel. Vizsgálatai így az elsősorban munkált társadalom- és politikai történeti szférák mellett kiterjednek a gazdaság- és a művelődéstörténetre is.

A gazdaság- és a társadalomtörténet területén elsőként tárta fel történetírásunkban, szervesen összefüggő forrásanyagra támaszkodva, a földesúri és a jobbágygazdaság szétválasztásának, továbbá az úrbéres, illetve a nem úrbéres paraszti birtokállomány megkülönböztetésének konkrét folyamatát a hazai kapitalista agrárfejlődést sokban meghatározó következményeivel együtt. Uradalomtörténeti munkáját a szakkritika (J. Bak, Kosáry D., Wellmann I. stb.) a Domanovszky-sorozatot megújítónak és meghaladónak minősítette. Az agrárstruktúra újkori átalakulásának vizsgálatában a közép- és a fiatal nemzedék kutatóinak egész sora halad az általa vágott úton.

A feudális munkaszervezet bomlását, a településtörténet fontos újkori vonatkozásait, a hitelügy állását, a parasztság mellett a nemesség és a polgárság egyes kategóriáinak létviszonyait illető hézagpótló vizsgálatai mind azt a célt szolgálták, hogy a formációváltással foglalkozó szintetikus munkálataiban biztosítani tudja a hazai polgári átalakulás menetének szakszerű értelmezését.

A polgári átalakulás politikai feltételrendszerét vizsgálva nagy figyelmet fordított az antifeudális, az antiabszolutista és a **nemzeti** törekvések viszonyára, a köztük a reformkorban és 1848-ban kialakult viszonylagos összhangra, illetve az azt felbomlasztó ellentmondásokra és meghatározóikra. **Egyaránt** vonatkozik ez a Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös, Teleki László és mások politikájával, sőt a Petőfivel, Madáchcsal, Vajda Jánossal és a hazai művelődéstörténet más személyiségeivel foglalkozó írásaira, a reformkor, a forradalom és különösképpen az abszolutizmus kora alapproblémáinak egész sorát tárgyaló tanulmányaira. Kiemelkedik közülük az önkényuralom válságáról írott monográfiája, amely egy forradalomba át nem nővő politikai krízis anatómiája, túlnyomó részt általa feltárt forrásanyagra épített, problematikájában is jórészt teljesen új monografikus vizsgálat. Ezt a munkáját a hazai és a külföldi szakkritika (többek közt E. Hermann, Kovács E., N. C. Masterman, Rigó L., Sőtér I., T. Zsuppan) igen nagy elismerésben részesítette. — Kossuth politikai pályájának sok új elemet tartalmazó áttekintését a recenzensek túlnyomó többsége nagyon instruktívnak, a heroizálást és a deheroizálást egyaránt sikeresen elhárító munkának minősítette. — 1979-ben jelent meg a Magyarország története-sorozatban 20 ívnyi terjedelemben „Az önkényuralom kora” c. feldolgozása. Szabad György eddig a sorozat egyetlen szerzője, aki egy egész történelmi korszak komplex feldolgozására (a gazdaság- és társadalomtörténettől a politikai történeten át a művelődéstörténetig) egymaga sikeresen vállalkozott. Munkájának már korábban angolul megjelent változata kivételesen széles körű és pozitív nemzetközi visszhangot váltott ki.

Az általa irányított nagyszámú szakdolgozat író és doktorjelölt jelentős hányada már publikált eredményekkel gyarapította a történettudományt. Ezt nagymértékben mozdította elő az általa vezetett tudományos diákkör. Szabad György nagy figyelemmel kíséri és segíti tanítványainak tudományos és oktatói pályáját az egyetem elvégzése után is. Egyetemi előadásaiiban, szemináriumvezetői munkásságában és Eötvös-kollégiumi foglalkozásaiban nagy súlyt helyez a történeti kutatás módszertani problémáira és a levéltári források feltárásának, megszólaltatásának metodikájára.

Szabad György tudományos életünk aktív résztvevője. Kiterjedt társadalmi tevékenységet folytat az egyetemen belül és kívül. Többek között tagja az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Történettudományi Bizottságának és az Agrártudományok Osztálya Agrártörténeti Bizottságának, 1980 ősze óta elnöke a MŰM Történelmi és levéltári szakbizottságának.

A magyar történettudomány nemzetközi fórumain is otthonos, részt vett a XII. és XIII. Nemzetközi Történész Kongresszuson Bécsben, ill. Moszkvában. A XIII. és

XIV. nemzetközi kongresszus alkalmából nagy érdeklődést keltett magyar–angol, ill. magyar–amerikai tárgyú tanulmánya, amelyekben egyetemes történeti felkészültsége is előnyösen mutatkozott meg.

1981 tavaszán előadást tartott több külföldi egyetemen.

Andics Erzsébet, Mócsy András, Székely György

Zoltai Dénes

1928-ban, Gyulán született. Szűkebb szakterülete: filozófia, filozófiatörténet, esztétika. Doktori fokozatát 1979-ben szerezte. Az MTA Filozófiai Intézetének tudományos igazgatóhelyettese.

Zoltai Dénes tudományos munkásságának centrumában – tematikailag – zeneesztétikai problémák állnak. Valójában műveinek egyik legnagyobb tudományos érdeme éppen az, hogy – mint minden nagyformátumú esztétika – még látszólagos részkérdésekben is általános filozófiai problémákat érint, vagy még inkább a marxizmus alkotó alkalmazásával újrafogalmazza az alapkérdéseket, mert csak így tudja magas színvonalon megoldani szűkebb témáját. Ezért lett Zoltai Dénes korunk egyik jelentős hatással bíró filozófiai irányzatának, a frankfurti iskolának első magyarországi interpretátora és a mai napig legjobb ismerője, legszínvonalasabb vitapartnere. Az indíttatást nyilvánvalóan Adorno zenefilozófiai művei jelentették, de Zoltai mélyreható kritikája során új megfogalmazását adta az elidegenedésnek, a messianizmus és a negativitás összefüggésének, a zenei szép problémájának stb. – így munkássága nem maradt a bármennyire is színvonalas polémia keretei közt.

Tudományos tevékenységének jelentős – nemzetközileg is elismert – produktuma az „Éthosz és affektus. A filozófiai zeneesztétika története” című műve sem marad meg az eszmetörténeti keretek közt, hanem alapja a zene specifikumának szisztematikus és eredeti értelmezése. Túl azon, hogy ezzel egy közismerten elhanyagolt területen, az ágazati esztétikában újat alkotott, azt is ki kell emelni, hogy ezt éppen egy olyan művészeti ág elemzésében végezte el – a lezárás igénye nélkül –, amely intellektuális inkognitója révén az irracionalista művészetfelfogások kedvelt terepuma.

Kimutatta, mégpedig fölényes zenei tudást bizonyító elemzések sorával, hogy a zene világ- és emberképet hordozó és kifejező művészet.

Zoltai jelentősen hozzájárult azoknak a közvetítéseknek a feltárásához, amelyek a világszemlélet és a mű kapcsolatának megértéséhez nélkülözhetetlenek. Írásai tartalmukban, érvelési, elemzési módszerükben és nem utolsósorban veretes stílusukban is mintapéldái a vulgarizálástól mentes marxista filozófiai esztétika magasabbrendűségének, a polgári esztétikához viszonyítva.

Zoltai Dénes munkásságában ki kell még emelni azt az igényes filozófiai-esztétikai publicisztikát is, ami különösen Bartók-tanulmányait, cikkeit, vitairatait jellemzi. Tudományos színvonal tekintetében ezek az írásai, miként „Az esztétika rövid története” című hiánypótló műve, egyenrangúak szigorúbb értelemben tudományos monográfiáival.

A romantika esztétikájának körében végzett kutatásainak jelentőségét ebben a tárgyban közzétett publikációi – a Schlegel kötet válogatását és előszavát is beleértve – előrejelzik.

Zoltai Dénes tudományos tekintélye a magyar filozófiai közeletben azok előtt sem vitatott, akik bizonyos kérdésekben nem értenek egyet vele. Akadémiai levelező tagsá-

gának tudományos fedezete szilárd. Egyike a magyar filozófiai és esztétikai tudományok külföldön — a szocialista és a nyugati országokban egyaránt — leginkább ismert és becsült képviselőinek. Oktatási és tudományszervezési, valamint közéleti tevékenysége közismerten széles körű és hatékony. Akadémiánk nyerne Zoltai Dénes levelező tagságával.

Lukács József, Tőkei Ferenc, Ujfalussy József

Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya

Arató Mátyás

1931-ben, Eleken született. Szűkebb szakterülete: számítás-tudomány, matematikai statisztika és valószínűségelmélet. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. A Számítógépek alkalmazási Kutatóintézet igazgatója, egyetemi tanár.

Arató Mátyás a számítástudomány, a matematikai statisztika és valószínűségelmélet nemzetközileg elismert kutatója, a magyar számítástudomány egyik vezető egyénisége, aki mind szakmai téren, mind a szakemberképzés és a magas szintű tudományszervezés terén nagyon sokat tett a hazai számítástudomány fejlesztéséért.

Elsősorban a valószínűségszámítás és a matematikai statisztika, ezen belül a sztochasztikus folyamatok elmélete és alkalmazásai érdeklik, azonban a matematikai analízis körében is ért el eredményeket. Már első dolgozataiban megmutatkozik a matematikai statisztika gyakorlati alkalmazásai iránti érdeklődése. Kandidátusi értekezését a Gauss-féle Markov folyamatok statisztikai vizsgálata köréből írta 1962-ben. Vizsgálataiban elsősorban a paraméterbecslések eloszlásainak pontos meghatározásaival foglalkozott; e témakör megindításában nemzetközileg is úttörő szerepe volt. Vizsgálatai igen élénk nemzetközi visszhangot keltettek, eredményeire ismert könyvekben is hivatkoznak. (Pl. a Lipcer—Shiryaev könyv 17. fejezete bemutatja Arató, továbbá Arató, Kolmogorov és Szinaj közös dolgozatának eredményeit. Ugyancsak részletesen foglalkozik egy olyan beccsléssel, amelyet Arató és Novikov vizsgáltak. E. J. Hannan, J. V. Basava-Prahara Rao, valamint D. R. Brillinger monográfiái egy-egy, Ju. A. Kutojanc három Arató-cikket idéz, és még más monográfiák is említik munkásságát.)

A matematikai statisztika számítástudományi indítású alkalmazásai a legújabb nemzetközi kutatások előterében állnak, és ezekből Arató Mátyás és munkatársai is jelentős részt vállaltak. Úttörőek a laptárolási eljárásokra, elhelyezési problémákra vonatkozó vizsgálatai, a szekvenciális döntési eljárások alkalmazása. Az ő vezetésével indult meg nagy rendszerek információ-visszakeresési és információ-szolgáltatási problémáinak vizsgálata. Publikációi mellett ki lehet emelni azokat az országos jelentőségű kísérleteket, amelyek irányításával az egészségügy, valamint ipari vállalatok termelésirányításához szükséges adatbankok területén valósultak meg. (A Dunai Vasmű, a Magyar Villamos Művek Tröszt, a népességnylvántartás programrendszerei kialakításában is irányító szerepet töltött be.) A számítástudományi publikációinak nemzetközi visszhangját nemcsak a hivatkozások, hanem folyóíratszerkesztői megbízatásai is mutatják.

Jelentős felsőoktatási tevékenységet fejt ki 1963 óta az Eötvös Loránd Tudományegyetemen főkéllégiumok és speciálkéllégiumok rendszeres tartásával. Az ELTE egyetemi tanára.

Arató Mátyás tudományos publikációinak száma 79, ebből 45 idegen nyelvű, ötfelveztetet írt, kilenc konferencia-kiadványt szerkesztett, népszerűsítő publikációinak száma 14.

Nagy energiát fejt ki tudományszervezési munkával a matematika ipari és egyéb alkalmazásainak, valamint a hazai számítástudománynak a fejlesztése érdekében. A Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya Matematikai Bizottságának 1970-től 1973-ig titkára volt. Az osztály Számítástudományi Bizottságának megalakulása, 1973 óta elnöke. A Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának tanácskozó tagja. OMFB-Akadémia közös bizottság tagja. Tagja volt 1976-ig a varsói nemzetközi Stefan Banach Matematikai Felsőfokú Kádertovábbképző Központ tudományos tanácsának. A szocialista akadémiák számítástudományi együttműködési bizottságában a magyar szekció vezetője volt. Tagja a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek (ISI), a Bernoulli Társaságban a hazai nemzeti bizottság elnöke, az IFIP 7.3 munkacsoport tagja.

A következő folyóiratok szerkesztő bizottságának tagja: Alkalmazott Matematikai Lapok; Analysis Mathematica; Computers and Mathematics with Application (Pergamon); Performance Evaluation (North Holland); Foundations of Control Engineering (Poland); Információ Elektronika; Acta Cybernetica.

Számos alkalommal vállalt opponensi tisztséget minősítő eljárások alkalmával. Eddig öt aspiránsa védett kandidátusi disszertációt, és tanítványai közül mintegy tízen kandidátusi fokozatot nyertek el. A TMB plénum tagja, korábban a szakbizottságban tevékenykedett. Jelenleg két aspiránsa van.

Mint a Számítógéppalkalmazási Kutató intézet igazgatója részt vett a Számítástechnikai Kormányközi Bizottság Számítástechnikai Eszközök Alkalmazási Tanácsa munkájában, a VI. ötéves terv Informatika és Számítástechnika Alkalmazásai kormányprogram koncepció előkészítésében, az OKKFT Számítástechnika alkalmazásai fejezetének elkészítésében. Elnöke a számítástechnikai bázisintézetek igazgatótanácsának.

Kátai Imre, A. N. Kolmogorov, Leindler László, Tandori Károly

Daróczy Zoltán

1938-ban, Bihartordán született. Szűkebb szakterülete: függvényegyenletek és egyenlőtlenségek elmélete és alkalmazásai. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Analízis Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Daróczy Zoltán a matematikai analízis, közelebbről a függvényegyenletek és egyenlőtlenségek elméletének nemzetközileg is elismert szakembere, a tudományterület hazai vezető egyénisége, aki jelentős feladatokat lát el a tudománypolitikában és a közéletben is.

Egyetemi tanulmányait a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte a matematika-ábrázoló geometria szakon. Ezek befejezése, 1961 óta a Kossuth Lajos Tudományegyetem Analízis Tanszékén dolgozik, 1968 óta mint a tanszék vezetője. Egyetemi tanárrá 1976-ban nevezték ki.

Tudományos kutató tevékenységét már egyetemi hallgató korában elkezdte. 1962-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen egyetemi doktori címet szerzett, és a Bolyai János Matematikai Társulat Grünwald-díjában részesült. Az 1963–64-es években osztrák állami ösztöndíjjal a bécsi egyetem Matematikai Intézetében dolgozott. A matematikai tudományok kandidátusa fokozatot 1967-ben, a matematikai tudományok doktora fokozatot pedig 1975-ben szerezte meg. 1979-ben az MTA Matematikai és Fizikai Osztálya neki ítélte a Matematikai Díjat.

Eddigi tudományos kutatói tevékenységének eredményeképpen több mint 60 közleménye és egy társszerzőségben írott monográfiája jelent meg.

A különböző függvényegyenletekre és függvényegyenlet-típusokra vonatkozó vizsgálatai jelentős nemzetközi visszhangot váltottak ki. Különös jelentőségre tettek azon eredményei, amelyek függvényegyenletek legáltalánosabb megoldásaira vonatkoznak. Losonczy Lászlóval kidolgozott ún. bővítéselmélete ma már az egyik leggyakrabban használt alapvető módszer a függvényegyenletek elméletében. — Rényi Alfréd hatására kezdett foglalkozni a középértékek és az entrópiafogalmak kapcsolatával. Eredményei számos korábbi nyitott kérdést tisztáztak. Feltárta a Rényi-féle entrópiák ergodelméleti vonatkozásait. Az információfüggvény fogalmának bevezetésével számos kérdést sikerült megoldania. Az eredményeiből származtatott α -típusú entrópiák azóta számos helyen (pl. a közgazdaságtudományban) alkalmazásra találtak. Információelméleti eredményei központi helyet foglalnak el az Aczél Jánossal közösen írt „On measures of information and their characterizations” (Academic Press, New York, 1975) monográfiában. Számos dolgozatban foglalkozott a középértékre vonatkozó klasszikus fogalmak és egyenlőtlenségek általánosításával. Az eltérés-középértékek általa bevezetett fogalma és az azokra vonatkozó újabb eredményei példássággal legjobban matematikai alkotóerejét. Eredményeiről számos nemzetközi konferencián számolt be.

Kiemelkedő iskolateremtő egyénisége; számon van fiatal szakemberek, akik Daróczy Zoltán inspirálására kezdtek matematikával foglalkozni.

Mint egyetemi oktató magas színvonalú oktató munkát végaz; „Mérték és integrál” címen egyetemi jegyzete jelent meg.

Daróczy Zoltán széleskörű közéleti tevékenységet fejtett és fejt ki. 1969-től a Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karának dékánhelyettese, 1975-től 1981-ig pedig a Kar dékánja volt. 1981-től az egyetem Matematikai Tanszékegyesületének vezetője. Az MTA Matematikai Bizottságának tagja, az MTA III. Osztályának pedig állandó meghívottja. A Tudományos Minősítő Bizottság Matematikai Szakbizottságának hét éven keresztül titkára volt, jelenleg is tagja. A Művelődési Minisztérium Matematikai Bizottságának elnöke. A Bolyai János Matematikai Társulat választott tisztségviselője, a Debreceni tagozat társelnöke. Több esetben külön megbízásnak eleget téve, jelentős hazai bizottság elnökeként vagy tagjaként végzett elismerésre méltó munkát.

1968-ban megkapta a KISZ KB Aranykoszorús jelvényét, 1970-ben Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1973-ban pedig a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetésekkel kapta.

*Kátai Imre, Leindler László, Prékopa András, Rapcsák András,
Szőkefalvi-Nagy Béla, Tandori Károly*

Gécseg Ferenc

1939-ben, Zalaváron született. Szűkebb szakterülete: automataelmélet és univerzális algebra. Doktori fokozatát 1976-ban szerezte. A József Attila Tudományegyetem Bolyai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára.

Gécseg Ferenc a modern algebrai iskola egyik vezető tagja, akinek szakmai hatása hazai és nemzetközi téren egyaránt igen jelentős. Munkásságában nagyra értékelendő, hogy figyelmét a matematika alkalmazásában is jelentős problémák megoldására fordítja, s így a hazai számítástudomány terén szintén vezető egyéniségnek számít.

Gécseg Ferenc már több mint két évtizede folytat eredményes tudományos munkát, hiszen már egyetemi hallgatóként kitűnt tehetségével. Egyetemi tanulmányait 1957–62 között Szegeden végezte. 1965. szeptember 1-től két éven át belföldi ösztöndíjas aspiráns, majd 1967-ben kandidátusi fokozatot szerzett.

Kezdetben univerzális algebrákkal foglalkozott, de már kandidátusi és doktori értekezését az automaták elméletéből írta. Peák Istvánnal közösen írt könyvének ugyancsak ez a témája. E mű, amely „Algebraic Theory of Automata” címen 1972-ben jelent meg, az automaták algebrai elméletének gyakran idézett és nemzetközileg is magasra értékelt monográfiája. Az automaták elméletéből elsősorban az automaták összekapcsolásával és felbontásával foglalkozik. Több dolgozatában vizsgálta az automaták kísérő algebrai struktúráit és az automata-leképezések félcsoportját és csoportját. Egyik dolgozatában megmutatta, hogy a Kalmár-féle algebrai számítógép-modell ekvivalens a Ginsburg által bevezetett általánosított szekvenciális géppel.

Az utóbbi években a faautomaták és a fatranszformációk foglalkoztatják. Mivel a faautomatákkal felismerhető halmazok lényegében megegyeznek a környezetfüggetlen nyelvtanok derivációs fájának halmazával, a fatranszformációk pedig a fordítások algebrai modelljei, ezért ezek a vizsgálatok a számítástudomány szempontjából is jelentőséggel bírnak. M. Steinby-vel közösen írt dolgozataik a faautomaták elméletének részletes univerzális algebrai felépítését adják; ezek anyagát átdolgozás és kiegészítés után monográfia alakjában angol nyelven Tree Automata címen fogják publikálni a közeljövőben. Az egyik lektori vélemény többek között az alábbiakat tartalmazza: „A könyvet igen magas színvonalú tudományos teljesítménynek tartom, és a kéziratról is csak a legnagyobb elismeréssel tudok nyilatkozni. A tárgyalás igen tömör, elegáns és annak ellenére, hogy összetett, mély algebrai apparátust használ, élvezetes olvasmány a szakember számára.”.

Az automaták és formális nyelvek elmélete mellett az univerzális algebra problémái továbbra is foglalkoztatják.

Automataelméleti és univerzális algebrai munkáira külföldön is rendszeresen hivatkoznak könyvekben, cikkekben és referátumokban. Több nemzetközi konferencia meghívott előadója volt. 1968. szeptember 1-től egy éven át a Manitoba Egyetem Matematikai Intézetének meghívására Kanadában tartózkodott, az 1974/75-ös tanévben pedig a Turkui Egyetem Matematikai Intézetében volt vendégprofesszor. Az 1978/79-es tanév első félévében a Tamperei Műszaki Egyetem Matematikai Intézetének volt vendégprofesszora.

Rendszeresen részt vesz a hazai tudományos minősítő munkában bírálóként vagy bíráló bizottsági tagként. Több alkalommal kérték fel külföldről is minősítési eljárásban való közreműködésre.

Két cikluson át tagja volt az MTA Matematikai Bizottságának. 1976-tól tagja az MTA Számítástudományi Bizottságának, a TMB Matematikai Szakbizottságának. Ugyancsak 1976 óta az MTA Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának tanácskozási jogú tagja. Közreműködik az Acta Scientiarum Mathematicarum szerkesztésében, a Lengyelországban megjelenő Foundations of Control Engineering elnevezésű folyóirat szerkesztőbizottságának tagja és az Acta Cybernetica főszerkesztője.

Gécseg Ferenc két könyvet (társszerzőkkel) és 34 tudományos, két tudományos népszerűsítő cikket írt és egy konferencia-kiadványt szerkesztett.

Gécseg professzor a Számítástudományi Tanszéket és az MTA Automataelméleti Tanszéki Kutatócsoportot 1975 óta vezeti; s mindezen munkákon felül igen intenzív politikai munkát is végez.

*Kátai Imre, Ieindler László, Lovász László, Prékopa András,
Szőkefalvi-Nagy Béla, Tandori Károly*

1927-ben, Kaposváron született. Szűkebb szakterülete: magfizika és a nukleáris módszerek alkalmazásai. Doktori fokozatát 1962-ben szerezte. Az MTA Szegedi Biológiai Központ Biofizikai Intézetének igazgatója, c. egyetemi tanár.

Javasoljuk Keszthelyi Lajos akadémiai levelező taggá történő megválasztását az 1982. évi közgyűlésen az atommagfizikában és a nukleáris módszerek alkalmazásaiban hazánkban és külföldön egyaránt elismert, új tudományos, instrumentális fejlesztési eredményei, továbbá kiemelkedő tudományos-szervezői, tudományos-közéleti és oktatási tevékenysége alapján.

Keszthelyi Lajos kiemelkedő egyénisége annak a fizikus generációnak, amelyik a hazánk felszabadulása után rohamos fejlődésnek indult magfizikai kutatásokban döntő szerepet játszott. Az 1950-ig visszanyúló kutatási tevékenységének főbb eredményei a következők: az első szcintillációs számláló berendezések hazai megépítése; a Mössbauer spektrometria meghonosítása és közreműködés ipari jellegű berendezések létrehozásában; a szögkorrelációs, a csatornaeffektus és a PIXE mérőberendezések kifejlesztése. Nevéhez fűződik a gyorsító melletti magfizikai kutatások megkezdése hazánkban, ezek közül az izobár analóg állapotok vizsgálatával kapcsolatos eredményei különösen kiemelkednek. Egy általa kidolgozott új módszerrel számos atommag gerjesztett állapotának mágneses nyomatékát határozta meg.

Új eredményeket ért el a Mössbauer effektus, a perturbált szögkorreláció, a csatornaeffektus, a pozitron annihiláció és a PIXE módszereknek más tudományterületeken történő alkalmazásával. Nemzetközileg is kiemelkednek az ötvözetek fázisátalakulása, a ferritek mágneses viszonyai, a vassók lefagyasztott vizes oldatainak viselkedése, a „thermal spike” alatt bekövetkező fázisátalakulás észlelése, a szilíciumban ionbombázásra létrejövő hibahelykoncentráció meghatározása terén végzett kutatásai. Biofizikai vizsgálatai során kidolgozta a „PIXE-related to protein” módszert, továbbá az általa kifejlesztett elektromos orientációs eljárással sikerült tanulmányoznia a töltött részecskék mozgását membránokhoz kötött fehérjék belsejében.

Vezetése alatt kutatók egész sora nőtt fel, akik közül sokan szereztek tudományos minősítést. Tudományos eredményeiről 125 közlemény jelent meg, amelyből 99 idegen nyelvű; ezekre 465 hivatkozás található. (Legjelentősebb eredményeit a következő folyóiratokban publikálta: Phys. Letters 8 [1964] 195., Phys. Letters 14 [1965] 14., Phys. Letters 18 [1965] 28., Nucl. Phys. 71 [1965] 662., Solid State Comm. 4 [1966] 511., Phys. Stat. Sol. 22 [1967] 617., Phys. Stat. Sol. 27 [1968] 131., Nucl. Phys. A152 [1970] 495., Chem. Phys. Letters 23 [1973] 549., Nature 250 [1974] 332., Origins of Life 8 [1977] 299., Biochem. Biophys. Acta 598 [1980] 429., FEBS Letters 109 [1980] 189.)

Társadalmi, tudományos-közéleti és oktatási tevékenysége is igen sokrétű. Az MTA számos bizottságában (így pl. Magfizikai Albizottság, Fizikai Bizottság, Dubna Bizottság, Biofizikai Bizottság, Műszer Bizottság, TMB szakbizottság stb.) évtizedek óta aktívan tevékenykedik, a III. Osztály tanácskozó tagja. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulatban több funkciót látott el, jelenleg a társulat egyik alelnöke. 1978 óta az ELTE címzetes egyetemi tanára, mint vendégelőadó rendszeresen segítséget nyújt a KLTE oktató munkájához is.

*Berényi Dénes, Bozóky László, Csikai Gyula, Kovács István,
Marx György, Nagy Elemér*

1930-ban, Tokajban született. Szűkebb szakterülete: fundamentális és alkalmazott atommagfizika, gyorsítófizika. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az MTA Atommagkutató Intézetének tudományos osztályvezetője, c. egyetemi tanár.

Javaslatot teszünk arra, hogy Koltay Edét a Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya akadémiai levelező taggá jelölje, az atomfizikában elért tudományos, fejlesztési és alkalmazási eredményei, továbbá kiemelkedő tudományszervezési, tudományos közéleti és oktatási tevékenysége alapján.

Tudományos munkásságának főbb eredményei a következők:

1. A ^{23}Na nívószerkezetére (d, alfa) reakcióban nyert eredmények nagy nemzetközi érdeklődést keltettek részben a nyert adatok, részben a felhasznált módszer teljesítő-képességére kapott információk alapján. További magszerkezeti vizsgálatok egész sorát kezdeményezte, részt vett a vizsgálatok kísérleti feltételeinek és metodikájának kialakításában. Mintegy 20 féle atommagra vonatkozólag végzett sikeres vizsgálatokat.

2. Elektrosztatikus gyorsítók elektródrendszerének optimalizálásában elért eredményei új kutatásokat indítottak el a világon több helyen. Tőle származik pl. a ferdeterű gyorsító-csővek elektronoptikai leírását adó első közlemény a nemzetközi irodalomban. Sikertült továbbá elméleti tárgyalást adnia egy új elektronoptikai elemre, az aszimmetrizált kvadrupól lencserendszerre. Gyorsító fizikai kutatásai, továbbá közvetlen irányítási és szervezési tevékenysége alapján épült fel az ATOMKI-ban a tíz éve rendszeres üzemben, sokoldalú tematikával felhasznált 5 millió voltos Van de Graaff típusú gyorsító berendezés.

3. A gyorsítóra alapozott interdiszciplináris kutatásokban résztvevőként (nukleáris atomfizika), illetve irányítóként (nukleáris mikroanalitika) vállalt fontos szerepet. Utóbbi kutatások elsősorban a légkörfizikai és orvosi alkalmazások területén folynak, de ipari analitikai jelentőségű vizsgálatokat is végeztek.

4. Gyorsítófizikai fejlesztési feladatokat végez egy nagy áramú neutrongenerátor és egy gyakorlati célú (ipari szerződés) nagyáramú elektrongyorsító építésével kapcsolatban.

Eredményeit az általa felfejlesztett kutatóosztály kollektívájával, kutató csoportokkal és külföldi együttműködő partnerekkel közösen érte el. Tudományos eredményeiről 122 közleménye jelent meg, ezekre 230 hivatkozást ismerünk. Ezen kívül a Van de Graaff gyorsítón végzett munka alapján még 60 közlemény készült, amelyhez személyes hozzájárulása feltétlenül kiemelendő, de ezekben társszerzősége nem tartott igényt.

Társadalmi, tudományos-közéleti és oktatási tevékenysége igen sokrétű. Így pl. 1964 óta tagja, jelenleg titkára a Magfizikai Albizottságnak; vezetője az Atomenergia és Magkutató Újabb Eredményei c. sorozat szerkesztő bizottságának; alkalmi és egyéb akadémiai bizottságokban tevékenykedett és tevékenykedik; opponensként, vizsgál-bizottsági tagként, aspiránsvezetőként vesz részt a TMB munkájában; több konferencia és nyári iskola szervezésében vett részt; az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Magfizikai Szakcsoportjában titkárként dolgozott éveken keresztül; címzetes egyetemi tanár, vezetése alatt több mint 20 diplomamunka és mintegy 20 doktori disszertáció készült; a Hajdú-Bihar megyei TIT elnökség tagja.

*Berényi Dénes, Bozók László, Csikai Gyula,
Gáspár Rezső, Szalay Sándor*

1934-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: szilárdtest-fizika, optika. Doktori fokozatát 1968-ban szerezte. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézet Szilárdtest-fizikai Kutatóintézetének igazgatója, c. egyetemi tanár.

Kroó Norbert a magyar és nemzetközi tudomány élet kiemelkedő alakja, aki a szilárdtest-fizika és optika területén végzett eredményes kísérleti kutatómunkáján felül kiterjedt hazai és nemzetközi tudományos irányító és közéleti tevékenységet is végez. Szakterületén nemzetközileg elismert iskolát teremtett, ill. fejlesztett tovább. Jelentős eredményeket ért el az alkalmazott kutatások területén is. Ezért javasoljuk levelező taggá való választását.

Elsősorban pályája első felében, de részben az utóbbi években is lassú neutronok szilárd testekben és folyadékokban való szóródásával foglalkozott. Először mutatta meg fonon típusú gerjesztések létezését folyadékokban, a fluktuációk és diffúzió lelassulását folyadék-gáz rendszerek kritikus pontja körül, ugyanakkor a mikroszkopikus hangsebesség lecsökkentését, szennyezett mágneses anyagokban virtuális spinhullám állapotok, ill. egyes mágneses szigetelőkben spinhullám gerjesztéseknek a paramágneses fázisban való létezését. Először mutatott ki fonon állapotokat folyadékkristályokban, határozta meg diszperziós összefüggésüket, és talált úgynevezett relaxációs lágy módusokat a folyadékkristályos — izotóp folyadék fázisátalakulása körül. Számos részben rendezett kristály fonon, illetve spinhullám diszperziós görbéit határozta meg, melyekkel korábbi félreértéseket tisztázott, ill. különböző elméleteket igazolt.

Aktív szerepet játszott a neutronspektroszkópia apparatív bázisának fejlesztésében. Kezdeményezésére és irányításával dolgozták ki a világon elsőként az igen nagy fényerőű, úgynevezett korrelációs repülési idő módszert, és alkalmazták stacioner és impulzus reaktorok melletti méréseikben.

Pályája második felében a szilárdtest-fizikai tevékenység optikai kutatásokkal egészült ki. Elsőként sikerült folyadékkristályos anyagokban ún. gigantikus optikai nemlinearitást megfigyelnie és a jelenséget magyaráznia. Új típusú fém-fémoxid-fém fényemittáló diódákat dolgozott ki, melyekben elsőként figyelt meg felületi plazmonok segítségével megvalósuló emissziót és osztott visszacsatolást, ami a lézerműködés feltétele ezen eszközökben. A pikoszekundumos lézerréteg hatására fémfelületen megfigyelt nagyintenzitás, röntgen sugárzás röntgen lézer potenciális pumpáló forrása lehet.

Az alkalmazott lézerkutatások területén vezetése alatt és személyes részvételével új típusú lézereket dolgoztak ki, melyek közül az üreges katódú lézer világszerte egyedülálló. A kifejlesztett lézereket a tudományos felhasználásokon kívül mérés technikai (hosszmérés) és technológiai (anyagmegmunkálás) célokra is alkalmazták.

Kroó Norbert publikációinak száma több mint 110. Ebből több mint 90 tudományos és kb. 80 idegen nyelvű. Ezekre több mint 300 hivatkozás található az irodalomban. Zömmel nemzetközi fórumokon tartott tudományos előadásainak száma doktori fokozatának megszerzése óta több mint 120. Négy könyv, és öt szabadalom társszerzője. Az utóbbiak közül a magyar ipar kettőt gyártás céljából megvásárolt. Hat OMFB tanulmány társszerzője, ezek közül három irányításával készült.

Kiemelkedő tudományos közéleti tevékenységet folytat. Az MTA Dubna Bizottságának elnöke és az MTA—SZUTA Szilárdtest-fizikai Bizottság magyar társelnöke. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat főtítkára. A dubnai EAI Tudományos Tanácsának tagja. Az Európai Fizikai Társulat Tanácsának és szilárdtest-fizikai Hewlett Packard-díj bizottságának tagja. Több akadémiai bizottság munkájában is aktívan részt vesz. A hazai lézerkutatások koordinálásában meghatározó szerepet játszik. Részben e munka eredményeképpen

a Magyarországon folyó lézerkutatásokban egymást kiegészítő és segítő csoportok összehangolt tevékenysége folyik. Széleskörű nemzetközi kapcsolatait jól kamatoztatja mind saját, mind a vezetése alatt álló kutatóintézet szakmai tevékenysége érdekében.

Nemzetközi rangját jelzi, hogy több alkalommal hívták meg külföldi disszertációk, ill. egyetemi tanári pályázatok opponensének. Nemzetközi konferenciákon több mint hússzor volt meghívott előadó, kb. tízszer diszkusszió vezető és közel hússzor szervező vagy programbizottsági tag. Két alkalommal dolgozott hosszabb ideig külföldön. 1963–64-ben Svédországban, 1988–71-ben pedig a dubnai EAI-ban mint a Nobel-díjas Frank akadémikus által vezetett Neutronfizikai Laboratórium igazgatóhelyettese.

Oktatómunkát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végez hosszú ideje, ahol speciális előadásokat tart elsősorban a magfizikai és optikai módszerek szilárdtest-fizikai alkalmazásai témakörében. Jelenleg az ELTE címzetes egyetemi tanára.

Több kitüntetés és díj birtokosa: „Sub auspiciis” aranygyűrűs doktori cím (1966); Akadémiai Díj I. fokozata (1970); Gyulai Zoltán díj (1971); MSZBT Aranykoszorús Jelvény (1974); a Kureساتov Intézet törzsgárda tagja (1978); MNK – SZU Tudományos-Műszaki Együttműködés Díszoklevél (1979); Munka Érdemrend arany fokozata (1981).

Gáspár Rezső, Kónya Albert, Kovács István, A. M. Prohorov

Mezei Ferenc

1942-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: szilárdtest-fizika. Kandidátusi fokozatát 1976-ban szerezte, a doktori cím megszerzése folyamatban van. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézet szilárdtest-fizikai Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa.

Mezei Ferenc „Szennyezett fém-szigetelő fém-alagút diódák vizsgálata” c. kandidátusi disszertációját 1976-ban védte meg. A „Neutronspin echo rugalmatlan neutronszerzés vizsgálati módszer kifejlesztése” témakörben a tudományok doktora cím megszerzése folyamatban van.

1965-től 1968-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Tanszékén végzett oktató- és kutatómunkát. Mezei Ferenc kutatói munkája mellett mindig nagy intenzitással foglalkozott oktatással és a fiatalabbak nevelésével és szervezésével. Évekig volt az ELTE fizikus diákkör titkára, majd tanárvezetője. Ő szervezte meg és vezette néhány évig az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Ifjúsági Fizikai Körét. Rendszeresen tartott speciális előadásokat. Az alagút-diódával kapcsolatos munkájáért 1973-ban elnyerte az ELFT Selényi Pál-díját.

1968-ban került át az egyetemről a Központi Fizikai Kutatóintézetbe. Az újítások iránti hajlama az egyik legbonyolultabb és legszínesebb terület, a polarizált neutronok mágneses anyagok vizsgálatára való felhasználása felé vonzotta. 1972-ben érte el eddigi legnagyobb jelentőségű tudományos eredményét: a neutron spin echo elv felfedezését. Ez az elv teljesen új oldalról közelíti meg a neutronszerzés alapjait. Míg a klasszikus eljárások során csak arra volt lehetőség, hogy egy neutron nyaláb átlagos sebességét, illetve annak a mintán való szórás folytán való megváltozását mérjék meg, a Mezei Ferenc által bevezetett elv lehetővé teszi minden egyes neutron sebességváltozásának a többitől függetlenül való nyomonkövetését, és az energiának nanoelektronvolt (!) pontossággal való mérését. Az új módszer alapvető elemeit és technikai megoldásait 1972 áprilisában a KFKI reaktora mellett kidolgozta, kísérletileg felülvizsgálta, és ezzel a nagyfelbontású neutronszerzés vizsgálatok egy új fejezetét indította el.

Az elv gyakorlati megvalósításán, a KFKI és a grenoblei Laue-Langevin Intézet között ezt követően létrejött megállapodás keretében, Franciaországban, Európa egyetlen nagyfluxusú neutron forrása mellett dolgozott tovább. Grenobleban már eddig is jelentős tudományos eredmények születtek a módszer segítségével. Ezen eredmények spektruma felöleli a polimerek, kolloidok, biopolimerek, különböző fázisátalakulások, spinűvegek, egydimenziós mágneses anyagok, szuprafolyékonyság, folyadékkristályok stb. vizsgálatát.

Kiemelkedően nagy nemzetközi tekintélynek örvend. Az utóbbi években rendszeresen meghívják rangos nemzetközi konferenciákra előadónak. A nemzetközi tudományos életben is aktív szerepet játszik: 1979-ben a neutron spin echo-val kapcsolatos sikeres konferenciát szervezett Grenoble-ban, aminek anyagát azóta könyv alakban is megjelentette. Az Európai Fizikai Társulat publikációs ügyekkel foglalkozó bizottságában képviseli nagy energiával a magyar fizikus közösséget.

Eddig 45 publikációja (ebből 35 idegennyelvű, rangos folyóiratokban) jelent meg. A rá való hivatkozások száma 200 körül mozog.

Mezei Ferenc pályafutása során néhány éven belül egymás után több, teljesen független területen érte el a világ színvonalat; a neutron spin echo felfedezése és kidolgozása pedig az elmúlt évtized fizikájának egyik kiemelkedő és iskolát teremtő alkotása.

Vérbeli kísérleti fizikus, egyike azon keveseknek, akik alkotó munkát képesek végezni nemcsak a szűkebb értelemben vett kísérleti fizika, hanem az ehhez szükséges technika területén is (gondolunk például az általa létrehozott mintegy 100 vékony rétegből álló, bonyolult interferencia elv alapján működő szupertükörrre), és ugyanakkor járatosak az elméleti fizika formalizmusában.

A fentiek alapján melegen ajánljuk Mezei Ferencet az MTA levelező tagjainak sorába.

Kiss Dezső, Kónya Albert, Lovas István, Marx György

Révész Pál

1934-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: valószínűségelmélet. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója, c. egyetemi tanár.

Révész Pál nemzetközileg elismert matematikus, jelentős eredményekkel gazdagította a határeloszlástételek és a sztochasztikus folyamatok elméletét. A hazai valószínűségelméleti iskola kiemelkedő egyénisége, két angol nyelvű monográfia és mintegy nyolcvan tudományos dolgozat szerzője.

Legfontosabb tudományos eredményei a sztochasztikus folyamatok ún. erős approximációjával, a valószínűség-sűrűségfüggvény becslésével és a sztochasztikus approximáció módszerének statisztikai alkalmazásaival kapcsolatosak. Csörgő Miklóssal közösen jelentősen megjavította Strassen egy eredményét, mely független, azonos eloszlású valószínűségi változók részletösszegeinek normális eloszlású valószínűségi változókkal való közelítésére vonatkozik. A bizonyításban alkalmazott új módszer kiindulópontja lett e nagy jelentőségű témakörrel kapcsolatos további vizsgálatoknak.

Az elméleti sűrűségfüggvénynek a tapasztalati sűrűségfüggvénnyel való becslése vonatkozásában az optimális csoportosítással és a becslés határeloszlástételeivel gyakorlati szempontból is igen fontos eredményeket ért el. Az ún. regressziós függvény becslésére elsőként adott olyan módszert, mely a függvény valamennyi pontjának egyidejű közelítését jelenti. Ezt a sztochasztikus approximációs technika függvényterekre történt

átvitele révén érte el. Több dolgozatában foglalkozik a Brown-mozgás folyamat matematikai elméletével. A növekmények nagyságrendjére vonatkozó egyik tétele a témakör klasszikus eredményei közé tartozik. Erdős Pállal közösen igen jó becslést adott a véletlen 0,1 sorozatokban előforduló, azonos számokból álló blokkok hosszúságára.

Révész Pál tudományos munkássága olyan elméleti eredmények elérésére irányul, melyek a matematika gyakorlati alkalmazását nagy mértékben segítik.

1967-ben jelent meg az Akadémiai Kiadó és az Academic Press kiadásában „Laws of Large Numbers” című nagysikerű könyve, melyet egy évvel később német nyelvre is lefordítottak. Ebben az évben jelent meg a Csörgő Miklóssal közösen írt „Strong Approximations in Probability and Statistics” című másik monográfiája.

Oktató munkát 1956 és 1970 között az ELTE-n és a JATE-n végzett. Az utóbbi egyetem címzetes egyetemi tanára. Két ízben az Amerikai Egyesült Államokban, egy ízben Kanadában volt vendégprofesszor neves egyetemeken. Tiszteletbeli professzora a Carleton Egyetemnek (Ottawa). Az elmúlt évben a zürichi Eidgenössische Technische Hochschule vendégprofesszora volt.

Tudományos munkásságáért 1978-ban az Állami Díj II. fokozatával tüntették ki. Ugyanebben az évben meghívott előadója volt a Helsinkiben tartott Nemzetközi Matematikai Kongresszusnak.

Tíz év óta tagja a Bolyai János Matematikai Társulat elnökségének, tagja még két akadémiai és minisztériumi bizottságnak. Az International Statistical Institute 1969-ben tagjává választotta. Elnöke az Institute keretein belül működő Bernoulli Társaságnak. Az Institute of Mathematical Statistics 1978-ban tiszteleti taggá (fellow) választotta.

A fentiekből kitűnik, hogy Révész Pál minden tekintetben méltó arra, hogy elnyerje a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagságát.

*Császár Ákos, Erdős Pál, Fejes Tóth László, Hajnal András,
Lovász László, Prékopa András*

Schmidt E. Tamás

1936-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete az algebra, ezen belül a hálómélet és az univerzális algebrák elmélete. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének igazgatóhelyettese, egyetemi tanár.

Munkásságával jelentősen hozzájárult az univerzális algebrák elméletének az utóbbi két évtized során bekövetkezett intenzív fejlődéséhez. Kongruencia hálókra vonatkozó eredményeit az univerzális algebrák elméletének legnevesebb eredményei közé sorolják. Tudományos munkája mellett számottevő oktató–nevelői és közéleti tevékenységet folytat.

Schmidt E. Tamás tudományos munkáját az ötvenes évek végén kezdte, amikor bekapcsolódott a viszonylag fiatal hálóméleti, ill. az akkoriban meginduló univerzális algebrai kutatásokba. Első eredményei közül kiemelkedik az a tétele, amelyet Grätzer Györggyel közösen ért el, és amely az algebrai struktúrákat jellemzi. Ezen eredménye egyszeriben megalapozta hírnevét, és ma az irodalomban általánosan Grätzer–Schmidt tételként említik. (Néhány vélemény: J. D. Monk [Coloradói Egyetem] „Az általános algebrában Gy. Grätzer és E. T. Schmidt nevéhez fűződik a négy legmélyebb tétel egyike.” G. Birkhoff Lattice Theory című könyvének 188. oldalán írja: „Sokkal súlyosabb a kö-

vetkező fontos eredmény.” Bjarni Jónsson: Introduction to Universal Algebra könyvében: „Ezt a fejezetet a következő alapvető eredménynek szenteljük, Grätzer—Schmidt tétele...”)

Schmidt E. Tamás későbbi kutatásaiban is visszatért a kongruenciahálók vizsgálatához, éppen az utóbbi években (Acta Sci. Math. Szeged, 1981) sikerült jelentősen közelebb jutni a hálók kongruenciahálóinak jellemzéséhez. Kongruenciahálókkal foglalkozott az 1968-ban megjelent könyve, melynek új, teljesen átdolgozott kiadása 1982-ben fog megjelenni. Meglepő eredménye volt az 1975-ben publikált tétel, amely szerint minden, véges disztributív háló egy moduláris háló kongruenciahálója. Több dolgozata foglalkozik a projektív, ill. ún. splitting moduláris hálók jellemzésével.

Publikációk. Könyv: „Kongruenzrelationen algebraischer Strukturen”, VEB Verlag der Wissenschaften, 1969.

48 idegennyelvű és öt magyar publikáció. Hivatkozások száma kb. 100. (Jelentősebb hivatkozások könyvekben: G. Birkhoff, Lattice Theory, 1967; R. S. Pierce, Introduction of Universal Algebra; P. M. Cohn, Universal Algebra; G. Grätzer, Universal Algebra, 1980; G. Grätzer, General Lattice Theory, 1978; P. Crawley and R. P. Dilworth, Algebraic Theory of Lattices; B. Jónsson, Introduction to Universal Algebra; B. Jónsson kongresszusi előadása az IMU Vancouveri Kongresszusán.)

Társadalmi, tudományos-közéleti és oktatói tevékenysége: Mint középiskolás, egyik megalapítója volt a Bolyai Társulat Ifjúsági Tagozatának. A társulatban közel húsz éven keresztül különféle funkciókat töltött be, pl. hat éven keresztül volt pénztáros. 1971 óta a Matematikai Kutatóintézet igazgatóhelyettese. 1970-től tagja az MTA Matematikai Bizottságának. Közreműködött több akadémiai alkalmi bizottság munkájában.

1976 óta tagja a varsói Banach Központ Tudományos Tanácsának. Több kollokviumnak volt szervezője, így pl. az 1978-as varsói univerzális algebra tárgyú szemeszternek és több hazai rendezvénynek.

1959-ben Grünwald Géza-díjat, 1974-ben Akadémiai Díjat kapott, majd 1980-ban a Munkaérendrend ezüst fokozatával tüntették ki.

Oktató munkát 1960-tól végez az ELTE-n, 1974-ben nevezték ki egyetemi tanárnak. 1965 és 1968 között vendégprofesszor volt a hallei (NDK) Martin Luther egyetemen. A hallei egyetemen is több volt tanítványa dolgozik, akik azóta hálóelmélet témából védtek meg kandidátusi, illetve doktori értekezéseiket. 1980–81-ben vendégprofesszor volt a kasseli (NSZK) egyetemen. Vendégkutatóként három hónapot töltött 1970-ben Bonnban. Több nemzetközi kollokviumon volt meghívott előadó, amelyek közül legjelentősebb az 1978-as meghívás az American Math. Society kollokviumára, Los Angelesbe.

Fejes Tóth László, Szőkefalvi-Nagy Béla

1941-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: kombinatorika, számelmélet, algoritmuselmélet. Doktori fokozatát 1974-ben szerezte. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének osztályvezetője és tudományos tanácsadója.

A magyar kombinatorikai iskola egyik legkiemelkedőbb képviselője. Jellemző rá páratlan ereje nehéz problémák megoldásában, bizonyítások kidolgozásában, mély módszerek alkotásában.

Munkásságának zöme az Erdős Pál által kezdeményezett és művelt kutatási területekre, a kombinatorikus számelméletre, a kombinatorikus geometriára, az extrém és véletlen gráfok elméletére esik. Legismertebb eredményei a kombinatorikus számelméletben születtek. E területen igen nehéz, mély és hatékony módszereket alkotott. Világhírű a pozitív sűrűségű sorozatok számtani részsorozataira vonatkozó tétele, mely Erdős Pál és Turán Pál egy több, mint negyven éve nyitott problémáját oldotta meg. A tételt az American Mathematical Monthly-ban P. R. Halmos méltatta és a Science magazin riportot készített az eredményről. A bizonyítás egyik alapvető lemmája azóta igen sok más területen is alkalmazásra talált, így az extrém gráfok és véletlen gráfok elméletében. A tételnek újabban érdekes ergodelméleti vonatkozásait tárták fel.

87 dolgozata jelent meg, ill. van sajtó alatt; ezek szinte mindegyike olyan problémák megoldását tartalmazza, melyek sok éve, néha évtizede fölvetődtek, de megoldásuk reménytelennek látszott. Némileg önkényesen kiemeljük Heilbronn egy geometriai problémájának megoldását, melyet korábban olyan matematikusok vizsgáltak, mint K. F. Roth és W. Schmidt, és melynek megoldási módszere, a „mohó algoritmus” egy javítása, még kétségtől számra fontos eredményhez fog vezetni. Az utóbbi két-három évben különösen aktív és eredményes kutatómunkát folytatott; többek között bekapcsolódott a kombinatorikus algoritmusok sok nehéz kérdést tartalmazó elméletének vizsgálatába, és (több társszerzővel) érdekes eredményeket ért el a „hashing” és „sorting” algoritmusokkal kapcsolatban. A kombinatorikus algoritmusoknak a gyakorlati — elsősorban számítógépes és operációkutatási — szempontból igen fontos témakörben ő irányítja a Matematikai Kutatóintézetben folyó kutatásokat, az intézet osztályvezetőjeként.

Eredményeinek nemzetközi elismerését két kiemelkedő ténnyel lehet legjobban jellemezni: meghívott előadó volt 1974-ben a Vancouveri Nemzetközi Matematikai Kongresszuson, és 1976-ban a Society of Industrial and Applied Mathematics Polya-díjjal tüntette ki. Több külföldi egyetemre hívták meg, így 1974/75-ben egy évet töltött Stanford Egyetemen, 1967-ben három hónapot Nottinghamban és 1979/80-ban három hónapot Montrealban.

1974-ben az Akadémia elsőként őt tüntette ki Matematikai Díjjal, 1979-ben Akadémiai Díjat kapott.

Sokat és szívesen dolgozik együtt másokkal, fiatalokkal, és mély matematikai tudása munkája, módszerei kiváló iskolát jelentenek. Tagja az MTA Matematikai Bizottságának és a Matematikai Kutatóintézet igazgató tanácsának.

Szemerédi Endre a matematika egyik legeredményesebb, legmélyebb eredményeket felmutató hazai művelője. Levelező taggá választása jelentős nyeresége lenne Akadémiánknak.

*Császár Ákos, Erdős Pál, Fejes Tóth László,
Hajnal András, Lovász László*

1931-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: statisztikus fizika. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója, egyetemi tanár.

Tíz éven át tanított és kutatott a BME Fizikai Intézetében. A Gombás-iskola kerekében elért legnevezetesebb eredménye, hogy a statisztikus atomelméletbe Gombás Pál által bevezetett tasztípotenciálnak megfelelő kvantummechanikai operátort származtatott le. Ez fontos lépés volt abban a fejlődési irányban, amely a szilárdtestek sáv-szerkezetének számításánál világszerte a pszeudopotenciál-módszer elterjedéséhez vezetett.

Szépfalusy 1962-ben került az ELTE Elméleti Fizikai Tanszékére. A Gombás- és Novobátzky-iskola eredményeit ötvözve ekkor kezdeményezte hazánkban a statisztikus fizika modern kvantumtérelméleti módszerekre alapozott kutatását. Ez a kutatási irány az elmúlt két évtizedben a magyar elméleti fizika egyik legdinamikusabban kibontakozott, legszebb eredményeket adó ágává fejlődött ki. Ebben Szépfalusy Péter és tanítványai munkájának oroszánrésze volt. Az ő vezetésével alakult meg a statisztikus fizikai szakcsoport az Eötvös Társulatban, ő lett az MTA 1980-ban létesült Statisztikus Fizikai Albizottságának első elnöke. Nyári iskolák, regionális együttműködésben rendezett szemináriumok sorát kezdeményezte. Szépfalusy Péter irányította a IUPAP Statisztikus Fizikai Konferenciájának szervezését Budapesten (1975).

Szépfalusy Péter a hatvanas években az elemi gerjesztések általános törvényszerűségeivel foglalkozott. A mikroszkopikus elmélet alapján igazolta a szuperfolyékony hélium Landau-féle elméletének egyik alapfeltevését, majd az elméletet továbbhívve leszármaztatta a zérusimpulzusú kondenzátum sűrűségének hőmérsékletfüggését. (Ez párhuzamba állítható a szuperfolyékony komponens sűrűségének hőmérsékletfüggésére Landau által adott képlettel.) Szépfalusy Péter eredményének horderejét mutatja, hogy azt a világ leghíresebb elméleti fizikai tankönyvének, a Landau-Lifszic-sorozatnak II. statisztikus fizika kötete külön fejezetben mutatja be.

Szépfalusy Péter egyike azoknak, akiket a nemzetközi tudományos élet úgy tart száman, hogy a másodrendű fázisátalakulások dinamikájában lerakták a modern elmélet alapjait. A transzportot jellemző mennyiségek a fázisátmenet közelében hatványfüggvényyszerű szinguláris viselkedést mutatnak. Szépfalusy és munkatársai felismerték, hogy kritikus kitevők közt univerzális kapcsolat áll fenn. E dinamikai skálátörvény lendületes fejlődést váltott ki, azokat a kísérletek később a legkülönbözőbb fázisátalakulásoknál igazolták. Szépfalusy nemzetközi híré iskolává vált tanítványaival több mikroszkopikus és félmakroszkopikus modellt dolgozott ki, amelyek a skálátörvények szerint viselkedtek, és alapvető kísérletek magyarázatához vezettek. E skálátörvényeket a Landau-Lifszic-tankönyv fizikai kinetikával foglalkozó kötete külön fejezetben tárgyalja. Ezt a hivatkozást azért emeljük ki, mert épp Landau volt, aki felismerte a másodrendű fázisátalakulásokat, és kezdeményezte azok vizsgálatát. Szépfalusy összes dolgozatainak száma 60, eredményeit nyugati monográfiák is idézik, ismert hivatkozásainak száma 600 körül jár.

Szépfalusy Péter 1976 óta a KFKI tudományos tanácsadója. Érdeklődése az utóbbi időben a termodinamikai egyensúlytól távoli jelenségek (instabilitások, struktúrakialakulás, határciklus, káosz) felé fordult, itt is szép eredményeket ért el. Jelenleg az Európai Fizikai Társaság „Physica” című folyóiratában és a Zeitschrift für Physik B szekciójában szerkesztőbizottsági tag. Többször kérték fel vendégprofesszornak, konferenciákon összefoglaló előadónak.

Egyetemi előadásai a fizikusok széles köreit ismertetik meg a statisztikus fizika modern módszereivel. Az ELTE elméleti fizika professzora.

Szépfalussy Péter egy nagyon dinamikusan fejlődő területnek, a kvantumtérelméleten alapuló statisztikus fizikának hazai meghonosítója, terjesztője és kiemelkedően eredményes nemzetközi színvonalú kutatója. Ezek méltóvá teszik arra, hogy Akadémiánk levelező tagjává válassza.

Gáspár Rezső, Kiss Dezső, Kónya Albert, Lovas István, Marx György, Nagy Károly

Zawadowski Alfréd

1936-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete a szilárdtest-fizika. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója.

Tudományos munkásságának első, nagy nemzetközi érdeklődést kiváltó eredményeit a mágneses szennyezéseket tartalmazó alagútdiódák elméletének kidolgozásával és a híg mágneses ötvözetek elméletének továbbfejlesztésével érte el. Munkatársaival együtt új módon értelmezte a mágneses szennyezések hatását a fém-szigetelő-fém alagútdiódák áram-feszültség karakterisztikájára, és ilyen módon sikerült az óriási ellenállás-anomáliákat megmagyaráznia. A híg ötvözetek elméletében először alkalmazta a renormálási csoport módszert, s ezzel a szokásos közelítéseken túl sikerült jutnia. Egy fél-fenomenologikus modell kidolgozásával a híg mágneses ötvözetek kvalitatív elméletét dolgozta ki. Ezen eredményeire sok helyen hivatkoznak, több kísérleti vizsgálat kiindulásul szolgáltak. Több alkalommal hívták meg ebből a témából előadások tartására nemzetközi konferenciákra, s összefoglaló cikk írására is felkérték a Reports on Progress in Physics folyóirat számára. Ezen eredményei elismeréseként hívták meg a Charlottesville-i (Virginia, USA) egyetemre, ahol érdeklődése a kristályrezgések (fononok) közötti anharmonikus kölcsönhatás okozta effektusok, majd a szuperfolyékony héliumban a rotonok közötti kölcsönhatás szerepe felé fordult.

A kristályrácsrezgések közötti kölcsönhatásról írt cikkei közül különösen kettőnek volt a további kutatások szempontjából lényeges szerepe, amint azt a nagyszámú irodalmi hivatkozás is mutatja. (Ezek: J. Ruvalds and A. Zawadowski, Phys. Rev. B. 2 1172, 1970; A. Zawadowski and J. Ruvalds, Phys. Rev. Lett. 24. 1111. 1970.) Ezen munkákban Zawadowski egy munkatársával megmutatta, hogy a fononok közötti anharmonikus kölcsönhatás következtében két fononból rezonancia, illetve kötött állapot jöhet létre, és ez a rezonancia, egy másik fononággal kölcsönhatva, a gerjesztések hibridizációjára vezet. Ezek a vizsgálatok szorosan kapcsolódtak az első-, illetve másodrendű Raman szórással nyert optikai spektrumokra vonatkozó kísérleti vizsgálatokhoz, s a kidolgozott elmélettel több kísérleti eredményt sikerült értelmezni. Ugyancsak a Raman szórási eredmények értelmezéséhez kapcsolódott az a felismerés, hogy ha két fonon kölcsönhat egymással több-fononos közbenső állapotokon keresztül, akkor antirezonancia léphet fel.

Az előbbi elméleti eredményeken alapultak Zawadowski további, a He gerjesztési spektrumára irányuló kutatásai. 1969-ben nyilvánvalóvá vált, hogy a szuperfolyékony héliumnak mérhető másodrendű Raman spektruma van, amely két-rotor gerjesztéséből származik. J. Ruvalds és A. Zawadowski (Phys. Rev. Lett. 25. 333. 1970.) megmutatták, hogy ha a roton gerjesztések között vonzó kölcsönhatás van, akkor a két roton között rezonancia állapot alakulhat ki, amely elég alacsony hőmérsékleten kötött állapotba

mehet át. Zawadowskiék javaslatára T. J. Greytak és munkatársai megismételték a fény-szórásai kísérletet, és meghatározták a két roton kötött állapot kötési energiáját. További vizsgálataik során, amelybe Zawadowski néhány más munkatársa is bekapcsolódott, megvizsgálták a két roton állapot és a szuperfolyékony He Landau által javasolt gerjesztési spektrumának kölcsönhatását is. Rámutattak, hogy az egyrészesecsés (Landau) gerjesztések és a két-roton közötti kölcsönhatás következtében a gerjesztési spektrumban két ág jelenik meg. Azóta R. A. Cowley és A. D. B. Woods neutronszereléssel történő vizsgálatai igazolták a két ág létezését, és azok az elmélet által jósolt viselkedést mutatják.

Zawadowski és munkatársainak a héliumra vonatkozó vizsgálatai egész sor kísérleti és elméleti vizsgálatot ösztönöztek. A témakörben azóta is rendszeresen hivatkoznak vizsgálataikra.

Zawadowski Alfréd nemzetközileg elismert tudományos tevékenysége nagy hatással van a hazai tudományos életre is. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetében tudományos iskolát hozott létre, nem egy tanítványa ma már maga is nemzetközileg elismert szakemberre vált irányítása mellett.

Kiemelkedő tudományos kutatómunkája mellett igen nagy szerepet vállal a fiatal fizikusok nevelésében, előadásokat tart az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az Akadémia és az Eötvös Loránd Fizikai Társulat több bizottságában aktívan vesz részt. Dolgozatainak száma 57, az ismert hivatkozások száma több mint 600.

Kiss Dezső, Kónya Albert, Kovács István, Lovas István, Nagy Károly

Agrártudományok Osztálya

Balázs Sándor

1925-ben, Szegvárott született. Szűkebb szakterülete: kertészeti tudományok. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. A Zöldség-termesztési Kutatóintézet főigazgatója.

Tudományos kutatással 1953 óta foglalkozik. Kezdetben a zöldségtermesztő tájak monográfiájának előkészítő munkáit irányította, később a mesterséges megvilágítás használatának lehetőségeit vizsgálta a zöldség-hajtatásban. E témakörből készítette „A fény hatása a paprika fejlődésére” c. kandidátusi értekezését. A fényvizsgálatokkal kapcsolatos eredményei nemzetközi vonatkozásban is újak voltak. 1957-től foglalkozik a gazdaságosan, olcsón előállítható szaprofiton gombafajok termesztésbe vonásának kutatásával, a növényházak őszi–téli gombatermesztéssel történő hasznosításával. Nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő, úttörő munkát végzett a *Stropharia* sp. törzsek termesztésbe vonásának kutatásában. Kezdeményezője volt a ma világszerte alkalmazott szubsztrátum tömegpasztörizációs módszer hazai alkalmazásának. Doktori értekezését „A gombatermesztés fejlesztésének lehetőségei Magyarországon” címmel 1975-ben védte meg. Eredményeiről külföldön is több előadást tartott.

Eddig 55 tudományos közleménye jelent meg (12 idegen nyelven), öt alkalommal vezetője volt olyan bizottságnak, amelynek feladata egyes tudományterületek felmérésére, tudományos problémák vizsgálatára irányult. 21 könyv, illetve egyetemi jegyzet szerzője és társszerzője. Számos népszerűsítő közleményt is írt. Tudományos eredményeire a nemzetközi szakirodalomban is számos hivatkozás található.

Széles körű tudányszervezési és irányító tevékenységet fejt ki. Vezetésével a Zöldségtermesztési Kutatóintézet nemesítői az V. ötéves tervben több mint 50 új, minősített

zöldségfajtát állítottak elő. Eredményes tudományos vezetési tevékenységét fémjelzi, hogy az intézet az V. ötéves terv minden esztendejében „Kiváló Intézet” kitüntetéssel, illetve dicsérő oklevelet kapott. 1971-től „A gombatermesztés és feldolgozás” című MÉM kutatási feladatterv vezetője. 1975-től az országos zöldségtermesztési kutatási program vezetője, és irányítja a Kecskeméten, Kalocsán, Szegeden, Makón, Újmajorban, Budatétényben és Villányban folyó kutatásokat.

Társadalmi és tudományos közéleti tevékenysége sokrétű. A Tudományos Minősítő Bizottság tagja. 1972-től tagja, majd 1975-től titkára, 1981-től alelnöke a MTA – MÉM Kertészeti Bizottságnak. 1975-től az MTA Agrártudományok Osztályának tanácskozási jogú tagja. 1980-tól az MTA Szegedi Akadémiai Bizottsága Kertészeti Bizottságának tagja. Részt vesz a MÉM Kertészeti Kutatások Tanácsában, a Fajtaminősítő Bizottság Kertészeti Szakbizottságában. Koordinátora a KGST paprika- és zöldbabtermesztési csoportjának. Több folyóirat szerkesztő bizottságának tagja. A Bács-Kiskun megyei Agrártudományi Egyesület alelnöke. Eredményes munkájának elismeréseképpen több miniszteri és társadalmi kitüntetésben részesült.

Mindezek alapján méltó arra, hogy az MTA levelező tagjává válassza.

Kozma Pál, Somos András

Dimény Imre

1922-ben, Komollón született. Szűkebb szakterülete: mezőgazdasági gépesítés, ökonómia. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. A Kertészeti Egyetem tanszékvezető egy. tanára és rektora.

A felszabadulás óta jelentős vezetői beosztásokban dolgozott. Az ellenforradalom után az Országos Tervhivatal főosztályvezetője, majd elnökhelyettese lett. 1962-től az MSZMP KB Mezőgazdasági Osztályának vezetője volt, 1967–1975 között pedig mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter. 1962-től a KB póttagja, 1966–1975 között a KB tagja volt. 1975 óta egyetemi tanár, harmadik ciklusban a Kertészeti Egyetem rektora és Ökonómiai Intézetének igazgatója.

Tudományos kutatásait 1951-ben kezdte, s azt változatos beosztásaiban is töretlenül folytatta. Szűkebb kutatási területe a mezőgazdasági gépesítés fejlesztés, illetve a műszaki fejlesztés ökonómiája. Ebből a témakörből készítette el Erdei Ferenc vezetésével és védte meg 1960-ban kandidátusi értekezését, majd 1972-ben elnyerte a mezőgazdasági tudományok doktora fokozatot. Eddig 8 könyve, ill. monográfiája jelent meg, amelyek közül „Az állattartás gépesítésének ökonómiája”-t bolgár nyelven is kiadták. 48 tudományos közleményéből 12 jelent meg hét idegen nyelven. Eredményeire a külföldi agrár-ökonómiai irodalomban is gyakran hivatkoznak. Az utóbbi években több nemzetközi konferencián vett részt előadással. Többek között az ISHS (Nemzetközi Kertészeti Tudományos Társaság), a CIOSTA (Mezőgazdasági Munkaszervezők Nemzetközi Bizottsága) és a CIGR (Mezőgazdasági Mérnökök Nemzetközi Szövetsége) nemzetközi konferenciáin.

Tudományos tevékenysége az agrárkérdés szélesebb területeit is felöleli. A szakmai közvélemény az agrár- és szövetkezetpolitika kiváló művelőjeként tartja számon, aki mind az agrár-, mind a szövetkezetpolitika tudományos megalapozásában – sőt gyakorlati megvalósításában – is igen jelentős részt vállalt.

Határozott, jó szervezőképességű, kezdeményező vezető, akinek tevékenységében az elmélet és a gyakorlat, a kutatás és az oktatás szorosan egybekapcsolódik. Hosszú ideje jelentős irányító és szervező munkát végez a tudománypolitikában, a felsőfokú oktatás-

ban és az ismeretterjesztésben is. Eddig mintegy 150 tanulmánya és szakcikke jelent meg. A MAE alelnöke, az MTESZ országos elnökségének és a CIGR Magyar Nemzeti Bizottságának évtizedek óta tagja. Az MTA Agrártudományok Osztálya Agrár Műszaki Bizottságának 1976 óta vezetője, tagja az Akadémiai Kiadó Nagylexikon Szerkesztő Bizottságának, elnöke a Tudomány és Mezőgazdaság, a Kertészeti Egyetem Közleményei Szerkesztő Bizottságának, a Kertészeti Egyetem Kutatási Programbizottságának. A TMB megbízásából több aspiráns munkáját irányította.

Egyetemi oktatással 1964-től foglalkozik, 1975-ig a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen címzetes, 1975-től a Kertészeti Egyetemen egyetemi tanár. A magyar agrár-felső-oktatás és a mezőgazdasági kutatás fejlesztésében jelentős eredményeket ért el. A mezőgazdaság (kertészet) gépesítésének ökonómiai kutatása terén iskolateremtő munkát végez. Két ízben tüntették ki a Munka Érdemrend arany, egy ízben ezüst fokozatával. Munkásságával az utóbbi években több társadalmi szervezet díját és kitüntetését is elnyerte.

Mindezek alapján Dimény Imre méltó arra, hogy az MTA levelező tagnak válassza.

Cselőtei László, Csizmadia Ernő, Kozma Pál

Orvosi Tudományok Osztálya

Antalóczy Zoltán

1923-ban, Tolcsván született. Szűkebb szakterülete: belgyógyászat, kardiológia. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az Orvostovábbképző Intézet II. Belgyógyászati Klinikájának igazgatója, egyetemi tanár.

Antalóczy Zoltán klinikája a magasszintű kardiológiai és általános belgyógyászati betegellátáson túlmenően a kardiológiai oktatásnak és kutatásnak is egyik hazai központja. Nevéhez fűződik a hazai számítógépes EKG mérési eljárás (kisszámítógépes EKG diagnosztikai rendszer, surface mapping technika, triaxiocardiometriás eljárás) adaptálása és fejlesztése. A konvencionális EKG elvezetéseket a sagittális síkra terjesztette ki, triaxiocardiometer analóg célkomputere 1968-ban nyert szabadalmi oltalmat. Munkatársaival együtt dolgozta ki a szívközeli elektromos potenciál-térnek a modelljét, azt hologramokban jelenítette meg. A modell-holokardiogram tartalmazza mindazokat az elektromos információkat, melyeket az eddig alkalmazott vizsgáló módszerek együttesen nyújtanak. Külön említendő, hogy a klinika tudományos tevékenysége eredményeként megvalósították a „Budapest” elnevezésű kisszámítógépes szisztemát és annak mikroprocesszoros változatát, amely az elektrokardiológiai paraméterek értékelését teszi lehetővé.

Munkásságukat fémjelzi számos külföldi — szovjet, finn, olasz, NSZK — intézettel fennálló együttműködési szerződés. 1973-ban akadémiai kutatási jutalomban részesült. Tudományos közleményeinek száma: 163, amit hat jelentős szakkönyv egészít ki.

Számos nemzetközi nagytekintélyű tudományos társaság vezetőségi tagja. Többek között a Nemzetközi Elektrokardiológiai Társaság elnöke és az 1981-ben tartandó nemzetközi szimpózium elnök-rendezője. Külföldi tisztségein kívül a Kardiológiai Kollégium és a Magyar Kardiológusok Társasága elnökségének a tagja.

Pálos Á. László, Pásztor Emil

1921-ben, Alistálon (Csehszlovákia) született. Szűkebb szakterülete: gyermekgyógyászat. Doktori fokozatát 1965-ben szerezte. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Gyermek-klinikájának tanszékvezető egyetemi tanára.

Egyetemi éveit Beznák Aladár intézetében dolgozott. Mint a László Kórház orvosa sokat tett az elektrolit kezelés elterjesztéséért, elsőként alkalmazta a gyermekbénulás következtében fellépő légzészavarok kezelésében a pozitív nyomású respirátort, új respirátorokat készített és szabadalmaztatott, új légzésfunkciós módszereket dolgozott ki. E munkásságával lényegesen hozzájárult a hazai intenzív terápiás gyakorlat kifejlődéséhez. Fontos korábbi kutatási eredménye az akut hipernatrémia új tünetegyüttesének és patológiájának felismerése, a hiperurikémia patológiai jelentőségének felderítése. Szegedi működésének fontos és új eredményei az újszülöttek respirációs distresszindrómájára és közvetlen postnatális időszakára vonatkozó vizsgálatok, a peritoneális dialízis hatásosságának felismerése, új módszer kidolgozása a vér O_2 -transzport funkciójának vizsgálatára, a hypoxiás anyagcseretermékek hatásának vizsgálata. Megyei szakirányító tevékenységének eredményeként e területen az eddig legalacsonyabb hazai csecsemőhalálozási arányt sikerült elérni.

Közleményeinek száma 188, ebből két monográfia, egy egyetemi tankönyv. Dolgozatai klinikai és experimentális munkák, főleg az életveszély állapotok, az infektológia, a neonatológia, a nefrológia tárgyköréből. Több hazai tudományos társaság elnökségének, országos intézetek kollégiumainak, minisztériumi bizottságnak tagja. Az MTA Orvosi Tudományok Osztálya I. sz. Klinikai Bizottságának titkára.

Kitüntetések: Kiváló Orvos, Kiváló Újító, MSZBT aranykoszorús jelvény, Janesó Miklós- és Schöpf-Mérei-emlékérem. Nemzetközi kapcsolatok: az Európai Gyermekgyógyász Kutató Társaság elnökségének tagja, 1975-ben elnöke. A Finn, a Csehszlovák Gyermekgyógyász Társaság, az NDK Perinatális Társaság tiszteletbeli, a Svájci és NDK gyermekgyógyász társaságok levelező tagja. A Nemzetközi és Európai Gyermekgyógyász Szövetség (IPA és UNEPSA) és az Európai Perinatális Társaság elnökségi tagja. Tudományos együttműködést folytat az Orosz és Ukrán Gyermekgyógyászati Intézetekkel, a Szovjet Orvostudományi Akadémia Poliomyelitis Intézetével, NDK klinikákkal (szerződéses), a milánói Perinatális Központtal, a turkui, a Los Angeles-i gyermekgyógyászati klinikákkal. 1971-ben Los Angelesben vendégprofesszor (6 hónap). Számos külföldi kongresszus főreferense (Barcelona, Tokió, Genf), az IPA képviselője, két hazai nemzetközi kongresszus rendezője. 18 éve egyetemi tanár, önálló egyetemi tankönyvet írt (1981).

Bálint Péter, Kerpel-Fronius Ödön

Gáti István

1922-ben, Bonyhádon született. Szűkebb szakterülete: szülészeti és nőgyógyászati endokrinológia, perinatológia. Doktori fokozatát 1976-ban szerezte. Az Orvostovábbképző Intézet Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikájának igazgatója, egyetemi tanár, rektorhelyettes.

Gáti István 30 éve foglalkozik szülészeti és nőgyógyászati endokrinológiával. Korábban a szülés utáni hipofízis elégtelenség volt fő tudományos területe. E tárgykörből készítette kandidátusi értekezését 1965-ben.

Az 1970-es évek elejétől végez vizsgálatokat a HPL (Human Placentaris Lactogen) hormonnal kapcsolatban. Ezeket a vizsgálatokat egy éves zürichi tanulmányútja során alapozta meg. Radioimmun módszerek hazai bevezetésével kidolgozta a különböző szülészeti kórképek HPL-lel kapcsolatos jellemzőit. Vizsgálatait doktori értekezésben foglalta össze „Human Placentaris Lactogen klinikai jelentősége normál és kóros terhességben” címmel. Ez a munka képezi alapját a lepényi elégtelenséggel kapcsolatos jelen vizsgálatoknak is. Kidolgozta a lepényi klinikai vizsgálatok és az ezek mögött levő morfológiai eltérések prenatális összekapcsolásának koncepcióját. Klinikája a terhességi toxaemiák, a diabetes-szel szövődött terhességek és a choriális tumorok vonatkozásában országos centrum.

A vázolt profilok aláhúzzák Gáti István széles körű tudományosvezető és irányító tevékenységét. 180 dolgozata jelent meg. Fejezeteket írt a „Gyermeknőgyógyászat” c. könyvben a szakterületét érintő kérdésekről; amerikai felkérésre összefoglalót készített a choriális tumorokról. A közeljövőben várható a „Szülészeti endokrinológia” c. monográfia befejezése. Vezetésével jött létre az első grúz–magyar, majd angol–magyar perinatális szimpózium, ezek anyaga a „Recent Progress in Perinatology” c. sorozatban jelenik meg. Kongresszusok rendszeres előadója, részese endokrinológiai jellegű akadémiai munkák bírálatának. Irányításával hét kandidátusi értekezést dolgoztak ki.

Gáti István számos tudományos társaság tagja, elsősorban a Magyar Nőorvos Társaságnak, az Országos Szülészeti és Nőgyógyászati Intézet vezetőségének, az MTA–EüM Klinikai Bizottságának és a Klinikai Gyógyítási Kollégiumnak. A Perinatológiai Társaság elnöke. Érdemes Orvos (1965), 1981. április 4-én a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetésben részesült.

Kerpel-Fronius Ödön, Pálos Á. László

Grastyán Endre*

1924-ben, Óriszentpéteren született. Szűkebb szakterülete: ideg- és pszichofiziológia. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének igazgatója, egyetemi tanár.

Az ötvenes években úttörő szerepet játszott az elektrofiziológiai és magatartási-kutató módszerek meghonosításában és továbbfejlesztésében. Az archicortex elektromos hullámformáinak funkcionális értelmezésével kapcsolatos munkái (EEG clin. Neurophysiol. 11, 409, 1959) jelentős elismerést vívtak ki a nemzetközi szakmai irodalomban, és mindmáig megtermékenyítően hatnak a kutatásra. A limbikus rendszer szabályozási folyamatainak a motiváció és tanulás mechanizmusaiban játszott szerepét elemző vizsgálatai a korszerű pszichofiziológiai koncepciók részévé váltak (Science 149, 91, 1965; Comm. Behav. Biol. 1, 235, 1969). Az orientációs válasz jelentőségét feltáró vizsgálatai a kondicionálási folyamat radikális és ismeretelméleti szempontból is értékes újraelemzését teszik lehetővé (Behav. Biol. 10, 121, 1974; Science 201, 168, 1978).

A Szovjet Élettani Társaság tiszteletbeli tagja, a Nemzetközi Agykutató Szervezet (IBRO) központi tanácsának két perióduson át tagja, számos hazai és nemzetközi tudományos társaság tagja, négy nemzetközi szakmai folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. A központi idegrendszer vizsgálatával foglalkozó tudományos kutatási tanács (INTER-MOZG) motivációs témájának nemzetközi koordinátora. A Párizsi Nemzetközi Élettani

* A jelölt munkásságának erősen interdiszciplináris jellege miatt, az osztályülés előtt az elnökség által kiküldött osztályközi bizottság nyilvánít véleményt a jelölésről.

Kongresszus felkért előadója, a Budapesti Nemzetközi Élettani Kongresszus Szenzoros Szekciójának elnöke volt. 1963-ban akadémiai jutalommal, 1975-ben Schaffer-, 1978-ban Ranschburg-emlékéremmel tüntették ki, 1976-ban Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója lett.

Kiterjedt és rendszeres társadalmi tevékenységet is folytat, számos helyi, országos és nemzetközi jellegű bizottságban dolgozik. A TIT Baranya Megyei Szervezetének és Pszichológiai Szakosztályának elnöke, a Pécsi Akadémiai Bizottság Biológiai Szakbizottságának elnöke. Rendszeresen tart tudománynpszerűsítő, továbbképző előadásokat és ír összefoglaló tanulmányokat (Valóság 11, 1, 1968; Impact of Science on Society 1968; Encyclopaedia Britannica III., 757, 1974).

*Ádám György, Flerkó Béla, Halász Béla, Lissák Kálmán,
Lukács József, Mátrai László*

Hársing László

1920-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete a veseműködés élettana és kórélettana, só- és vízháztartás. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Kórélettani Intézetének igazgatója.

1945 – 1950: Az azotaemiák tubuláris komponensének és a tubuláris eredetű azotaemiák mechanizmusának tisztázása. 1950 – 1955: A vesevéráramlás és a glomeruláris filtráció, valamint a distális tubulus folyadékterhelése között megállapított fordított összefüggés alapján leírta, az irodalomban elsőként, egy lehetséges tubulo-glomeruláris visszacsatolási mechanizmus lényeges vonásait. Ez a mechanizmus 10 évvel később a nefrológiai kutatások előterébe került. 1955 – 1960: Kimutatta a hipothermia preventív hatását a postischaeмиás experimentális akut veseelégtelenségre és felvetette másodlagos intrarenális haemodinamikai változások patogenetikai szerepének lehetőségét. 1960 – 1975: A Sapirstein-féle indikátor megoszlási elv felhasználásával az irodalomban elsők között meghatározta a vesekéreg és velő véráramlását. A velőkeringés szabályozása és a testnedvek terfogatregulációja között fontos összefüggéseket állapított meg. Elsőként szolgáltatott funkcionális bizonyítékokat a vesekeringés postglomeruláris szakaszának sajátságos, morfológiailag már verifikált, párhuzamos-soros elrendeződéséhez, amely felismerés lehetőséget nyújt a veseműködés egyes élettani és kóros alkalmazkodási formáinak magyarázatára. 1975-től a veseszövet pusztulását (csökkenését) követő kompenzatorikus hipertrofia mechanizmusával foglalkozik. A hipertrofiában és a normális fejlődés során fellépő strukturális, funkcionális és anyagcsereváltozások mértékének és időbeli lefolyásának összehasonlításával megállapította, hogy – az általános irodalmi felfogással szemben – mindkettő ugyanazon növekedési mechanizmusra vezethető vissza.

Tudományos közéleti tevékenysége: A Magyar Élettani Társaság főtítkára. Kiemelkedő szerepe van a társaság tudományos színvonalának, súlyának, nemzetközi kapcsolatainak és tekintélyének megerősödésében. Az 1980-ban Budapesten megrendezett Nemzetközi Élettani Kongresszus főtítkára volt. Széleskörű nemzetközi szakmai kapcsolatokkal rendelkezik. Kitüntetések: Érdemes Orvos (1963), Akadémiai jutalom (1965), Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1970), MOTESZ pályadíj (1979). Oktatási tevékenység: irányító szerepet tölt be a hazai korszerű kórélettani oktatás kialakításában. Társ szerzője a Hársing – Kesztyűs: Kórélettan c., megjelenés alatt álló egyetemi tankönyvnek.

Bálint Péter, Lissák Kálmán, Pálos Á. László, Petrányi Gyula

1931-ben, Vaszaron született. Szűkebb szakterülete: sebészet, sebészeti gastroenterológia. Doktori fokozatát 1976-ban szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem egyetemi tanára.

Tanulmányainak befejezése után a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Sebészeti-Műtéttani Intézetében lett gyakornok. 1961-ben — saját kérésére — a II. sz. Sebészeti Klinikára osztották be. 1966–69 között ösztöndíjas aspiráns. Kandidátusi értekezését 1969-ben védte meg. 1964-ben a bécsi orvosegyetemen, 1970-ben a müncheni orvosegyetemen és 1973–74-ben Washington Állam Orvostudományi Egyetemén dolgozott. Doktori értekezését 1976-ban védte meg. Címe: „A pepticus fekélyek sebészi kezelése vagotómiával és annak pathophysiologiai hatása az emésztőszervekre”. Ezt követően, 1977-ben nevezték ki egyetemi tanárnak.

Gyógyító és tudományos munkássága elsősorban a gastroenterológia területére vonatkozik, azaz a gyomor és a béltraktus sebészetére. Eddig megjelent tudományos közleményeinek száma: 92. 68 tudományos előadást tartott különböző kongresszusokon. „Vagotomia” című könyve az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg 1980-ban.

Tudományos munkássága két területen nemzetközi vonatkozásban is figyelemreméltó. Elsők között vizsgálta és tisztázta, hogy a különböző sokk-hatások milyen reverzibilis és irreverzibilis elváltozásokat okoznak a vékonybél traktusban, és ezeknek milyen sebészeti következményei vannak.

Jelentősek a különböző bélelzáródásos állapotokkal kapcsolatos munkái is.

Kórélettani felkészültségét a sebészet gyakorlati területén is alkalmazza. A duodenalis fekélyek sebészi kezelésére bevezetett műtéti megoldása jelentős mértékben csökkenti a mortalitást és lerövidíti az ápolási időt. A gyomor funkcionális sebészete terén kifejtett eddigi munkássága hazai viszonylatban egyedülálló és nemzetközileg is elismert.

Tudományos és klinikai tapasztalatait az elmúlt évben megjelent könyvében közzétette.

Szorgalmas, tevékeny és nagyon korrekt magatartású egyén. A hallgatók oktató-nevelő munkájában, különösen a sebészeti gyakorlatok vezetésén és előadások tartásán keresztül, folyamatosan részt vesz.

Jelentős társadalmi és tudományos közéleti tevékenységet fejt ki. Vezetőségi tagja a Magyar Sebész Társaságnak, az Acta Chirurgica Szerkesztőségének, az MTA-EüM közös klinikai bizottságának, és az MTA Természettudományi Főosztály orvos főelőadói munkakörét is ellátta.

Babics Antal, Gegesi Kiss Pál, Lapis Károly

Jobst Kázmér

1924-ben, Pécsen született. Szűkebb szakterülete: klinikai kémia. Doktori fokozatát 1974-ben szerezte. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Klinikai Laboratóriumának vezető egyetemi tanára.

Vegyésszámológiai tanulmányait 1946-ban Budapesten befejezve 1946–1952 közt orvos-tanhallgatóként a POTE Kémiai Intézetében carotinoid és lipidkémiailag vizsgálatokban vett részt.

1952-ben kap orvosdoktori diplomát. 1952–1968 között a POTE Kórbontani Intézetében dolgozik. Önálló témaként kezdi el a magnukleinsavak szubmikroszkópos szerkezetének in situ vizsgálatát. Elsőként írja le a DNS savlebontásának kinetikáját és bizonyítja,

hogy a sejtmagok Feulgen pozitivitásáért az apurinsav felelős (Histochemie 1965, 4, 420). Kimutatta az eu- és heterochromatin eltérő sav- és sóérzékenységét, valamint a perinucleoláris heterochromatin szubmikroszkópos felépítését (Exp. Cell Res. 1970, 63, 204). Szövettenyésztetben bizonyítja a nyugalmi és mitozisos magok, kromoszómák rendezett szerkezeti felépítését (Acta Morph. 1970, 18, 131).

1968-ban megbízást kap a POTE Központi Klinikai Kémiai Laboratórium vezetésére. Megszervezi az első önálló, korszerű egyetemi klinikai-kémiai laboratóriumot. Szűkebb szakterületének fejlesztése mellett a humán vérlemezkék elektrokinetikus sajátosságát (Brit. J. Haemat. 1980, 46, 247), a környezeti és ipari ártalmaknál előforduló toxikus és esszenciális fémeknek a szervezet fehérjeire kifejtett hatását vizsgálja (Acta Biochim. Biophys. 1980, 15, 237).

1973–1979 közt a POTE tudományos, majd általános rektorhelyettese is. Második ciklusban tanácskozó tagja az MTA Orvosi Osztályának. Kitűnő előadó és oktató. Szorgalmazza a klinikai kémiai, pathobiokémiai szemléletű orvosképzést.

Jobst Kázmért sokoldalú tudományos eredményei jelentős szerepre predesztinálják a klinikai-kémia fejlesztésében. Kiemeljük ezt, mert a széles alapon nyugvó klinikai kutatás egyik előfeltétele a színvonalas laboratóriumi háttér. Ezért feltétlenül kíváncsok, hogy az Orvosi Osztály tagjaként részt vegyen e tudományfejlesztési célkitűzések irányításában.

*Donhoffer Szilárd, Flerkó Béla, Hollán Zsuzsa, Lissák Kálmán,
Polinszky Károly, Tigyi József*

Kulin László

1901-ben, Zilahon született. Szűkebb szakterülete: csecsemő- és gyermekgyógyászat. Doktori fokozatát 1962-ben szerezte. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Gyermekklinikájának nyugalmazott igazgatója.

Kulin László 1949 februárjától 1972. június 30-ig volt tanszékvezető egyetemi tanár, a Debreceni Orvostudományi Egyetem Gyermekklinikájának igazgatója. Ekkori nyugalmába vonulása óta ugyanott szaktanácsadó, 1956/57-ben a DOTE dékánja, majd 1957–59 között rektora volt. Négy tanítványa lett professzor — ebből kettő tanszékvezető —, kettő az orvostudományok doktora, 29 kórházi főorvos. Fő kutatási témaköre a csecsemőkori sorvadás, melynek magyarázatára új szemléletet fejlesztett ki és ennek alapján fölfedezte, hogy testhőmérsékletre kondicionált klíma-milióban a sorvadt csecsemőknek a romlása megáll, megindul a gyarapodásuk, egyéb esetleges szükséges kezelések eredményesebbek, és a továbbiakban a fejlődésük normálissá válik. A nagyon jelentős, a sorvadt csecsemők számára életmentő módszer hatásmechanizmusának vizsgálatát MTA céltámogatással sokoldalúan irányította.

Kimagaslóan jelentős és nemzetközileg is elismert felfedezéséért számos kitüntetésben részesült: 1953-ban Kossuth-díj; 1958: Bókay-emlékérem; 1966: Schöpfung—Mérei-emlékérem; 1969: „Universitas Budapestiensis Scientiarum Medicinæ” (200 éves jubileumi emlékérem); 1972: Munka Érdemrend arany fokozata.

Tudományos kísérletei, az eredmények logikájával alaposan alátámasztott időtálló felfedezése, kiemelkedő személyi minősítése úgy véljük érdemessé teszik Kulin Lászlót, hogy nála a korhatárt, mint negatív tényezőt ne vegyük figyelembe, ajánlásunkkal munkásságát utólag érdemben értékeljük és régebbi debreceni kapcsolataink alapján MTA levelező tagságra ajánljuk.

Lapis Károly, Petrányi Gyula

1934-ben, Szentesen született. Szűkebb szakterülete: belgyógyászat, endokrinológia. Doktori fokozatát 1974-ben szerezte. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Önálló Endokrin Osztályának és Kutatólaboratóriumának vezetője.

László Ferenc 1958 óta dolgozik a Szegedi Orvostudományi Egyetem I. Belklinikáján. 1976-ban professzori kinevezést nyert. 1971 óta feladata az endokrinológiai tantermi előadások megtartása, elnyerte az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címet. Tudományos kutatómunkája során tisztázta a hypothalamus – hypophysis közti összeköttetés megszakadása után létrejövő vízyangcserezavar mechanizmusát. Kimutatták, hogy hypophysis nyelroncsolás után károsodik az ACTH-mellékvesekéreg rendszer működése. A diabetes insipidus kezelési eljárásainak vizsgálata során elsőként közölték, hogy a salureticumok felhasználhatók a diabetes insipidus és a pszichés polydipsia elkülönítésére. A vasopressin analógok közül az 1-deamino-8-D-arginin-vasopressin (dDAVP) és az 1-deamino-4-valin-8-D-arginin-vasopressin (dVDAVP) antidiuretikus aktivitását tanulmányozták és elsőként publikálták, hogy nazális alkalmazás esetén az utóbbi vegyület jelentősen meghaladja a dDAVP hatását. — Az Utrechti Farmakológiai Intézettel együttműködve kimutatták, hogy a dDAVP, ill. az antidiuretikus és pressor hatással nem rendelkező 9-desglycin-arginin-vasopressin (DGAVP) jelentősen javítja a memória funkciót és megszünteti a diabetes insipidusos betegek memória defektusát. A világon elsőként írták le az „apudoma” tünetegyüttesét (1969), erre az adatra a témával foglalkozó valamennyi tankönyv és kézikönyv hivatkozik. A Párizsi Atomkutató Intézet Biokémiai Tanszékével együttműködve kidolgozták a metabolizmus vizsgálatokra alkalmas triciált vasopressin analógok előállításának módszerét. Elsőként sikerült a világon a ^3H -dDAVP fény és elektronmikroszkópos lokalizálása autoradiográfiás eljárás segítségével.

1968-ban kandidátusi, 1974-ben doktori minősítést szerzett. A fenti témákból 158 dolgozata jelent meg. Egy 154 oldalas monográfiája 1968-ban „Role of pituitary stalk in water metabolism and regulation of ACTH-adrenocortical system” címmel került kiadásra. A „Renal Cortical Necrosis: Experimental Induction by Hormones” c. műve ez évben jelent meg a Karger és az Akadémiai Kiadó közös gondozásában.

Az MTA Orvosi Osztályának tanácskozási jogú tagja, a MOTESZ Endokrin és Anyagcsere Társaság vezetőségi tagja, az MTA-EüM Endokrin Bizottságának alelnöke, az Egyetemi Tanács tagja, több hazai és nemzetközi társaság tagja.

Babics Antal, Gegesi Kiss Pál, Stark Ervin

1905-ben, Száron született. Szűkebb szakterülete: kórbonctan, molekuláris biológia (molekuláris szerkezetten). Doktori fokozatát 1968-ban szerezte. A Pécsi Orvostudományi Egyetem tudományos tanácsadója.

1951–1976-ig a Pécsi Orvostudományi Egyetem Kórbonctani Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára volt. Világviszonylatban egyik úttörője a polarizációs optika molekuláris biológiai szerkezet-kutatásra való alkalmazásának. Kidolgozta és elemezte a topo-optikai reakciók (magát a fogalmat is ő vezette be) elméleti és gyakorlati vonatkozásait, a reakciók kialakulásának feltételeit, s azok típusait (Ann. Histochem. Suppl. 2, 207, 1962). Több évtizedes munkássága során számos topo-optikai reakciót dolgozott ki és alkalmazásával kimagasló eredményeket ért el. Így, több évtizeddel az elektronmikroszkópos vizsgálatok előtt, felismerte az amyloid micelláris struktúráját (Zb. allg. Path. path. Anat. 80, 411, 1943), az érfali rugalmas rost spirális-fibrilláris szerkezetét (Nature, 182, 929, 1958). Igen értékes adatokat szolgáltatott a kötőszöveti alapállomány, a kollagén rostok, a nukleinsavak, a szerkezetlipoidok és a biológiai membránok ultrastruktúrájáról. Megállapította többek között, hogy a kötőszöveti alapállomány komponensei szubmikroszkóposan rendezett formában vannak jelen a kollagén vázzal azonos orientációban (Acta histochem. 15, 201, 1963). Két formáját különböztette meg a formalinban rögzített kollagén rostoknak, a steno- és a porokollagént. A membránfelszíni cukor komponensek térbeli orientációjának megítélésére bevezette az aldehid-biszulfít-toluidinkék reakciót, amellyel molekuláris szinten kaphatók indirekt adatok a membrán cukor komponenseinek térbeli helyzetéről (Histochemistry 43, 333, 1975).

Romhányi professzor iskolát teremtett nemcsak itthon, hanem az ország határain túl is. Számos hazai tudományos társasági tagság mellett tagja az Európai Patológus Társaságnak, az Európai Hisztokémikus Társaságnak, tiszteleti tagja a Német Akadémia Leopoldina Társaságának. Szerkesztőbizottsági tagja a Zentralblatt für allgemeine Pathologie und Pathologische Anatomie, valamint az Excerpta Medica Patológiai Szekciójának.

Nemzetközi viszonylatban kiemelkedő tudományos munkássága rendkívül értékes oktatási tevékenységgel párosul. Több mint két évtizeden keresztül a Pécsi Orvostudományi Egyetem legendás hírű oktatója, előadója volt. Kitüntetései: Állami Díj, Munka Érdemrend arany fokozata, Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Orvos, Pécsi Orvostudományi Egyetem Pro Universitate aranygyűrű.

Halász Béla, Lapis Károly, Törő Imre

Schuler Dezső

1927-ben, Budapestben született. Szűkebb szakterülete: gyermekgyógyászat, humángenetika. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. Gyermek-klinikája és az Országos Csecsemő- és Gyermekegészségügyi Intézet igazgatója.

Egyetemi tanulmányait 1951-ben „Summa cum laude” fejezte be. Klinikai tudományos kutatómunkájának elméleti megalapozását jelentette a Kórbonctani Intézetben Baló professzor mellett eltöltött négy év (1949–1953). Kutatómunkájának előterében a humángenetika és a gyermekkori rosszindulatú betegségek tanulmányozása áll. Leírta az öröklött és szerzett csökkent kromoszóma stabilitást. E fogalom azóta tankönyvi tétellé vált.

Elsőként vezette be hazánkban az emberi kromoszómák vizsgálatát (1960). Elsők között vizsgálta 1963-ban gyermekkori leukaemiákban a sejtgenetikai elváltozásokat és a gyógyult esetekben kimutatható maradandó elváltozásokat. Megállapította a volt leukaemiások limfocitáinak ciklusidejében bekövetkezett eltéréseket, és kimutatta az izolált leukaemiás sejtek szénhidrát-anyagcseréjének sajátosságait. Első hazai leírója a pneumocystis cariniinek, az essentialis pulmonalis haemosiderosis allergiás eredetének, a veleszületett szívizom-elhalásnak, az újszülöttkori lipoid pneumoniának és az óriás-sejtes pneumonia előfordulásának parotitis epidemicában.

Tudományos dolgozatainak száma 116, melyből 53 idegen nyelvű. Könyv és könyvrészek száma: 10. 1978—80 között megjelent munkáit a Science Citation Index szerint 42 alkalommal idézik.

10 évvel ezelőtt megszervezte a Gyermekkori Leukaemia Munkacsoportot, mely a terápiás eredményeket nemzetközi szintre emelte. Kiemelt feladatának tekintette a hazai perinatalis- és csecsemő-halálozás csökkentését. Személyesen vizsgálta a hazai újszülött osztályok munkásságát és rámutatott a tennivalókra.

Munkásságának hazai elismeréseként Markuszovszky-díjat, Bókay-émlékérmet, akadémiai pályadíjat kapott. Első főtítkára volt a Humángenetikai Társaságnak, főtítkára a Korányi Társaságnak. Az Egészségügyi Tudományos Tanács tagja. Nemzetközi szereplése: 1960-ban francia állami ösztöndíjat kapott, 1964-ben vendégkutató Philadelphiában, 1974-ben a British Council vendége, 1976-ban öt előadás az USA-ban, 1977-ben az Egészségügyi Világszervezet (WHO) tanácsadója Prágában majd Koppenhágában, 1979-ben előadásokat tartott Líbiában, 1980-ban Kubában. Tiszteletbeli tagja az NDK Gyermekgyógyász, valamint Haematológiai Társaságának és a Kubai Gyermekgyógyász és Haematológus Társaságnak. 1980-ban az International Society of Paediatric Oncology vezetőségének tagja. 1979-ben megalapította az European Children's Leukaemia Workshop-ot. 1981-ben az International College of Paediatrician szenátusának tagjává választotta. Jelentős szerepet tölt be a tudományos utánpótlás nevelésében.

Hollán Zsuzsa, Kerpel-Fronius Ödön

Somogyi Endre

1922-ben, Kisvárdán született. Szűkebb szakterülete: igazságügyi orvostan, ultrastruktúra-kutatás. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Igazságügyi Orvostani Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára.

Kutatásairól 173 közleményben, továbbá 18 könyvben, ill. könyvfejezetben számolt be. Egyetemi tankönyve 4. kiadásban jelenik meg. Kiemelkedőek az elektromos áramnak a szervezetre gyakorolt hatását a világirodalomban közölt legnagyobb anyagon — több mint 400 villámsújtott egyénen — végzett, alapkutatás jellegű elemző vizsgálatai. Elsőként vezetett be kromoszómavizsgálatokat a származás megállapításában. Nemzetközileg is elismert összehasonlító vizsgálatokkal tisztázta az érpótlásra használt anyagok alkalmassági követelményeit. Több mint ezer szívsebészeti boncolás alapján új adatokat szolgáltatott a „low output” szindróma és a multifokális mikronekrózisok kialakulásának ismeretéhez. Több száz hirtelen szívhalál vizsgálata alapján mutatta ki a szimpatikus ganglionok elváltozásainak fontosságát. Új elektronmikroszkópos és autoradiográfias eljárásával leírta a kalcium anyagcsere változását a különböző típusú szívizommegbetegedésekben és a hirtelen halált okozó angina pectorisban.

A Nemzetközi Igazságügyi Orvosi és Szociális Orvosi Akadémia tagja, 1967-től 1970-ig főtitkára. Tagja a Francia, az NSZK, az NDK Igazságügyi Társaságnak, a Royal Microscopical Society-nek. Az International Association for Accident and Traffic Medicine magyar nemzeti képviselője, a Journal of Legal Medicine társszerkesztője, az Excerpta Medica Abstract, az Inform (USA), az American Journal of Forensic Medicine and Pathology szerkesztőbizottsági tagja. Az Acta Morphologica főszerkesztője. A Magyar Igazságügyi Orvosi Társaságának elnöke.

Társadalmi tevékenysége: a SOTE Általános Orvostudományi Karának dékánhelyettese 1966 és 69 közt, jelenleg az egyetem tudományos rektorhelyettese. 23 éve tagja, több mint másfél évtizede alelnöke az Egészségügyi Tudományos Tanács Igazságügyi Bizottságának. Tagja az MTA Patológiai Bizottságának a TIT Országos Egészségügyi Választmányának és a Fővárosi Tanács Egészségügyi és Szociális Állandó Bizottságának elnöke. Több kitüntetésben, díjban — többek között Akadémiai Díjban — részesült.

A fentiek alapján minden tekintetben méltónak tartjuk az MTA levelező tagságára.

Bálint Péter, Gegesi Kiss Pál, Knoll József, Lapis Károly

Takács Lajos

1924-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: a veseműködés és a vérkeringés élettana és kórtana. Doktori fokozatát 1964-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. Belklinikájának tudományos tanácsadója és a Kísérleti Laboratórium vezetője.

Takács Lajos orvosi diplomáját a budapesti orvoskaron „Sub Laurea Almae Matris” minősítéssel 1948-ban szerezte. Az Élettani Intézetben dolgozott 1946–1952 között. Azóta munkahelye a III., ill. II. Belkliniká, ahol MTA státuszon a nephrológiai, ill. keringési kutatómunkát irányítja. 1969-ben MOTESZ Díjat, 1971-ben Akadémiai Díjat kapott.

Eredményeinek zömét a hypoxiás állapotok keringésregulációja, perctérfogat szabályozása, a kisvérköri keringés, a terhes uterus keringése, tumorok keringése, a reaktív hyperaemia, és a denervációs diuresis vizsgálatával érte el. Munkái, elsősorban a perctérfogat eloszlására és a denervációs diuresisre vonatkozóak, nemzetközi visszhangot váltottak ki. A felsorolt témák közül az utóbbi négygel a doktori disszertáció utáni időszakban foglalkozott. A lényegesebb eredmények: a) A terhes uterus nem vesz részt véreztetést követő keringési redistribúcióban. b) Kísérletes tumorok erei igen különböző behatásokra egyetlen mintázattal, rezisztencia emelkedéssel válaszolnak. c) A denervációs diuresis és natriuresis elsődleges oka a proximalis tubularis reabszorpció csökkenése. Denerválást követően számos anorganikus és organikus anyag transzportja is csökken. Úgy látszik, az idegi kapcsolatok megszüntetése a proximális tubularis transzport folyamatok általános csökkenésére vezet.

Két könyv szerkesztője, 10 könyvrészlet, 172 (ebből 52 magyar nyelvű) közlemény szerzője vagy társszerzője. Takács Lajos 1946–52 között az Élettani Intézet, 1972 óta a Kísérleti Kutató Intézet (SOTE II. Élettani Intézet) oktatómunkájában vesz részt. Utóbbi elismeréseképpen c. egyetemi tanári címet kapott. Kongresszusi meghívásai közül kiemelendő: referens volt 1960-ban a stockholmi „Shock-Symposium”-on, 1970-ben Pasadenában a „Local regulation of blood flow” szimpóziumon, majd 1974-ben a Nemzetközi Élettani, 1978-ban a Nemzetközi Nephrologus Kongresszuson. A 27. Nemzetközi Élettani Kongresszuson Párizsban kerekasztal konferenciát vezetett. Tudományos közéleti és társadalmi

tevékenysége: titkára az MTA-EüM Keringési Bizottságának, a Magyar Élettani Társaságnak, tagja az MTA Bioregulációs Koordinációs Tanácsnak, és az EüM Országos Laboratórium Intézeti Kollégiumának. Elnöke volt a 28. Nemzetközi Élettani Kongresszus programbizottságának és vese-szekciójának.

Fentiek alapján Takács Lajos megválasztását javasoljuk és melegen támogatjuk.

Kerpel-Fronius Ödön, Lissák Kálmán, Petrányi Gyula

Tariska István

1915-ben, Kölcsen született. Szűkebb szakterülete: klinikai neuropatológia, a vírus, különösen a lassúvírus-betegségek, szenilis bántalmak, alkoholizmus. Doktori fokozatát 1980-ban szerezte. Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet főigazgató-főorvosa, egyetemi tanár.

Neuropatológiai tevékenységét 1938-ban kezdte meg mint Sántha Kálmán tanítványa. Tudományos munkásságának főbb irányai: 1. Fertőzések idegbetegségei. Fontos új megállapításokat tett a veszettség vírusának speciális neurotropiáját illetően, a subacut progresszív panencephalitis szövettani jellemzésében, valamint a kórokozó jellegére, illetve a vírusrészecskék jellegére és elhelyezkedésére, és közvetve a vírus megtelepedésére és sejtbeli fejlődésére vonatkozólag. Az irodalmi adatokkal szemben megállapította, hogy Magyarországon csak a kanyaró-vírus szerepe volt igazolható e betegség keletkezésében. Legújabb érdeme az Enterovírus-71 által okozott agygerincvelői elváltozások jellemzése. 2. Az agy atrophias folyamatok. A spongiosus encephalopathiára jellemző elváltozások eddig legszabatosabb fogalmi elhatárolása; a klinikai-fiziológiai és a neuropathológiai leletek egybevetése a munkatársaival végzett vizsgálatok alapján lehetővé teszi e megbetegedések felismerését. Körülhatárolta az Alzheimer-féle betegség gliosis típusát. Az alkoholizmus neuropathológiájáról írt közleményei gazdagították a kisagy-atrophia és a Marchiafava-Bignami-betegség ismeretét, valamint a különböző alkoholos elváltozások kölcsönös vonatkozásait.

Mint az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet neuropatológiai laboratóriumának vezetője szorosan együttműködött a klinikusokkal. Személyes munkája a klinikai és a neuropatológiai leletek összefüggésének tanulmányozása. Sokoldalúan együttműködik az Országos Közegészségügyi Intézet vírus elleni oltóanyag laboratóriumával az ún. „lassúvírus”-fertőzések területén. Különös elismerést érdemel sokirányú szervező és irányító munkája közben is fenntartott személyes kutató tevékenysége, amely messze túlterjed a neuropatológia területén.

Főtitkára volt a VII. Nemzetközi Neuropathológiai Kongresszusnak (Budapest, 1974), és egyik szerkesztője az erről készült kétkötetes előadásgyűjteménynek. Idegen nyelvű közleményeire nemcsak cikkek, hanem német és angol tankönyvek és kézikönyvek is hivatkoznak. Tariska István, mint a magyar neuropatológia hagyományainak őrzője, mint kutató és mint tudányszervező, tudományágának nagyraihivatott kiváló képviselője.

Hollán Zsuzsa, Kerpel-Fronius Ödön, Környey István

1921-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: belgyógyászat, gastroenterológia. Doktori fokozatát 1965-ben szerezte. A Szegedi Orvostudományi Egyetem I. Belklinikájának tanszékvezető egyetemi tanára.

Tudományos tevékenységét a belgyógyászaton belül elsősorban a klinikai és kísérletes gastroenterológia területén folytatja. Munkatársaival együtt főleg a gastrointestinalis bioaktív peptidek hatásmechanizmusával, metabolizmusával és a bélfelszívódásra gyakorolt hatásával foglalkozik, részint az MTA támogatásával, részint nemzetközi kooperációban (SZUTA., INSERM Paris-Saclay). Értékesek a gyomor-vékonybél specifikus szervfunkciójának és keringésének kapcsolatával foglalkozó, valamint az idült hasnyálmirigygyulladás kezelésének új lehetőségeit feltáró vizsgálatai. Több mint 220 tudományos közleménye jelent meg, jórésztük idegen nyelven is. A Science Citation Index 1964–76 között több mint 200 idézetet tart nyilván munkáiról, azóta ez a szám jelentősen növekedett. Három önálló monográfia mellett fejezetet írt öt külföldi és öt hazai monográfiában, ill. kézikönyvben. 1956 óta számos nemzetközi és hazai kongresszuson tartott felkérésre referátumot. Tudományos tevékenységéért Hetényi Emlékéremmel (1961), és Markusovszky-díjjal (1963, 1967) jutalmazták.

Nemzetközi elismertségére utalnak tisztségei: „honoris causa” elnöke a Gastroenterológiai Világszervezetnek, 1976–80 között választott elnöke volt az Európai Gastroenterológiai Társaságok Szövetségének. Tiszteletbeli tagja az NDK, Lengyel és Csehszlovák Gastroenterológiai Társaságnak, választott tagja a Francia Gastroenterológiai Társaságnak. 1976-ban az Európai Gastroenterológiai Társaságok Szövetségének négyévenként rendezett kongresszusának elnöki tisztét töltötte be Budapesten. Tagja több külföldi és hazai tudományos társaságnak, szűkkörű tudományos klubnak (European Gastro Club, Prout Club (London), Cercle André Lambling (Párizs) stb.) és több külföldi szaklap szerkesztőbizottságának.

„A Felsőoktatás Kiváló Dolgozója” (1970), Kiváló Orvos (1979).

Pálos Á. László, Petrányi Gyula

Vizi E. Szilveszter

1936-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: gyógyszer-tan, klinikai farmakológia. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetének tudományos igazgatóhelyettese.

1961-ben végzett a Budapesti Orvostudományi Egyetemen. 1959–1981 között a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertani Intézetében dolgozott fő-, illetve másodállásban, 1978-tól egyetemi tanárként. 1981-ben nevezték ki jelenlegi munkahelyére.

Több mint két évtizede foglalkozik az idegrendszer kémiai ingerületátvitelének élettani szabályozásával és gyógyszeres befolyásolhatóságával. Munkássága úttörő jellegű. Kutatási eredményei elsősorban a neurokémiai ingerületátvitel preszinaptikus szabályozásával kapcsolatosak. A preszinaptikus gátlás első neurokémiai bizonyítékait szolgáltatva (Br. J. Pharmac. 36: 10, 1969) és Knoll akadémikussal közösen igazolta ennek élettani

jelentőségét. Elsőként mutatta ki, hogy az ingerületátvitel preszinaptikus modulációja a központi idegrendszerben is fennáll dopaminerg (Neuroscience 2: 943, 1977), szerotoninerg (Brain Res. 212: 89, 1981), valamint noradrenerg és kolinerg neuronok között (Neuroscience 5: 2139, 1980). Megállapította, hogy a gyomor-bél hormonok közül a gasztrin és a colecisztokinin az eddigi elképzelésekkel szemben nem közvetlenül a simaizomszövetekre hat, hanem kolinerg neuronokból acetilkolint szabadít fel (Gastroenterology 64: 268, 1973). Knoll akadémikussal közösen leírta a kolinerg ingerületátvitel adenozinnal illetőleg ATP-vel történő preszinaptikus modulálását (Neuroscience 1: 391, 1976). Észleleteit több laboratóriumban megerősítették és megfigyeléseinek általános jellege beigazolódott.

Közleményei (56) színvonalas nemzetközi folyóiratokban jelentek meg. Számos könyvrészletet írt, több könyvet szerkesztett önállóan vagy társszerzővel. Elsőszerzős munkáira 1980-ban közel 150 külföldi szerző hivatkozott. Úttörő jellegű munkásságának nemzetközi elismerését jelzi, hogy összefoglaló tanulmány megírására (Progr. in Neurobiol. 12: 181, 1979) kérték fel és 1980-ban a Nobel-díjak kiosztása alkalmából rendezett Nobel konferencián előadás tartására hívták meg. Tagja az angol és a német Farmakológiai Társaságnak, a Nemzetközi Agykutató Szervezetnek, szerkesztőbizottsági tagja a „Neuroscience” és a „Journal of Autonomic Pharmacology” nemzetközi folyóiratoknak. Főtitkára a Magyar Farmakológiai Társaságnak, tagja az Egészségügyi Tudományos Tanács elnökségének és plénumának, az MTA Neurobiológiai Bizottságának és tanácskozási jogú tagja az MTA Orvosi Tudományok Osztályának.

1973-ban akadémiai jutalomban, 1976-ban miniszteri dicséretben részesült és elnyerte a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Kiváló Oktatója kitüntetését. 1978-ban Akadémiai Díjat kapott és 1980-ban a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntették ki.

Halász Béla, Lissák Kálmán, Pásztor Emil, Petrányi Gyula

Műszaki Tudományok Osztálya

Csurgay Árpád

1936-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete az elektronikus áramkörök elmélete, elektronikus eszközök és berendezések tervezési módszerei. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója.

Szakterületének nemzetközileg elismert művelője, aki az elektronikus áramkörök elméletében lényegesen új, az automatizált mérnöki tervező rendszerek létrehozása területén pedig a hazai fejlődés szempontjából meghatározó jelentőségű eredményeket ért el.

1959 és 1970 között a Távközlési Kutatóintézetben, a szélessávú rádiórelérendszeres új mikrohullámú áramkörök eredményes kutatásából és fejlesztéséből kiindulva, jutott el az elektronikai áramkörök realizációs elméletének lényeges továbbfejlesztéséig, a témakör nemzetközi irodalmát tekintve lényeges új eredményekig. Ezek alapján nyerte el 1971-ben az Akadémiai Díj II. fokozatát, a HTE Puskás Tivadar Díját, majd — 1973-ban, kandidátusság közbeiktatása nélkül — a műszaki tudományok doktora fokozatot, valamint szabadalmi aktivitásáért 1968-ban a Kiváló Feltaláló cím arany fokozatát. Minderre építve, 1969 és 1975 között jelentős személyes hozzájárulásokkal, tudományos iskola létrehozásával és irányításával tervezési és elemzési módszerek és eljárások sorát dolgozta

ki egy átfogó automatizált tervezőrendszer hazai létrehozása céljából. E munka folytatásaként az 1975–1980 időszakban — most már szélesebb körű csoportmunkához nyújtott ugyanilyen jellegű hozzájárulásokkal — jött létre ez a tervező rendszer. Ezt 1980 végéig — különféle kiépítésben — két vezető külföldi és négy hazai iparvállalatnál és kutatófejlesztő intézetbe vezették be a mindennapos gyakorlati munkába. Ez utóbbi eredmények alapján nyerte el 1980-ban a Munka Érdemrend ezüst fokozatát. Az iskola hatékonyságára jellemző, hogy résztvevői közül a mai napig nyolcan szereztek kandidátusi fokozatot és egy doktori értekezést nyújtottak be.

Mindezt a tevékenységet Csurgay Árpád 1959-től 1980-ig a Távközlési Kutatóintézetben végezte, az utóbbi években mint tudományos igazgató. 1980 óta az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetében folytatta áramkörelméleti kutatásait és járult hozzá — mélyreható elemző — feltáró — tervező munkával — az elektronikai ipar új kutatási programjainak kialakításához.

Munkáit rendszeresen publikálta a hazai és a nemzetközi irodalomban.

Tagja a Tudományos Minősítő Bizottság plenumának, elnökségi és végrehajtóbizottsági tagja a Híradástechnikai Tudományos Egyesületnek, megalapítása óta helyettes főszerkesztője a „Circuit Theory and Applications” folyóiratnak.

Csibi Sándor, Vámos Tibor

Halász Ottó

1927-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete a műszaki mechanika, az acélszerkezetek méretezése. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. A Budapesti Műszaki Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

A műszaki mechanika terén végzett céltudatos kutató munkája, és a körülötte kialakult kutatócsoport tevékenysége jelentősen hozzájárult az acél- és fémszerkezetek nemzetközi élvonalnak megfelelő hazai méretezési rendszere kiépítéséhez. Kiemelkedően jelentősek a vékonyfalú rúdszerkezetek stabilitásával kapcsolatos kutatásai, melyek szakkönyvben is publikált és műszaki előírásba foglalt eredményei a könnyűszerkezetes kormányprogram keretében bevezetett könnyű acélszerkezetek tömeges gyártását és alkalmazását előkészítették elő. A posztkritikus állapotra vonatkozó vizsgálatai a hídszabályozati előírások továbbfejlesztésének alapjait rakták le, és a nagyszilárdságú acélfajták kiterjedt alkalmazását hivatottak előkészíteni. E tevékenység elismeréseként a szocialista országok tudományos akadémiái együttműködése keretében kutatott „Vékonyfalú és térbeli rúdszerkezetek” téma koordinálásával bízták meg.

A nagy hazai hagyományokkal rendelkező képlékenységtani kutatásokat elméleti tételekkel és nemzetközileg is jelentősnek ítélt kísérletekkel fejlesztette tovább. Instabilitási jelenségek és ismétlődő terhek hatásának vizsgálatával a képlékenységtan széleskörű acélszerkezeti alkalmazását segítette elő.

A 60-as évektől aktívan vesz részt akadémiai bizottságok munkájában. 1964 óta tagja, 1980 óta elnöke a TMB Építési, építészeti és közlekedéstudományi Szakbizottságnak. Tagja az Egyesült Államokban székelő Stabilitási Kutatási Tanácsnak. Közreműködött a fémszerkezeti stabilitási kutatások összefoglalását szolgáló 1976–77. évi nemzetközi rendezvénysorozat (tokiói, liège-i, washingtoni, budapesti kollokvium) és ezek eredményeit bemutató nemzetközi kiadvány előkészítésében, mint a kelet-európai rendezvény szervezője és a kiadvány megfelelő fejezetének szerkesztője. A Nemzetközi Híd- és Magasépítési Egyesület és a Nemzetközi Törésmechanikai Kongresszus magyar nemzeti bizott-

ságának elnöke. A hazai törésmechanikai kutatásokat is bemutató 1980. évi budapesti nemzetközi konferencia előkészítője és egyik rendezője volt.

1967 óta a Budapesti Műszaki Egyetem Acélszerkezetek Tanszékének tanára; 1968 óta annak vezetője. 1967–73 között és 1981 óta az Építőmérnöki Kar dékánja. Dékánként kezdeményezte és megvalósította a kar új tantervét, a kari számítástechnikai és laboratóriumi oktatás kiterjesztését. A BME Építőipari Laboratórium létrehozásának egyik kezdeményezője és első igazgatója volt. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja.

Gábor László, Szabó János

Ignácz Pál*

1911-ben, Bécsben született. Szűkebb szakterülete: transzformátorok, nagyfeszültségű és szigeteléstechika, folyadékok molekuláris stuktúrája. Doktori fokozatát 1959-ben szerezte. A Villamosenergiapari Kutatóintézet nyugalmazott igazgatója.

Ignácz Pál Kossuth-díjas villamosmérnök, fizikus, 1935–48-ig a Ganz Villamossági Gyár mérnöke, ill. főmérnöke. Alapító igazgatója és felfejlesztője a Villamos Energetikai Kutatóintézetnek (1949–1979).

Főbb kutatási eredményei:

- Világviszonylatban is visszhangot keltett a transzformátorok zárlati erőinek meghatározására kidolgozott módszere.
- Megvetette a magyar feszültség szabályozók gyártásának alapjait, a 4 MVA-es GVM transzformátor megkonstruálásával.
- Megalkotta az első hazai analóg számológépet, a hálózati modell, amely 15 éven át működött. Európában az első között volt.
- Tudományos színvonalúnak kell értékelni az intézeti Nagyfeszültségű Laboratórium terveinek megformálását, a Nagyteljesítményű Laboratórium koncepciójának kialakítását. Mindkettőt külföldön is nagyra értékelik.
- Európai elsőséggel speciális szilikonsírt fejleszt ki a nagyfeszültségű szigetelők átívelés elleni védelmére. 22 év óta országosan használják. Az átívelés okozta kár, mely 1959-et megelőzően évi 15 millió Ft volt, ezután megszűnt.
- Az 1955-ben kikísérletezett oltócsöves túlfeszültség levezetőkből 100 000 db üzemel; a transzformátorok sérülési százalékát 10%-ról 4%-ra csökkentette.
- Gyakorlati, de népgazdasági jelentőségű munkája volt az intézeti munkabizottsággal közösen kidolgozott előfeszített vasbeton távvezeték-oszlop rendszer. Az oszlopokból kb. egy millió db-ot szereltek fel a 20–35 kV-os hálózaton, mintegy három milliárd Ft értékben.
- Legújabbban a folyadékátütések tekintetében kísérleti és alaptudományi bázison kifejlesztett egy új buborék átütési elméletet. Vizsgálatait szélesebb körre kiterjesztve ezután egy új, a folyadékok molekuláris struktúrájával foglalkozó elméletet dolgozott ki.
- Tevékenységét nemzetközi szinten figyelemmel kísérik: az International Who's Who Intellectuals (Cambridge) munkáinak ismertetését felvette a kiadványba.

Társadalmi és oktatási tevékenysége keretében megemlítjük: részt vett a Magyar Elektrotechnikai Egyesület felszabadulás utáni újjászervezésében. Társelnök: 1959–67. Az MTA Elektrotechnikai Bizottságának tagja. Évekig a TMB aspiráns felvételi bizott-

* A javaslat közvetlenül az Akadémia elnökéhez érkezett.

ságának elnöke volt, ma a szakbizottság tagja. A BME felszabadulás utáni első tantervi reformjának erősáramú tagozati részét dolgozza ki (Gádor Lászlóval). Előadója volt több éven át a „Transzformátorok különleges problémái” c. tárgynak. Az internacionális CIGRÉ és IEC szervezetek több szűkített szakértőbizottságának tagja.

Lukács József, Millner Tivadar

Michelberger Pál

1930-ban, Vecsésen született. Szűkebb szakterülete a gépjárművek teherhordó szerkezeteinek méretezése. Doktori fokozatát 1960-ban szerezte. A Budapesti Műszaki Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Szilárd elméleti tudására és közel 25 éves ipari gyakorlatára támaszkodva számos nagyfontosságú gyakorlati feladat megoldásában vett részt, illetve dolgozott ki részelméleteket, melyeket — elsősorban gépjárművek tervezésében — rendszeresen használnak és melyekre a nemzetközi szakkörök is felfigyeltek. Mint a KGM— KPM Tárcaközi Műszaki Bizottság vezetője, kezdeményezte és irányította az autóbuszok borulásbiztonságával kapcsolatos elméleti és gyakorlati vizsgálatokat. E tevékenysége alapján bízta meg az ENSZ EGB Szakértő Bizottsága hazánkat a borulás-biztonság nemzetközi előírásainak kidolgozásával. Eredményeit a közös szovjet— magyar méretezési előírások is tartalmazzák.

Tudományos tevékenységéből kiemelkedik a szimmetria elvnek és ezek közül különösen az ún. kapcsolási elvnek használata a közúti járművek legalapvetőbb tulajdonságainak vizsgálatára. Az általa kidolgozott kapcsolási elv segítségével a bonyolult járműszerkezetek vizsgálatát kisebb méretű részrendszerek vizsgálatára vezette vissza. Eljárásával az építőszerkevény-elvet a szerkezetek szilárdsági számítására is kiterjesztette. Kimutatta, hogy a nagyobb méretű járműszerkezetek összeépítésekor jelentős — a külső terheléssel egyező nagyságrendű — technológiai igénybevétel keletkezhet. Számítási módszert dolgozott ki a várható igénybevételek és azok szórásának meghatározására. Tevékenységének túlnyomó többsége az autóbuszok terhelésének meghatározására, illetve a teherhordó szerkezetek méretezésére irányult. Az autóbuszok szerkezeteinek igénybevételét a külső terhelésből, az utasok súlyából és mozgásából, valamint az előbb említett technológiai terhelésből számítja, és ezeket figyelembe vevő eljárásokat dolgozott ki. Az elméleti vizsgálatokat felhasználó konstruktóri munkássága nagy szerepet játszott abban, hogy az IKARUS-ban — az általa főkonstruktórként irányított megelőző fejlesztési tevékenységre támaszkodva — kidolgozásra kerülhetett a 200-as típuscsalád, melyből eddig több, mint 50 000 darabot gyártottak.

Szakírói munkásságát mutatja az a 146 publikáció, amit részben egyedül, részben társszerzőkkel hazai és színvonalas külföldi folyóiratokban publikált, és az a 75 előadás, melyeket különböző hazai és külföldi szakmai konferenciákon tartott.

Tudományos tevékenységének nemzetközi elismerése egyebek között az, hogy 1975 óta tagja a Párizsban székelő Federation Internationale des Sociétés d' Ingenieurs des Techniques de l' Automobile-nek. 1978-ban, majd 1980-ban ismét, e szövetség alelnökévé választotta. Tagja a Nemzetközi Járműrendszer Dinamikai Társaság igazgatótanácsának is. 1976 óta a Gépipari Tudományos Egyesület társelnöke. A Tudományos Minősítő Bizottság munkájában aktívan részt vesz. Eddigi tevékenységét több hazai kitüntetéssel ismerte el a KGM, az OM és a GTE.

Lévai András, Prohászku János

1922-ben, Szentesen született. Szűkebb szakterülete a váltó-áramú villamos gépek tranziens jelenségeinek és a tirisztoros villamos hajtások vizsgálata. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. A Budapesti Műszaki Egyetem tanára.

Öt évig a Ganz Villamossági Művekben, majd 1959–78 között osztályvezetőként az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetben dolgozott féléllásban. Kutató munkájának a gerince a váltakozó áramú gépek üzemének és szabályozásának elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. E szakterületéből különösen három témakör emelhető ki: a háromfázisú gépek tranziens jelenségei, a szimmetrikusan kapcsolt szabályozási rendszerek és a háromfázisú gépek tirisztoros szabályozása.

A háromfázisú gépek és hajtások tranziens jelenségeinek elméletét a háromfázisú vektorok (Park-vektorok) módszerével újszerűen alapozta meg — azóta már németül és oroszul is megjelent — társszerzővel írt könyvében, melyet a hazai és külföldi szakemberek ma is szakmai alapkönyvként használnak. Ezt követően a félvezetős váltakozó áramú hajtások Park-vektoros és mátrixos vizsgálatának általános módszerét dolgozta ki, és ezzel a világon elsőként adott átfogó módszert az ilyen berendezések állandósult és tranziens üzemének vizsgálatára. E területen, vezetésével, igen termékeny, elismert nemzetközi tudományos iskola alakult. A Budapesten rendezett nemzetközi Erősáramú Elektronika Konferenciákon 1971 óta ő vezeti a Váltakozóáramú Villamos hajtások szekciót. Külföldi konferenciákon és egyetemeken tartott elméleti előadásainak száma 24. Több továbbképző előadás-sorozatot tartott egyetemi oktatók és akadémiai tudományos kutatók számára. Az irányítása alatt készült tanulmányok a BME Villamosgépek Tanszék villamos hajtás csoportjában és az MTA SZTAKI teljesítményelektronikai osztályán nemcsak új elméleti eredményeket hoztak, hanem lehetővé tették a korszerű tirisztoros hajtások hazai gyártásának bevezetését. Publikációinak száma 54. Állami Díjas.

Munkájának jellemzője, hogy — mélyreható matematikai felkészültsége alkalmazásával — a bonyolult fizikai jelenségek lényegét is rendkívül tömör összefüggésekkel tudja leírni.

Társadalmi tevékenységet — többek között — a Magyar Elektrotechnikai Egyesületben folytat. Tagja az MTA Elektrotechnikai Bizottságának, korábban tagja volt a TMB Energetikai Szakbizottságának. Emellett több tudományos bizottságnak is tagja, közreműködik az OMFB bizottságainak munkájában.

Vajda György, Vámos Tibor

Reményi Károly

1934-ben, Pesterzsébeten született. Szűkebb szakterülete a tüzeléstechnika és az energetikai berendezések. Doktori fokozatát 1967-ben szerezte. A Villamosenergiapari Kutatóintézet igazgatóhelyettese.

Szakmai munkásságát 1957-ben a Csepeli Erőműben kezdte, majd 1958-tól 1970-ig az Erőmű Tröszt, illetve a Magyar Villamos Művek Tröszt keretében működött. 1970 óta a Villamosenergiapari Kutatóintézet igazgatóhelyettese.

Az energetika területén kifejtett széles körű tevékenységén belül különösen a gyenge-minőségű tüzelőanyagok hasznosításával, a kazántűztéri folyamatokkal, a tüzelőanyag

változás hatásával, tüzelőanyagelőkészítési, gyulladásai, égési és salakosodási kérdésekkel foglalkozott. A kétkomponensű keverékek aprításának új alaptörvényét, elméleti és kísérleti igazolását kutatásai eredményeként ismerik el. Jelenleg a különböző tüzelőanyagok égésének egységes megalapozásán dolgozik. Hazai viszonylatban az elsők között foglalkozott a szén „fluidizált” állapotban történő eltüzelésével. Kutatási eredményei a gyakorlatban is hasznosultak, így az Oroszlányi Erőműben, a Dunamenti Erőműben, a Tiszapalkonyai Erőműben, a Mátravidéki Erőműben és a Gagarin Erőműben, továbbá a Kőbányai Erőműben működött közre nagyfontosságú kérdések megoldásában.

Széles körű szakirodalmi tevékenységét tükrözi, hogy cikkeinek és tanulmányainak száma közel 80, könyveinek és egyetemi jegyzeteinek száma 13, hat szabadalma van, OMFB, MTA és más munkacsoportokban kidolgozott tanulmányokban 12 esetben társszerző vagy vezető. Nagy számú előadást tartott külföldi konferenciákon. Munkáiról számos külföldi recenzió jelent meg, értékelve a kétkomponensű keverékek aprítása és a tüzelőanyagok gyulladása területén elért eredményeit.

Oktatási tevékenységet a BME Továbbképző Intézet keretén belül hosszú időn át folyamatosan és a BME egyes tanszékein időszakosan folytatott.

A hazai és nemzetközi tudományos közéletben aktívan részt vesz. Tagja az MTA Hőenergetika Akadémia Bizottságának, a TMB Energetika Szakbizottságának, a „Combustion Institute” Magyar Nemzeti Bizottságának, a KGST Villamosenergia Állandó Bizottság 4. Szekció magyar tagozatának elnöke, tagja az ETE elnökségének és az ETE szaklapok szerkesztőbizottságának, az ETE Műszaki Tudományos Bizottságának elnöke.

Munkájáért több miniszteri, kormány és egyesületi kitüntetésben részesült.

Lévai András, Vajda György

Szabó Ferenc

1926-ban, Gyomán született. Szűkebb szakterülete a reaktorfizika. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének főigazgatója.

Kutató és tudományszervező tevékenysége szorosan összefonódott. Tudományterülete — a reaktor kutatás — csak nagyobb kollektívák keretei között művelhető eredményesen. Az 50-es évek közepétől személyesen irányította a KFKI-ban épített VVRSZ kutatóreaktor építése és üzemvitele során felmerülő tudományos feladatok megoldását, majd 1967-ben a reaktor rekonstrukciójával kapcsolatos munkákat. Mindezek eredményeképp a rekonstruált VVRSZ reaktor vált a szocialista tábor leggazdaságosabb neutron forrásává és nemzetközileg elismert reaktor centrummá.

Vezetésével és közreműködésével a KFKI-ban sokszorozó rendszerek sorozata épült fel, melyek a reaktorfizika területén nemzetközileg is elismert eredmények megszületését tették lehetővé. A Szovjetunióban kifejlesztés és bevezetés alatt álló 1000 MW-os energetikai reaktor reaktorfizikai vizsgálatára a KFKI-ban — KGST együttműködésben — megépítették a ZR-6 kritikus rendszert; Szabó Ferenc tevékenységének elismerését jelzi, hogy a létrehozott nemzetközi kollektíva vezetését reá bízta a résztvevő tagállamok. Fenti munkákban a kollektívák vezetése mellett, Szabó Ferenc személyes kutató munkájával is közreműködött. Jelentős szerepe volt a BME tanreaktorának létrehozásában is.

Az organikus moderátorok és hűtőközegek tanulmányozása kapcsán közvetlen kutatói teljesítménye volt a vizsgált közegek által elnyelt dózisek mérésére szolgáló „in-core”

dózásmérő és a mérési metodika kidolgozásában. Eredményei alapján tagja lett a NAÜ „Working Group on Reactor Radiation Measurement” csoportjának.

Szabó Ferenc nagy érdeme, hogy vezetésével Magyarországon tudatos és tudományos megalapozottsággal rendelkező reaktorfejlesztési munka folyik. Kezdetről fogva irányítja a KFKI reaktorkutatói programját, amely nagy mértékben hozzájárult egy magas színvonalú reaktor-kultúra megteremtéséhez, és ahhoz, hogy az általa teremtetett reaktoriskola képviselői egyenrangú partnerei lehessenek a hasonló területen tevékenykedő külföldi kutatóknak. Kiemelkedő Szabó Ferencnek a KFKI-ban betöltött, különböző vezető pozíciókban végzett tudományos-szervező tevékenysége is, amelynek eredményeképpen a hazai energiatermelés felkészülten nézhet az új atomerőmű üzembehelyezésével kapcsolatosan felmerülő elméleti és gyakorlati kérdések elé.

Számos állami és tudományos testület munkájában vesz részt, többek között tagja az Országos Atomenergia Bizottságnak, az Interkozmosz Tanácsnak, a Vénusz-Halley program Nemzetközi Tudományos Technikai Bizottságának, az Energia Világkonferencia Magyar Nemzeti Bizottságának, a KGST Atomenergetikai Állandó Kormánybizottságának.

Lévai András, Vajda György

Szép Iván

1922-ben, Kassán született. Szűkebb szakterülete a félvezető anyagok és eszközök technológiája. Doktori fokozatát 1980-ban szerezte. Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézetének igazgatóhelyettese.

Szép Iván nevéhez fűződik a félvezető anyagok és eszközök technológiájának mint tudományágazatnak hazai megteremtése, kutatási bázisának létrehozása, az első szakemberek kiképzése és magyar nyelvű irodalmának elindítása.

Tudományos tevékenységét 1945-ben kezdte el egyetemi doktori disszertációjával, mely alapján „Summa cum laude” doktori oklevelet szerzett. Félvezetőkkel 1952-ben kezdett el foglalkozni, először az Egyesült Izzó, majd a Híradástechnikai Ipari Kutató Intézet laboratóriumában. 1953–54-ben Magyarországon először dolgozott ki eljárást germánium tisztítására és egykristályok előállítására, majd 1955–62-ben munkatársai-val a germánium alapú diódák és tranzisztorok fejlesztését végezte. Eredményeiért 1959-ben a Kossuth-díj megosztott II. fokozatával tüntették ki. 1963-tól kezdve mint a HIKI Félvezető Főosztályának vezetője a szilícium alapú tranzisztorok, majd 1965-től az integrált áramkörök technológiájának fejlesztési munkáit vezette. Ezek a HIKI-ben kidolgozott eljárások az EIVRT kísérleti gyártásában kerültek alkalmazásra. 1966-ban megindította a MOS-struktúrájú eszközök hazai kutatását. Munkatársai-val kidolgozta az első hazai integrált MOS áramköröket, megszervezte kísérleti gyártásukat. 1971-ben az MTA Műszaki Fizikai Kutató Intézetének tudományos igazgatóhelyettesévé nevezték ki. E minőségében a félvezető kutatások szakmai irányítását is végzi. 1980-ban a MOS rendszerek témaköréből írt értekezésének téziseit megvédve a „műszaki tudományok doktora” fokozatot nyerte el.

Hat tankönyv, oktatási jegyzet, ill. monográfia, 28 fontosabbnak minősülő közlemény és kilenc szabadalom fűződik nevéhez. Munkáira a szakirodalomban az utóbbi tíz évben nyolc hivatkozás történt.

1963–71-ig mint meghívott előadó a „Félvezető technológia” tárgyat adta elő a BME Villamosmérnöki karán. Tudományos közéleti tevékenysége során a TMB Híradástech-

nikai Szakbizottságának 1966 – 1980-ig, a Szilárdtestfizikai Komplex Bizottságnak 1968 – 80-ig tagja, 1973 – 78 között ügyvezető elnökhelyettese volt. Tagja az MTA Elektronikus Eszközök és az Anyagtudományi Komplex Bizottságnak, elnöke a Mikroelektronikai Bizottságnak, tagja az MTA – SZUTA Szilárdtestfizikai Bizottságnak, titkára az MTA „Szilárdtestek kutatása” országos főirány Koordináló Tanácsának. Munkásságáért 1966-ban a Munka Érdemrend ezüst, 1979-ben arany fokozatával tüntették ki.

Lukács József, Nagy Elemér

Terplán Zénó

1921-ben, Hegyeshalmon született. Szűkebb szakterülete a gépszerkezetek alkatrészeinek, különösen a mechanikus hajtóműveknek méretezése. Doktori fokozatát 1966-ban szerezte. A Nehézipari Műszaki Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Tudományos eredményeit a nagy teljesítménysűrűség és nagy áttételsűrűség megvalósítására alkalmas bolygómművek kutatása terén érte el. Kutatásai – többek között – a bolygómművek teherbírási tartálékának feltárására irányultak. A kinematikai és dinamikai analízis, a teljesítményfolyam, a hatások, a szerelhetőség és a geometriai összeférhetőség vizsgálata útján fogazatgeometriai kritériumokat fogalmazott meg, majd kidolgozta a kettős kapcsolódású fogaskerékek kiegyenlítési feltételeit, közvetlen számítási módot adva a kiegyenlített csúszás elérésére. Ezzel lényegében a bolygómművek bonyolult feltételei között is feltárta az utat azon teherbírásnövelési lehetőségek kiaknázására, melyek eddig csak az egyszerű fogaskerék-hajtásokra voltak megoldva.

Normál bolygómművek terén elért eredményeit később kiterjesztette a bolygómműveknek mind a hat alaptípusára. Egységes és viszonylag egyszerű vizsgálati módszert talált a hatások gyors meghatározására, a működési határok megállapítására. Elemezte továbbá a kettős bolygókerékkel rendelkező bolygómmű-alaptípusokat, ezekre optimális befogóméret-számítást dolgozott ki a fogszámárányok függvényében. Kidolgozott egy olyan módszert is, amellyel a hat alaptípus – azonos kinematikai feltételekre – egymással összehasonlítható.

Tudományos és oktatási tevékenysége elválaszthatatlan egymástól. Több mint 30 éve vezetője a tanszéknek, és eközben az oktatott anyaghoz kapcsolódó tudományterületen nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakemberek általános elismerését is kiérdemelte. Öt megjelent könyve (részben társszerzőkkel) széleskörű nemzetközi visszhangot keltett, amit számos – a szakemberek által a legfontosabbaknak ítélt folyóiratban megjelent recenzió – bizonyít. Hasonló eredményeket hoztak a nemzetközi konferenciákon tartott előadásai és a szakirodalomban megjelent cikkei.

Hazai tudományos – társadalmi tevékenységéből kiemelkedik az a munka, amit a Miskolci Akadémiai Bizottság titkáráként, valamint az MTA Gépszerkezettani Bizottság elnökeként végez. Nagy részt vállal a TMB munkájából is. A GTE-ben évtizedek óta felelősségteljes tisztségeket tölt be, 1981-ben a szervezet elnökének választották meg. A kormány és a felsőoktatásért felelős tárca több kitüntetéssel ismerte el munkáját. Ezek közül kiemelkedik a Magyar Népköztársasági Érdemérem arany fokozata (1950), a Munka Érdemrend ezüst fokozata (1965) és a Munka Érdemrend arany fokozata (1977).

Borbély Samu, Czibere Tibor

1927-ben, Salgótarjánban született. Szűkebb szakterülete a szabályozástechnika, a számítógépes folyamatirányítás, a villamos gépek. Doktori fokozatát 1963-ban szerezte. A Budapesti Műszaki Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Szakterületének nemzetközileg elismert kutatója és oktatója, aki munkája során az ipari gyakorlatot, tudományágának művelését és egyetemi tanítását példamutató módon kapcsolta össze.

Tuschák Róbert az elmúlt három évtizedben a villamos gépek és hajtások, a szabályozástechnika és a számítógépes irányítás alapvető vizsgálati és tervezési módszereinek sorát hozta létre, meghatározó szerepe volt népgazdasági jelentőségű műszaki alkotásokban, a szabályozástechnika hazai egyetemi oktatásának kialakításában, a villamosmérnök-képzés egészének továbbfejlesztésében.

A Ganz Villamossági Művek gyártmányainak fejlesztése során hatékony új módszereket dolgozott ki tömör forgórészű turbógenerátorok és szinkronmotorok tranziens, aszinkron, aszimmetrikus működésének az elemzésére, szabályozási jellemzőinek a meghatározására. Elsősorban személyes hozzájárulásainak az eredménye volt az első magyar erőáramú feszültség szabályozó sorozat létrehozása. Ezzel rövid idő alatt felszerelték a hazai erőművek összes jelentős egységét és több külföldi objektumot is. Öngerjesztő generátorok fejlesztésében és elméletük megalkotásában elért eredményeiért az Akadémiai Díj I. fokozatát nyerte el. Az utóbbi években szabályozó rendszerek — mintavételezési hatásokat is figyelembe vevő — elemzésére és tervezésére dolgozott ki alapvető módszereket, részben a KKI és az NSF egy közös kutatási programja keretében. Ezenkívül meghatározó szerepe volt a számítógépes irányítás több hazai mintarendszerének létrehozásában. Korábbi és újabb eredményeit a szakterület nemzetközi fórumain módszeresen publikálta.

Mindezt a munkát a Budapesti Műszaki Egyetemen kezdte, majd 1956-tól a Ganz Villamossági Művekben folytatta. A Ganz Villamossági Műveken belül létrehozta — és egyetemi tanári kinevezése után is, 1970-ig vezette — az automatizálási osztályt. 1966-ban egyetemi tanárnak nevezték ki a szabályozástechnika témakörében a BME Folyamat-szabályozási Tanszékére, majd 1978-ban — Csáki professzor utódaként — átvette az Automatizálási Tanszék vezetését. Kiváló tanár, jelentős tudományos közéleti egyéniség. 1973–79-ig a Villamosmérnöki Kar dékánja. Elsősorban személyes kezdeményezéseinek és irányító-előkészítő munkájának az eredménye az elektrotechnikai ipar és a kar közös tevékenységének a megerősödése, így például a közös nappali posztgraduális képzés létrehozása. Az MTA Műszaki Tudományok Osztályán elnöke az Automatizálási és Számítástechnikai Bizottságnak, tagja a TMB Híradás-, Számítás-, Méréstechnikai és Automatizálási Szakbizottságának, a nemzetközi CIGRÉ-szervezetnek, az IFAC Magyar Nemzeti Bizottságának, részt vesz az IFAC Application Committee munkájában, az MEE elnökségi tagja.

Csibi Sándor, Vámos Tibor

1930-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: műszaki kémia, vegyipari műveletek. Doktori fokozatát 1968-ban szerezte. A Budapesti Műszaki Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Földes Péter 1952-ben szerzett vegyész-mérnöki oklevelet a Budapesti Műszaki Egyetemen. 1952 – 55-ig a Leningrádi Technológiai Intézetben aspiráns. 1956-tól dolgozik a BME Vegyipari Műveletek Tanszékén, 1969-től egyetemi tanár, 1977-től tanszékvezető.

Kutatási területe: vegyipari műveletek és automatizálás, ezen belül desztilláló és abszorpciós oszlopok az elvi, elméleti alapok vizsgálatától az ipari megvalósításig. Első eredményei a szita- és ráctányéros kolonnák hidrodinamikájára és anyagátviteli hatékonyságára vonatkozó általános összefüggések. A ráctányéros kolonnák optimális gőzsebességére vonatkozó képlet (mely Földes-féle egyenlet néven ismert) további kutatások kiindulásául is szolgált; ezt más tányértípusok terhelésének számítására is kiterjesztették. Ugyancsak nemzetközileg elismert a hatásfok számításának általa kidolgozott módszere. Később a desztilláció és abszorpció rendszertechnikájával, matematikai modellezésével, dinamikájával és optimalizálásával foglalkozott. Ennek eredményeként munkatársaival kísérletileg is ellenőrzött elméleti modellt dolgozott ki különböző típusú tányéros kolonnák leírására, ennek az automatizálás szempontjából van jelentősége. Gazdaságossági megfontolások alapján összefüggéseket adott az optimális reflux túllépése, a relatív illékonyság, valamint a többlet-összköltség között. Újabban vezetésével a desztilláló berendezések világviszonylatban is fokozódó jelentőségű energetikai vizsgálatával foglalkoznak a termodinamikai elvi megalapozás igényével, a gazdasági optimumot keresve.

Földes és munkatársai eredményei nemzetközileg elismertek, azokat tudományos publikációk, világszerte használt (SZU, USA, Anglia, NSZK, NDK) tan- és szakkönyvek említik, méltatják és ajánlják.

Fenti munkásság alapján dolgozta ki munkatársaival a több országban szabadalmaztatott gyűrűszelepes ráctányért (1966). A találmányt hazánkban és külföldön is alkalmazzzák a vegy-, a kőolaj- és szesziparban. (Péti Nitrogénművek, Komáromi Kőolajipari Vállalat, Budafoki Szeszgyár, ill. a nyugatnémet STARCOXA a világ több országában.)

Munkásságáról közel 50 hazai és külföldi folyóiratban megjelent közleményben, valamint mintegy 50 előadásban számolt be. Társszerzője két, a Műszaki Könyvkiadó, továbbá a VEB Deutscher Verlag für Grundstoffindustrie kiadásában megjelent *Energetische Analyse von Stoffübertragungsprozessen* című könyvnek. Oktatási munkájában több új kollégium, mint automatizálás, modellezés, optimalizálás, vegyipari rendszertechnika bevezetését kezdeményezte. Rendszeresen folytat magas színvonalú tudományos-szervező tevékenységet: tagja, illetve tagja volt több akadémiai bizottságnak, a Tudományos Minősítő Bizottság plenumának, illetve szakbizottságának. Három évig az MTA Természettudományi I. Főosztályának vezetője volt. A TPB titkárság külső munkatársa. 1980-tól az MTA Kémiai Tudományok Osztálya tanácskozási jogú tagja.

Munkájának elismerései: Munka Érdemrend ezüst fokozata (1964), „Kiváló Feltaláló” arany fokozata (1970), Leningrádi (Lenszovjet) Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora (1978).

Mindezek alapján javasoljuk, hogy a Kémiai Tudományok Osztálya terjessze Földes Péter levelező taggá választásra való jelölését az Akadémia 1982. évi közgyűlése elé.

Hardy Gyula, Holló János, Vámos Tibor, Vas Károly

1929-ben, Debrecenben született. Szűkebb szakterülete: elméleti és matematikai fizika. Doktori fokozatát 1968-ban szerezte. Az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója.

Tudományos munkásságának fontosabb eredményei a következők:

1. A disszipációs folyamatok Gyarmati-féle vezérelvének felismerése és megfogalmazása. Gyarmati 1965-ben az irreverzibilis folyamatok termodinamikájának lineáris, kvázilineáris és bizonyos nemlineáris elméleteire vonatkozóan variációs elvet állított fel, amellyel a disszipációs transzport folyamatok térbeli-időbeli evolúciója leírható. Ennek a variációs elvnek az alkalmazhatóságát igazolta az, hogy belőle levezethetők a transzport folyamatok lineáris egyenletei (a hővezetésre a Fourier, a diffúzióra a Fick, az áramlásra a Navier Stokes és Reynolds-egyenletek). (On the phenomenological basis of irreversible thermodynamics I—II. *Periodica Polytechnica* 5 [1961] 219—243., ill. 321—339.; *Ob obsesem variacionnom principe nyeravnovesznoj termodinamiki, Zsurnal Fiziceszkoj Khimii* 39 [1965].) A hővezetés Fourier-féle egyenletét Gyarmati háromféle képben vezette le (Fourier kép, energia kép és entrópia kép).

A Gyarmati-féle általánosított variációs elv (1968, 1969) magában foglalja a minimális entrópiaprodukción Prigogine-féle elvét és a minimális energiadisszipáció Onsager-féle elvét. (On the relation between Onsager's and Prigogine's principles. *Zeitschr. Physikalische Chemie* 234 [1967] 234.). A Gyarmati-féle általánosított variációs elvet az irodalom mint a disszipációs folyamatok vezérelvét tartja számon (On the „Governing Principles” of Dissipative Processes and its extension to non-linear problems, *Annalen der Physik* 7, 23 [1969] 353—378.). Ezt az elvet a makroszkopikus kontinuumfizikában széles körben alkalmazták Gyarmati, tanítványai és mások az izoterm és nem izoterm diffúzió, a plazmatikus folyás, a hidrotermodinamika, a turbulencia, a termoelektrodinamika és a hővezetés területén. A Gyarmati-féle általános variációs elv nem korlátozódik a lineáris fenomenológiai egyenletek esetére, hanem kiterjed a kvázi-lineáris esetekre, amelyekben az Onsager-féle vezetési együtthatók nem állandók, hanem függvényei a rendszer állapothatározóinak. Gyarmati bevezette a kiegészítő, valamint az általánosított reciprocitási relációkat és ezekre alapítva kimutatta, hogy kvázi-lineáris jelenségek esetében is léteznek általánosított disszipációs potenciál. (Generalization of the Governing Principle of Dissipative Processes to Complex Scalar Fields. *Quantum Mechanics as „abstract” transport theory*, *Annalen der Physik* 7, 31 (1974) 18—32.)

2. Gyarmati István 1977-ben publikálta a termodinamikai hullámok általános elméletét, amely direkt formában alkalmazható termikus, diffúziós és termodiffúziós hullámok leírására. (On the wave approach of thermodynamics and some problems of non-linear theories. *J. Non-equilib. Thermodynamics* 2 [1977] 233—260.). Az elméletet az irodalomban mint a termodinamikai hullámok Gyarmati-féle elméletét, illetve mint az „extended thermodynamics” alapvető munkáját idézik. Az elmélet lényege az, hogy olyan lokális egyensúlyi állapoton kívüli rendszereket tételez fel, amelyeknél az entrópiasűrűség nemcsak az egyensúlyi állapothatározók sűrűségfüggvényeitől, hanem a transzportfolyamatok áramsűrűségeitől is függ.

Tudományos munkásságának eredményeit számos közlemény, valamint „Nem-egyensúlyi termodinamika” című magyarul (Műszaki Könyvkiadó, 1967), angolul (1970) és oroszul (1974) megjelent könyve tartalmazza.

* A javaslatot az ajánlók közvetlenül az Akadémia elnökéhez nyújtották be. A jeölt munkásságának erősen interdiszciplináris jellege miatt, az osztályülés előtt az elnökség által kiküldött osztályközi bizottság nyilvánít véleményt a jelölésről. A Kémiai Tudományok Osztályának jeöltjei között csak szerkesztéstechnikai okokból szerepel.

Tudományos eredményei rendkívül élénk visszhangot és elismerést váltottak ki a szakirodalomban. Ezeket az eredményeket nemcsak alapvetőknek ítélik és alkalmazzák, hanem fontos monográfiák részletesen tárgyalják (A. I. Zotin: *Termodinamiceszkij Pothod k Problemam Razvitiya Rosta i Sztarenijja*, Nauka, Moszkva, 1974; I. Lamprecht and A. I. Zotin: *Thermodynamics of Biological Processes*, De Gruyter, Berlin, New York, 1978). J. U. Keller „*Thermodynamik der irreversiblen Prozesse*” című, 1977-ben megjelent tankönyvében pedig az irreverzibilis folyamatok termodinamikájának a fejlődését szemléltető időtáblázatban, amelyben felsorolja az ezen fejlődést kialakító 15 legfontosabb felfedezést, ezek között említi Gyarmati alkotását, az irreverzibilis folyamatok klasszikus termodinamikája variációs elvének a megfogalmazását.

Kovács István, Schay Géza

Kisfaludy Lajos

1924-ben, Sajógömörben született. Szűkebb szakterülete: peptidkémia. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. A Kőbányai Gyógyszerárugyár laboratóriumának vezetője.

Egyetemi tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetemen végezte, a kémiai tudományok doktora fokozatot 1975-ben szerezte meg.

Nevezett a szintetikus gyógyszerek kutatásának elismert, eredményes művelője és a Kőbányai Gyógyszerárugyárban kifejtett kutatói és irányító-szervezői munkásságával nagy erőssége a magyar gyógyszeriparnak.

A szerves kémiai szintézisek kutatásához az indítást az akkor Zemplén Géza vezette műegyetemi szerves kémiai tanszéken kapta. Útja hamarosan a gyógyszeriparba, a Kőbányai Gyógyszerárugyárba vezette. Itt már korán (1950) rátért arra a kutatási területre, melyhez — egyéb kutatások mellett is — hű maradt mind a mai napig, ez pedig a gyógyhatású peptidek szintézise és vizsgálata. Ennek a terjedelemben és mélységben egyaránt nagy munkának magja az emberi kortikotropin (ACTH) és a módosított szerkezetű ACTH szintézise és vizsgálata volt, ami ipari szintézist eredményezett. Ezért a munkáért kapott Kisfaludy Lajos két társával együtt Állami Díjat.

Ennek a munkának logikus folytatása volt a kémiai reakciómechanizmus számos problémájának megoldása, és ezzel a peptidszintézisek adta lehetőségek bővítése. Ilyen volt: új és gyors peptidszintézis kidolgozása, továbbá a peptidszintéziseknél fellépő mellékreakciók felderítése és módszerek kidolgozása ezek kiküszöbölésére.

E kutatások részei voltak annak a messzebbre tekintő, sokirányú munkának, melynek célja egyrészt az ACTH konformációja és biológiai hatása közötti összefüggés vizsgálata, másrészt ACTH és más polipeptid és peptid analógok előállítása optimális biológiai hatás elérése céljából.

A Kisfaludy Lajos által végzett, ill. irányított kutatások közül kiemelkednek még a vinca alkaloidok területén végzett munkák, új benzodiazepin származékok előállítását lehetővé tevő új reakció felismerése, továbbá oxadiazin származékok szintézise.

A fentiekben vázolt és több más egyéb — rövidebb lejáratú — kutatás forgalomba került gyógyszereket, köztük eredeti készítményeket adott a magyar gyógyszeriparnak. Ezen a termelési értékben kifejezhető eredményességen túlmenően, Kisfaludy Lajos maradandót teremtett a Kőbányai Gyógyszerárugyár szintetikus kémiai kutatógárdájának kiépítésével és a mai követelményeknek megfelelő színvonalú kutatómunkát végző együttes létrejöttének elősegítésével.

Munkássága nemzetközileg ismert, amit közlemények, előadásainak és szabadalmainak jelentős nemzetközi visszhangja igazol. Társszerzője 63 szabadalomnak, szerzője, ill. társszerzője 90, többségében rangos nemzetközi folyóiratokban megjelent közleménynek. Hazai és jelentős külföldi konferenciákon 15 előadást tartott, több ízben plenáris előadások megtartására kérték fel. Felkérésre itthon és külföldön egyaránt fejezeteket írt a tudományterület legjelentősebb monográfiáiban. Meghívott előadó a BME Vegyészmérnöki Karán és az ELTE Természettudományi Karán. Igen tevékenyen vesz részt különböző akadémiai bizottságok és a Magyar Kémikusok Egyesülete munkájában.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy a Kémiai Tudományok Osztálya terjessze Kisfaludy Lajos levelező taggá választásra való jelölését a Magyar Tudományos Akadémia 1982. évi közgyűlése elé.

Bognár Rezső, Földi Zoltán, Gerecs Árpád, Lempert Károly, Szántay Csaba

Medzihradszky Kálmán

1928-ban, Rákosciban született. Szűkebb szakterülete: szerves kémia, peptidkémia. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyetemi tanára.

Medzihradszky Kálmán az ELTE Természettudományi Karán szerzett vegyészi oklevelet. Azóta az ELTE Szerves Kémiai Tanszékén dolgozik, 1971-ben nevezték ki egyetemi tanárrá.

Tudományos kutatásait 1950-ben, Bruckner Győző munkatársaként a peptidkémia területén kezdte meg, s azóta ennek a tudományterületnek külföldi szakkörök által is elismert művelőjévé vált. Legelső munkájához fűződik a glutamilpeptidek intramolekuláris, reverzibilis transzpeptidációjának felfedezése. E peptidkémiai új reakció felismerése adott indítékot glutamilpeptidek, többek közt a bakteriális eredetű poliglutaminsavak kötéstípusának új elven alapuló meghatározására. E munkákat foglalta össze 1966-ban megvédett kandidátusi disszertációjában.

E vizsgálatokkal párhuzamosan, a Gyógyszerkutató Intézet és a Kőbányai Gyógyszerárugyár kutatóival együttműködve 1959-ben megkezdte az adrenokortikotrop hormon teljes biológiai hatással rendelkező, 28 aminosavból álló fragmensének szintézisét, melyet három esztendő múlva fejezett be. E vegyület abban az időben a legnagyobb molekulásúlyú, szintézissel felépített természetes szekvenciájú polipeptid volt. E munkákat egészítette ki a fragmens iparilag is megvalósítható szintézise, majd 1967-ben a humán ACTH 39 aminosavból álló szekvenciájának elsőként megvalósított felépítése, melyért munkatársaival 1970-ben az Állami Díj első fokozatát nyerte el. Az ACTH-val kapcsolatos szintetikus munka és a felismert szerkezet-hatás összefüggések képezték tárgyát 1969-ben megvédett akadémiai doktori disszertációjának.

Szintetikus peptidkémiai munkája folyamán számos módszertani kérdést oldott meg. Az ő nevéhez fűződik az izolálás nélküli azidos kapcsolási technika bevezetése, a benzilvédőcsoportok nátrium-ammóniás hasítása korlátainak megállapítása és a katalitikus hidrogénezés megvalósítása metioninpeptid esetében.

A Yale-egyetemen töltött tanulmányútja során az enzim aktív centrumok többpontos szubsztrátkötő képességét igazolta szintetikus oligopeptidek segítségével.

A polipeptidhormonok hatásmechanizmusának és metabolizmusának tanulmányozását célul kitűzve 1970 óta radioaktív izotópokkal jelzett hormonszármazékok egész sorát szintetizálta munkatársaival, valamint más hazai és külföldi kutatócsoportokkal együttműködve. A kémiai szerkezet és a biológiai hatás közötti összefüggések felderítésében

legjelentősebb eredménye az α -melanotropin többszörös aktív centrumának felismerése, mely a hormon-receptor kölcsönhatás elméletének módosítását tette szükségessé.

A természetes peptidek metabolizmusának tanulmányozását 1978-ban az agyi enzimek alkalmazásával kezdte meg s a neuropeptidek (enkefalin, melanotropin) enzimés lebomlásának útját határozta meg. Ezek a kísérletek hatásos inhibitorok felfedezéséhez vezettek, melyek a bontó enzimeket gátolva, a neuropeptidek terápiás alkalmazását tehetik lehetővé.

Munkásságát legújabbban a citosztatikus hatású peptidek szintézisére és a szerkezet-hatás összefüggések kvantitatív jellemzésére is kiterjesztette.

Tudományos munkásságát 53 dolgozatban, 11 szabadalomban foglalta össze s eredményeit mintegy 70 külföldi és hazai előadásban ismertette. Tudományos közéleti tevékenysége igen sokrétű: az ELTE TTK Vegyész Szakbizottságának elnöke, 1980-tól tudományos rektorhelyettes; az MTA Szerves Kémiai Bizottságának titkára, a Peptidkémiai Munkabizottság elnöke, 1976–80 között az osztály tanácskozó tagja.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy a Kémiai Tudományok Osztálya terjessze Medzihradsky Kálmán levelező taggá választásra való jelölését a Magyar Tudományos Akadémia 1982. évi közgyűlése elé.

*Bognár Rezső, Freund Mihály, Gerecs Árpád, Holló János,
Lempert Károly, Szántay Csaba*

Solymosi Frigyes

1931-ben, Kisteleken született. Szűkebb szakterülete: fizikai kémia, reakciókinetika. Doktori fokozatát 1967-ben szerezte. Az MTA Reakciókinetikai Kutatócsoportjának vezetője, c. egyetemi tanár.

Solymosi Frigyes egyetemi tanulmányait Szegeden végezte. 1960-ban szerezte meg a kandidátusi, 1967-ben pedig a doktori fokozatot. Címzetes egyetemi tanár a József Attila Tudományegyetemen.

Figyelemreméltó analitikai kémiai eredmények után szerencsésen kapcsolódott be abba a folyamatba, amely a szilárdtestek kémiája területén mintegy negyedszázada megindult. Alapvetően új és nemzetközileg is nagyraértékelt eredményeket ért el a szilárdfázisokban vagy azokon lejátszódó reakciók katalízisének és a halogén oxisav sók szerkezete és termikus stabilitása közötti összefüggések vizsgálatában. A kinetika és a fizikai tulajdonságok analiziséből plauzibilis képet állított fel az egyes elemi folyamatokra vonatkozóan, és ezek többségét sikerült külön-külön is tanulmányoznia és bizonyítania. Sok modell anyaga közül a szilárd hajtóanyagok legfontosabb oxidánsa, az ammónium-perklorát emelhető ki, amely az utóbbi két évtizedben — érthetően — az érdeklődés középpontjában állt. A rendkívül körütekintően és gondosan, komplex szemlélet alapján végrehajtott kísérletei jelentősen hozzájárultak a halogenátok kémiájának tisztázásához. Ezek a kutatások Solymosi Frigyes számára világszerte elismerést szereztek. Kutatási eredményeit több, mint 130 közleményben foglalta össze és ezek nagy része a legtekintélyesebb nemzetközi folyóiratokban jelent meg. Az Akadémiai Kiadó és a John Wiley közös kiadásában 1977-ben jelent meg a „Structure and Stability of Salts of Halogen Oxyacids in the Solid Phase” című monográfiája. A szervetlen vegyületek közül egyetlen egy anyagcsoport termikus stabilitására sem ismeretes ennyire kiterjedt és alapos, és ami rendkívül lényeges, legnagyobbbrészt ugyanabban a laboratóriumban végzett kutatómunka. Ezek a víz-

gálatok természetszerűen nyitottak előtte egy másik, ugyancsak világszerte időszerű kutatási területet, az NO és CO levegőszennyezésben játszott szerepét, amelyet a szokásosnál mélyebb alapkutatásra felépítve igyekeznek tisztázni.

Solymosi Frigyesnek igen széles, kiterjedt nemzetközi kapcsolatai vannak. Két ízben töltött vendégkutatóként összesen majd három évet különböző egyetemeken (Cambridge, Bristol, Berlin, Novoszibirszk) és állandó résztvevője a munkaterületéhez kapcsolódó nemzetközi konferenciáknak. Ezek közül csak a legjelentősebbekre hivatkozunk itt: XII. Combustion Symposium (Berkeley, Kalifornia), XIII. Combustion Symposium (Salt Lake City, Utah), Space Engineering Conference (Velençe), XV. Combustion Symposium (Tokió). Nemzetközi elismerését mutatja számos meghívása külföldi rendezvényekre (73), felkérése plenáris előadás tartására és az eredményeire történő rendkívül nagyszámú hivatkozás.

Társadalmi tevékenysége: tagja több akadémiai bizottságnak (a Szilárdtestkémiai Munkabizottság elnöke), továbbá a szocialista országok tudományos akadémiai között létrejött többoldalú együttműködési munkabizottság két témájában nemzetközi koordinátor. Tagja a „Journal of Nonmetals” és a „Semiconductors and Insulators” című nemzetközi folyóiratok szerkesztő bizottságának.

1972-ben a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége tudományos eredményeiért Akadémiai Díjban részesítette, 1977-ben pedig a Munka Érdemrend ezüst fokozatát nyerte el. A Kémiai Tudományok Osztályának 1980 óta tanácskozó tagja.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy a Kémiai Tudományok Osztálya terjessze Solymosi Frigyes levelező taggá választásra való jelölését a Magyar Tudományos Akadémia 1982. évi közgyűlése elé.

Markó László, Márta Ferenc, Nagy Ferenc, Pungor Ernő, Szabó Zoltán

Wolfram Ervin

1923-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: fizikai kémia, kolloidika. Doktori fokozatát 1966-ban szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Wolfram Ervin az Eötvös Loránd Tudományegyetemen vegyészeti (1947) és bölcsész-doktori oklevelet (1949) szerzett, mindkettőt „summa cum laude” minősítéssel. Az ELTE Kolloidkémiai és Kolloidtechnológiai Tanszékén dolgozik. 1967-től tanszékvezető egyetemi tanár. 1959-ig mestere, Buzágh Aladár munkatársaként dolgozott, liofil gélek peptizációjának sebességét, továbbá liofizperz rendszerek katalitikus hatását tanulmányozta, elsősorban a hidrogénperoxid bomlására. 1958-tól 1962-ig vendégtanárként a drezdai műegyetem 1945 óta professzor nélkül maradt Kolloidkémiai Intézetének oktatási munkáját szervezte újjá és vezette, az ottani kutatásokat irányította. Az 1977–78. tanévben vendégprofesszora volt a bristoli egyetemnek (Anglia).

Ugyancsak még Buzágh Aladárrel együtt dolgozta ki a folyadékok tapadóképeségének meghatározási módszerét a leszakítási szög mérésével. Ezek a vizsgálatok képezték kiindulási pontját további és jelenleg fő munkaterületének, az adhézió és nedvesedés kérdései rendszeres kutatásának, elsősorban ún. kisenergiájú felületeken (műanyagok, természetes és mesterséges polimerek), úgy a szilárd felület, mint a kolloid oldatok szerkezete és a kettő összefüggéseinek szempontjából. Újabbban e kérdéskör egy speciális területével foglalkozik, az ún. folyadékhidakkal, világviszonylatban az első között. Ezzel komoly nemzet-

közi elismerést szerzett, amit számos külföldi előadói, főelőadói, ill. szimpóziumi elnök. (pl. Stockholm 1979, a 3. IUPAC Kolloid és Felületi Kémiai Konferencia keretében) meghívás, továbbá az a tény is jelez, hogy 1975-től az IUPAC Kolloid és Felületi Kémiai Bizottságának rendes tagjává választották és az 1979-ben alakult International Association for Colloid and Surface Science elnökségének tagja.

Tekintettel arra, hogy az ipari és mindennapos használati mesterséges vagy átalakított (papír, cellulóz stb.) polimerek nagyrészt kis felületi energiájú anyagok és különféle nedves felületi kezelésüknek szinte felmérhetetlen a gyakorlati jelentősége, az ilyen irányú kutatások alap és alkalmazott szinten világszerte a kolloidkémiai kutatás középpontjában állnak. Arról, hogy Wolfram ebbe a korszerű kutatási irányba eredményesen kapcsolódott be, nemcsak nagyszámú tudományos közleménye (62 idegen, 25 magyar nyelvű) tanúskodik, hanem az a nemzetközi megbecsülés is, amely a fent már említetteken kívül abban is mutatkozik, hogy az European Colloid and Polymer Science (Darmstadt) folyóirat nemzetközi szerkesztő bizottságának tagja, a Kolloid Gesellschaft (München) elnökségi tagja, a Surface and Colloid Science (New York) könyvsorozat nemzetközi szerkesztő bizottságának tagja, a Colloids and Surfaces (New York) szerkesztő bizottságának tagja.

Wolfram kétségtelenül a nemzetközileg is elismert magyar kolloidikai kutatás vezető egyénisége. Tanszékvezetői működése alatt az ELTE-n számos egyetemi doktori, kandidátusi, akadémiai doktori értekezés készült el. Több egyetemi jegyzet mellett említésre érdemes „Einführung in die Kolloidik” (Verl. Technik, Berlin) tankönyve és az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent „Kontakt nedvesedés” c. monográfiája. Az egyetemen nemcsak saját, de munkatársainak oktatási munkája is igen eredményes. Számos ismeretterjesztő közleménye jelent meg. Tanácskozó tagja a Kémiai Tudományok Osztályának, elnöke a Kolloidkémiai Munkabizottságnak és az MKE Kolloidkémiai és Reológiai Szakcsoportjának. Ezen két minőségében rendezte 1975-ben az IUPAC. I. Kolloid- és Felületi Kémiai Nemzetközi Konferenciáját Budapesten, amelynek nagy sikere volt, és további ilyen konferenciák sorozatát indította el. Számos ipari témával foglalkozott és nyújtott gyakorlati segítséget (nyomdaipar, papíripar, műbőripar stb.), részben használatba vett szabadalmak formájában is. Tanszékén rendszeresen folyik a vállalatok által beküldött vegyészeti speciális szakmai képzése.

Véleményünk szerint a kolloidika elméleti és gyakorlati fontossága miatt mindenképpen kíváncsiak, hogy ez a tudományág a Kémiai Tudományok Osztályán megfelelő képviselőhöz jusson, ezért javasoljuk Wolfram Ervin levelező taggá választásra való jelölését.

*Benedek Pál, Freund Mihály, Holló János, Lengyel Béla,
Nagy Ferenc, Schay Géza*

Biológiai Tudományok Osztálya

Álföldi Lajos

1927-ben, Miskolcon született. Szűkebb szakterülete: mikrobiális genetika. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. Az MTA Szegedi Biológiai Központjának főigazgatója.

Álföldi Lajos orvosi tanulmányait Szegeden végezte, 1951-ben doktorált. Hallgató korában már tudományos munkát végzett néhai Ivánovics György akadémikus vezetésével. Mint a SZOTE Mikrobiológiai Intézetének oktatója működött 1971-ig, ekkor lett a Szegedi Biológiai Központ Genetikai Intézetének igazgatója. Jelenleg a Központ főigazgatója.

Ivánovics György munkatársaként első sikerét a B₁₂-vitamin mikrobiológiai értékmeghatározásával érte el. Ezután kezdett el fág-kutatásokkal foglalkozni, amelynek egyik eredménye lett a megacin felfedezése (Ivánovics Gy., Alföldi L.: A new antibacterial principle: megacin. *Nature*, 174. 465, 1954). Ebbe a munkába új szint hozott és őt a molekuláris genetika felé orientálta a párizsi Pasteur Intézetben töltött ösztöndíjas munkája, ahol F. Jacobbal dolgozott együtt a colicinogenia genetikai elemzésén. Ezeket a tapasztalatokat értékesítette a megacinogénia további kutatásában. Újabb tanulmányútján bekapcsolódott a bakteriális RNS-szintézis szabályozásának vizsgálatába és résztvett a rel-A gén létezésének bizonyításában és genetikai térképezésében (Alföldi, L., Stent, G. S., Clowes, R. C.: The chromosomal site of the RNA control (RC) locus in *E. coli*. *J. Mol. Biol.* 5, 348, 1962). Hazatérése után önállóan folytatta ezt az irányt, felismerte a baktériumok down-shift érzékenységét és kimutatta ennek összefüggéseit a különböző relaxált törzsek viselkedésében. Legújabb munkája különösen nagy nemzetközi elismerést váltott ki. Elsőnek írta le a *B. megaterium* protoplaszt fúziójával azt a genetikai módszert, amely az ilyen típusú baktériumok genetikai elemzésére alkalmas (Fodor, K., Alföldi, L.: Fusion of protoplasts of *Bacillus megaterium*. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*, 73, 2147, 1976) és ezt a módszert plazmid DNS transzformációra is felhasználta (Vorobjova, I. P., Khmel, I. A., Alföldi, L.: Inducirovanja polietilén-glikolem transzformacija protoplasztov *megaterium* plazmidnoj DNK. *Genetika*, 251, 977, 1980).

Alföldi Lajos tudományos munkájára jellemző, hogy az orvosi mikrobiológiai kutatásból kiindulva a molekuláris genetika korszerű irányába fejlődött és több területen tett eredeti felfedezéseket. Munkáinak jegyzékében nem szerepel számos olyan téma, melyeket az utóbbi tíz évben mint a Genetikai Intézet igazgatója kezdeményezett. Befolyása igen nagy jelentőségű volt az SZBK-ban folyó munkák irányára, jórészt neki köszönhető, hogy a protoplasztok mikrobiológiai genetikai és növénygenetikai kutatásával az intézet nemzetközi hírré tett szert.

Tudományszervezési munkája túlmegy az intézmény keretein, az osztály tanácskozó tagjaként, a Genetikai Bizottság volt elnökeként és más funkciókban is lelkiismeretesen résztvesz a tudományok fejlesztésében, a hazai genetikai kutatások színvonalának állandó emelésében.

Straub F. Brunó, Szabó Gábor

Berczik Árpád

1929-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: hidrobiológia, ökológia, zoológia. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az MTA Botanikai Kutatóintézetének igazgatója.

Még Dudich Endre aspiránsaként nagykiterjedésű sekély tavainkon vizsgálsorozatokkal elsősorban tárta fel az üledék mezofaunájának populációdinamikáját, produktívját. Elsőként állapította meg a Velencei-tó víztereinek mozaikszerű eltéréseit is (Einige Beobachtungen bezüglich der horizontalen Verteilung des Makrobenthos seichter „pannonischer” Seen — *Acta Zool. Hung.*, 7: 49 — 72, 1961). Teamet szervezve komplexen vizsgálta a Hámori tavat; ez úttörő volt a hazai tározók hidrobiológiai vizsgálatában (Berczik, Á. — Kozma, F. — Molnár, M.: Hydrobiologische Untersuchungen am ältesten Stausee Ungarns. — *Ann. Univ. Sci. Bp. Biol.* 9/10; 37 — 64, 1968). Doktori értekezésében a hazai és dél-európai rizsföldek kutatásával a víztípus általános jellemzőit oly szintézisbe hozta, amely limnológiai tekintetben, a klasszikus rizstermesztő területek tekintetében is alapvetőnek bizonyult. Bevezette a holo- és hemihydrobion szervezetek fogalmát. (Periodi-

sche Aspektenveränderungen der Zoozöosen auf Reisfeldern in Ungarn — Verh. int. Ver. Limnol., 18: 1742—1750. 1973). Feltárta a teljes magyar Duna-szakasz Chironomida (árvaszúnyog) faunáját; e vízminőségjelző csoportról még egyetlen folyóra sem adtak átfogó képet. Több, általános potamoökológiai megállapítást is tett. (Die Chironomiden und ihre Lebensstätten auf dem ungarischen Donauabschnitt — Limnologica [Berlin] 8: 61—71, 1971; — Einige Probleme der limnologischen Erforschung unserer Fließgewässer — Schriften d. Ver. Verbr. naturw. Kenntn., Wien, 117/118: 29—40, 1978). Kutatási eredményei egyértelműen pozitív nemzetközi visszhangot váltottak ki. (A hidrobiológia kiemelkedően regionális fontosságú tudomány; a szerzők Közép-Európában főleg németül publikálnak.) Az MTA-t számos alkalommal képviselte külföldön. Döntő szerepe volt a magyar—osztrák Fertő-kutatás megszervezésében. Hazai WHO és FAO projektek megoldásában elismerten jó munkát végzett. A Limnologie (Párizs) szerkesztő bizottságának tagja, a szocialista országok képviselőjében.

Az MTA Biológiai Tudományok Osztályának tanácskozó tagja, az MTA Hidrobiológiai Bizottságának elnöke, az UNESCO/MAB Magyar Nemzeti Bizottságának titkára. Tagja az MTA Fertő-táj Bizottságának, az MTA—OVH Vízügyi Bizottságának, a Magyar UNESCO Bizottság Természettudományi Albizottságának, a KGST Környezetvédelmi Tanács Magyar Nemzeti Tagozatában az MTA képviselője. A Soc. Internationale Limnologie (SIL) és a Nemzetközi Dunakutató Munkaközösség magyar képviselője.

A vezetése alatt álló intézmény kutatási tevékenységét eredményesen integrálta a nemzetközi ökológiai kutatásokban.

21 éve oktat az ELTE-n, 10 éven át a BME-n is. Iskolateremtő munkásságát 32 diplomamunka, hét egyetemi doktori értekezés, négy kandidátusi értekezés jelzi. Aktívan vesz részt a TMB munkájából.

Társadalmi munkája: hat évig a Magyar Hidrológiai Társaság főtitkára, kilenc évig az MHT Limonológiai Szakosztályának titkára, a MTESZ Országos Elnökségének tagja, a Magyar Hidrológiai Társaság alelnöke, a Magyar Biológiai Társaság elnökségi tagja.

Tevékenységgel elnyerte a Munka Érdemrend ezüst fokozatát (1981), a Vízgazdálkodás Kiváló Dolgozója (1962), MTESZ-díj (1975), Schafarik-émlékérem (1979), Bogdánfy-émlékérem (1971), egyesületi emléklapok jelzik elismerését.

A hazai vízgazdálkodás társadalmunk egyre égetőbb problémájává válik, ezért a hidrobiológia jelentősége nálunk is rohamosan növekszik. Feltétlenül indokoltnak tartjuk, hogy e nélkülözhetetlen tudományág mai hazai vezető egyénisége tagja legyen osztályunknak.

Balogh János, Jermy Tibor, Straub F. Brunó, Zólyomi Bálint

Csillik Bertalan

1927-ben, Szegeden született. Szűkebb szakterülete: neurobiológia. Doktori fokozatát 1968-ban szerezte. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Anatómiai-, Szövet- és Fejlődéstani Intézetének igazgatója.

Csillik Bertalan Szegeden végezte tanulmányait és szerzett kitüntetéses eredménnyel orvosi diplomát, majd vezetett 1965—68-ig a JATE—MTA Elektronmikroszkópos Laboratóriumát. 1968-ban nevezték ki tanszékvezető egyetemi tanárrá. 1962-ben szerezte meg a kandidátusi, 1968-ban a doktori minősítést. 1962—63-ban vendégprofesszorként működött a Pennsylvániai Egyetemen, 1977—78-ban a Harvard egyetemen, ahol előzőleg, 1973—74-ben fél évig dolgozott. Számos külföldi kongresszuson és tanulmányúton szer-

zett nagy nemzetközi elismerést. A hazai tudományos társaságokon kívül tagja az Anatomische Gesellschaftnak, a Gesellschaft für Histochemie-nek, az IBRO-nak. Tiszteletbeli tagja a Society Royal de Medicine-Mental-nak, s alelnöke az Int. Soc. for Neurovegetative Research-nek. Szerkesztője a Zeitschrift für mikroskopisch-anatomische Forschung-nak, szerkesztő bizottsági tagja a Neurobiology Research Communications in Chemical Pathology and Pharmacology c. folyóiratoknak és a J. Neural-Transmission-nak.

Csillik Bertalan munkássága Szegeden egy nemcsak hazai, hanem világviszonylatban is megbecsült neurohisztokémiai iskolát teremtett meg az idegrendszeri működés alapjainak molekuláris anatómiai szintű kutatására. Főbb tudományos művei: 1. Functional Structure of the Post-Synaptic Membrane. Akad. Kiadó, Bp., 1965., II. kiadás 1967. 2. Synaptochemistry of acetylcholine metabolism in a cholinergic neuron. Internat. Rev. of Neurobiol. 18, 1975. 3. Csillik, B.—Knyihár, E.: Biodynamic plasticity in the Rolando substance. Progress in Neurobiol. 10 1978. 4. Knyihár—Csillik, E., Csillik, B.: FRAP. Histochemistry of the Primary Nociceptive Neuron. G. Fischer Verl., Stuttgart—New York, 1981.

A téma központjában az idegi transzmisszió mechanizmusa áll, melynek átfogó értelmezésével kidolgozta a neuronális citokémiai egység modelljét. Kimutatta a sejtmembránban az enzimek lokalizációját és — elsőként — a membrán molekuláris szerkezet változását az ingerület áttétel során. Számos technikai módszert bizonyított a szinaptikus vezikulák mozgását és a kalcium felszabadulást. Elsőnek írta le a globuláris „endoplazmatikus egységeket”, valamint a rekurrens gátlás szerkezeti alapjait. Bizonyította az archicerebellum afferens elemeinek cholinerg mechanizmusát, a Purkinje-sejtek fejlődése kapcsán a latens enzimaktivitást, s kimutatta a katecholamin tartalmú idegsejtek jelenlétét és ezek szerepét az agykéregben és a hipocampusban. Lokalizálta „Csillik segítségével az acetilcholin szintézist és a GABA anyagcserét egyes gátló struktúrákban. Egy új típusú központi idegrendszeri helyreállító folyamatot, „regeneratív proliferációt” írt le. Ki kell emelni Csillik professzor oktató működését is.

Tagja a Hazafias Népfront Csongrádmegyei Bizottságának. 1977 óta elnöke a Magyar Anatómusok, Histológusok és Embriológusok Társaságának. Tagja a MTA Neurobiológiai Bizottságának.

*Ábrahám Ambrus, Halász Béla, Környey István,
Pásztor Emil, Törő Imre*

Damjanovich Sándor

1936-ban, Mátészalkán született. Szűkebb szakterülete: biofizika. Doktori fokozatát 1976-ban szerezte. A Debreceni Orvostudományi Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Damjanovich Sándor orvostudományi diplomáját 1960-ban nyerte a DOTE-n, itt kezdte tudományos pályafutását az Élettani Intézetben (1956—60-as években), majd 1960—68-ig a DOTE Kórélettani Intézetében, 1968-tól a DOTE Fizikai, majd Biofizikai Intézetében dolgozik, melynek 1968-ban vezetője, 1972-ben igazgató egyetemi tanára lett. 1968-ban védte meg „A foszforiláz „b” enzim sugárbiológiai vizsgálata” c. kandidátusi, 1976-ban „Az enzimműködés mechanizmusának elméleti és kísérletes vizsgálata” c. doktori értekezését. 1974—80-ban a DOTE tudományos rektorhelyettese volt. 1963—81 kö-

zött négy hónapig a Csehszlovák Tudományos Akadémia Brnoi Biofizikai Kutatóintézetében, egy évig a norvégiai Norsk Hydro's Institute for Cancer Research Biofizikai Osztályán dolgozott. Öt alkalommal járt a Szovjetunió különböző biofizikai intézeteiben. Vendégprofesszorként működött három hónapig az USA-ban, egy hónapig Japánban. Kétszer négy hónapig mint vendégprofesszor Manfred Eigen Nobel-díjas professzorral dolgozott és jelenleg is vele dolgozik egy éves kutatási szabadsága alatt.

Kutatómunkájában először az enzimműködés fizikai mechanizmusának kérdésével foglalkozott sugárbiológiai, illetve spektroszkópiai módszerekkel. Munkatársaival kidolgozott elméleti enzimkinetikai modellje („Molecular Enzyme Model Based on Oriented Energy Transfer”. *J. theor. Biol.* 1973. *41*, 567–569) széleskörű nemzetközi visszhangot váltott ki. Ennek következménye volt, hogy 1976-ban meghívást kapott a XVI. nemzetközi Solvay konferenciára. Az általa kidolgozott modell lényege („Relationship between the Lifetime of an Enzyme-Substrate Complex and the Molecular Environment”. *J. theor. Biol.* 1975. *48*, 393–401), hogy az enzimműködés energetikai hátterét a mikrokörnyezet és a makromolekulák közötti kollíziós kinetikai csatolásban keresi, s innen kiindulva molekuláris információkat adó új működési modellt épít fel. Az 1970-es évektől figyelme a sejtbiológiai problémákra irányult (*J. theor. Biol.* 1977, *67*, 175–180, *Symposia Biologica Hung.* 1978. *21.*, *Eur. J. Biochem.* 1977, *72*, 559–569). Hazánkban egyedülálló műszerezettségű és felkészültségű intézetet szervezett elsősorban ezen kérdések tanulmányozására, új sejtanalizáló módszereket dolgozott ki. Egy könyv szerzője és kettőnek társszerzője, írt több könyvrészletet és 70 közleményt.

Kitüntetései: Felsőoktatási Tanulmányi Érdemérem (1960), Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1970), Munka Érdemrend arany fokozata (1980).

Jakucs Pál, Szabó Gábor, Törő Imre

Elődi Pál

1927-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: biokémia (enzimológia). Doktori fokozatát 1965-ben szerezte. a Debreceni Orvostudományi Egyetem Biokémiai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára.

1951–1973 között az MTA Biokémiai (Enzimológiai) Intézetében dolgozott néhai Szőrényi Imre akadémikus tanítványaként, ahol összehasonlító enzimológiával, illetve az enzimek szerkezete és működése közötti kapcsolat tanulmányozásával foglalkozott. Kísérleti objektumként az anaerob szénhidrát lebontás egyik kulczenzimjét, a gliceraldehid-3-foszfát dehidrogenázt számos, a fejlődés különböző szintjén álló szervezetből kristályosan izolálta. Megállapította, hogy a fajspecifitás a fehérjék esetében, a jellegzetes tulajdonságok kialakítását tekintve háttérbe szorul és a funkcionális tulajdonságok dominálnak (*Acta Physiol. Hung.* *13*, 190–240, 1958). Bizonyította továbbá, hogy az enzim-koenzim kapcsolat kialakulása az enzim szerkezetének (konformációjának) megváltozását eredményezi (*Nature* *184*, 56, 1958; „Strukturelle Grundlagen der biologischen Funktion der Proteine”, Red. P. Elődi, Ak. Kiadó, Bp., 1969, pp. 151–161). Kémiai és fizikai-kémiai eljárásokat dolgozott ki, melyekkel a fehérjék szerkezetében, többi között a működéssel összefüggő, finomszerkezeti változások megfelelően nyomon követhetők és jellemezhetők (*Acta Biochim. Biophys. ASH* *2*, 455–458, 1967; *Eur. J. Biochem.* *5*, 574–582, 1968).

Ezt követően hidrolitikus enzimek vizsgálatára tért át, és meghatározta a pankréasz amiláz aktív centrumának méreteit (*Molec. Cell. Biochem.* *4*, 205–216, 1972). A közel-

múltban új eljárást dolgozott ki munkatársaival, melynek segítségével számítógépes analízis útján proteolitikus enzimek számára „optimális” tulajdonságú szubsztrátok tervezhetők (Eur. J. Biochem. 95, 115–119, 1979; 115, 491–502, 1981). Az eljárás a diagnosztikában felhasználható szubsztrátok tervezésére is alkalmas.

Sokat tevékenykedett a tudományszervezés és tudományirányítás területén is. Akadémiai, TMB és KGST munkabizottságok titkára volt, működött a Tudományos és Felsőoktatási Tanácsban. 1972 óta a Biokémiai Bizottság elnöke.

101 közleménye jelent meg. Az ISI adatai szerint 1970–80 között ezekre 454 alkalommal hivatkoztak (idézettségi index 8,2). Négy monográfiát írt. „Biokémia” c. kézikönyvnek első kiadása 1980-ban, a második kiadás 1981-ben jelent meg. 1961-ben az Akadémiai Díj I. fokozatával, 1966-ban a Munka Érdemrend ezüst fokozatával, 1977-ben Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója elismeréssel tüntették ki.

Szabó Gábor, Szabolcsi Gertrud

Gárdos György

1927-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: membrán-biofizika, membrán-biokémia, sejtbiofizika. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az Országos Haematológiai és Vértanszfúziós Intézet főigazgató-helyettese.

Gárdos György vegyész diplomáját 1950-ben Budapesten szerezte meg. 1949 és 1964 közt a Budapesti Orvostudományi Egyetem Orvosi Vegytani Intézetében Straub F. Brunó akadémikus irányítása mellett dolgozott, 1964-től az Országos Haematológiai és Vértanszfúziós Intézet (OHVI) vezető munkatársa.

Tudományos munkássága jelentős a vörösvérsejt membrán iontranszportjának tanulmányozása, a membránfunkciók és a sejtanyagcsere kapcsolatának vizsgálata területén. Tudományos munkáiról 85 publikációja jelent meg. Ezek közül két cikke immár klasszikusnak számít: az egyikben elsőként szolgáltatta direkt bizonyítékát annak, hogy a sejtmembránokon keresztül folyó aktív kálium és nátrium iontranszport energiaforrása az adenozintrifoszfát (ATP), (Acta Physiol. ASH 6, 191–199, 1954); másik ilyen műve a kalcium-függő kálium transzportnövekedés első leírása (Biochim. Biophys. Acta 30, 653–654, 1958), melyet azóta a szakirodalom „Gárdos-effektus” néven ismer.

Kiemelendők azok a munkák, melyekben munkatársaival együtt új módszereket vezettek be a membrán-transzport folyamatok tanulmányozására: így pl. az ionofor vegyületek alkalmazásával (J. Membrane Biol. 26, 357–370, 1976), vagy a kifordított membrán vezikulák felhasználásával (FEBS Letters 89, 78–82, 1978 és Biochim. Biophys. Acta 598, 326–338, 1980).

Gárdos György vezetésével 1970 és 1980 közt hatan szereztek meg a kandidátusi fokozatot (biológiai, ill. orvosi), ezen kívül számos egyetemi doktori értekezés és szakdolgozat került ki a laboratóriumból.

Gárdos György irányítja az intézet Izotóp Osztályát, ahol izotópdiagnosztikai és izotópterápiás munkák folynak. Az ELTE Természettudományi Karán folyó szakbiológus képzésben speciálkollégiumok tartásával 1967 óta vesz részt; 1972-ben megkapta a c. egyetemi tanári címet. Az egyetemi oktatást segítik azok a könyvek is, amelyekben Gárdos György közreműködött. A „Transport Processes in Living Organism” (Akadémiai Kiadó, 1972) c. munkát 1975-ben az Akadémiai Kiadó nívó-díjjal jutalmazta. Az Ernst Jenő szerkesztésében 1974-ben megjelent „Biofizika” c. kézikönyv „Mikrotranszport” c. fejezete is az ő munkája.

Elnökségi tagja a Magyar Biokémiai Egyesületnek és a Magyar Haematológiai Társaságnak. Alapítója és titkára a Funkcionális Biokémiai Szakosztálynak. Hosszú ideig titkára volt, jelenleg tagja az akadémiai-minisztériumi Biokémiai Bizottságnak. Titkára a Nemzetközi Biokémiai Unió (IUB) Magyar Nemzeti Bizottságának, tagja a Tudományos Munkások Világszövetsége Magyar Nemzeti Bizottságának. Az Unesco Nemzetközi Sejtkutató Szervezet (ICRO) és az Európai Sejtbiológiai Szervezet (ECBO) tagja. Tagja a „Haematologia” c. nemzetközi lap szerkesztő bizottságának.

Tudományos munkáit 1965-ben Akadémiai jutalommal honorálták.

Hollán Zsuzsa, Keleti Tamás, Szabolcsi Gertrud

Gergely János

1927-ben, Karcagon született. Szűkebb szakterülete: immunológia. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára és a Gödi Biológiai Állomás vezetője.

Gergely János 1950-ben szerzett orvosi diplomát Budapesten „summa cum laude” eredménnyel. 1949–51-ig a budapesti Orvostudományi Egyetem Kórélettani majd Élettani Intézetében dolgozott. 1951–53-ban az EüM főelőadója; 1953–63-ig a III. Belklinikán aspiráns, majd tudományos főmunkatárs; 1963 óta az Országos Haematológiai és Vértanszfúziós Intézet Immunokémiai Osztályának vezetője; 1973 óta az ELTE-n az immunológia professzora.

Kutatási területe az ellenanyag szerkezet és működés és az immunfolyamatokban résztvevő legfontosabb sejtek (limfociták, makrofágok) ellenanyagkötő receptorainak tanulmányozása.

Elsőként írta le a gamma-globulinok egyik osztályának (IgG) eltérő lebontó-enzim érzékenységét és annak szerkezeti alapjait. Ennek alapján módszert dolgozott ki az emberi myeloma-fehérjék tipizálására. (Immunochemistry [1967] 4, 101; Immunochemistry [1972] 9, 589). Jól bevált eljárása az ellenanyagok specificitását meghatározó szerkezeti tényezők tanulmányozására, és széleskörű vizsgálatai nagy mértékben hozzájárultak az ellenanyag specificitás korszerű értelmezéséhez (Nature [1973] 241, 92; Immunochemistry [1975] 12, 663). Munkacsoportjával elsőként igazolta, hogy az IgG molekula disztorziója is kiváltja a komplement rendszer aktiválását. Összefüggést mutattak ki az immunkomplex összetétel és a komplement rendszer aktiválása, ill. a receptor-függő funkciók kiváltása között (Immunochemistry [1978] 15, 887).

Különösen kiemelkedőek a limfociták ellenanyag-kötő receptoraira vonatkozó vizsgálatai. Elsőként számoltak be arról, hogy e receptorok egy része leválik a sejtekről, míg más részük, azonos feltételek között, nem. Módszert dolgoztak ki a leváló receptorok izolálására. Kimutatták, hogy a leváló és „horgonyzott” receptorok az ellenanyag más részéhez kötődnek. Alapvetően fontos megállapításuk, hogy a leváló receptorok összekapcsolása egy új aktív kötőhely megjelenéséhez vezet. Ez a receptor átalakulás limfocitákon is kiváltható (Immunology [1979] 38, 553; Immunol. Letters [1981] 2, 213; Molecular Immunol. [1981] 18, 633; Cellular Immunol. [1980] 56, 452).

Gergely János 160 tudományos közlemény szerzője, öt szakkönyve jelent meg, három közülük angol, orosz és német nyelven is. 1975-ben Akadémiai Díjat nyert, 1981-ben pedig megkapta a Magyar Immunológiai Társaság Kesztyűs-emlékérmét.

Eredményei és tudományos szervezői tevékenysége nemzetközileg is elismert. 1974 óta tagja az Internat. Union of Immunol. Soc. Tanácsának, alelnöke, majd elnöke (1980) az European Federation of Immunol. Soc.-nak. Tagja a WHO Immunológiai Szakértő Bizottságának és olyan rangos nemzetközi folyóiratok szerkesztő bizottságának, mint a *Molecular Immunology* és az *Immunology Letters*. A Magyar Immunológiai Társaság főtitkára majd elnöke. Alelnöke az MTA és EüM közös Immunológiai Bizottságának. 1980 óta tanácskozó tagja az MTA Biológiai Tudományok Osztályának.

Fentiek alapján ajánljuk az MTA levelező tagjává való megválasztását.

Ádám György, Hollán Zsuzsa, Szabolcsi Gertrud, Törő Imre

Horváth István

1920-ban, Gálósfán született. Szűkebb szakterülete: ipari mikrobiológia, fermentációs ipar, mikrobiológiai biokémia. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. Kémiai-Biokémiai Intézetének intézetvezető egyetemi tanára.

Horváth István kémia-fizika szakos diplomáját 1944-ben Budapesten szerezte meg. Huszonkét évig dolgozott a Gyógyszerkutató Intézetben mint osztályvezető, illetve tudományos igazgatóhelyettes. 1973 óta tanszékvezető egyetemi tanár.

Jelentős eredményeket ért el az ipari mikrobiológia és ipari fermentációkutatás terén. Részt vett a penicillin és sztreptomycin gyártás kidolgozásában, majd vezetésével történt többek között az oxitettraciklin, 6-aminopenicillánsav, neomicin és gentamicin gyártásának kidolgozása (*Antibiotics and Chemother.* 9, 512, 1961). A vezetése alatt működő osztályon kezdték meg Magyarországon a szteroid átalakítási kutatásokat.

Legjelentősebb tudományos eredményeit, munkatársaiával együtt, az aminosavanyagcseré szabályozása területén érte el (*J. Gen. Microbiol.* 34, 241, 1964). Ezek közül is kiemelendő: elsőként írták le, hogy a mikrobiális izoleucin termelés az izoleucin és valin közös enzimekkel működő bioszintetikus enzimrendszerei fenotípusos depressziójával hatékonyan szabályozható (*Acta Biochim. Biophys. Hung.* 2, 303, 371, 1967). Az utóbbi években három új témát indított be: glukokortikoid receptor biokémia; mikroszomális gyógyszerlebontó enzimrendszer és mitokondrium kölcsönhatása; hemosztázis kutatás.

Tíz évig volt a TMB Kísérleti Biológiai Szakbizottságának, az *Acta Microbiologica Hungarica* szerkesztőbizottságának és a Mikrobiológiai Társaság vezetőségének tagja. Jelenleg a Magyar Biokémiai Egyesület elnökségi tagja. Több évig volt képviselő a KGST Fermentációs Munkabizottságában és vezetőségi tag a IUPAC Fermentációs Szekciójában, valamint tagja az UNIDO Fermentációs Ipari Szakértői Bizottságnak.

Szerkesztőbizottsági tagja a *Journal of Antibiotics*-nak, az *European Journal of Applied Microbiology and Biotechnology*-nak és az *Antibiotic Review*-nek. Tagja az *American Association Advance in Sciences* és az *American Association for Microbiology*-nak, valamint tagja a *New York Academy of Sciences*-nek.

1960-ban a Nehézipar Kiváló Dolgozója, 1963-ban a Szocialista Munkáért Érdemrend kitüntetését kapta meg.

Vezetésével számos egyetemi doktori és kandidátusi értekezés készült. Eddig 99 dolgozata, több könyve és egyetemi jegyzete jelent meg. Résztvett 42 szabadalom kidolgozásában és ezek közül 15 megvalósításra került.

Keleti Tamás, Szabó Gábor, Törő Imre

1926-ban, Debrecenben született. Szűkebb szakterülete: vegetációtan, briocönológia, ökológia. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Növényrendszertani és Ökológiai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

1950-ben szerzett diplomát, majd aspiráns Soó Rezső mellett. 1955-től az ELTE Növényrendszertani és Ökológiai Tanszékén dolgozott, 1966-tól e tanszék vezetője lett. Az ELTE TTK-n három évig dékánhelyettes, hat évig a Biológiai Tanszékesoport vezetője volt.

Felfedezte és feldolgozta a reliktumfajokban gazdag csarodai tőzegmohalápokat (Acta Biol. 4. 1953; Acta Bot. 6. 1960). Feltárta az Észak-Alföld és a Zempléni-hegység vegetációjának egységeit, szukcessziós kapcsolatait, talajtani és produktív viszonyait („Die Wälder d. nördlichen Alföld”; „Vegetationsstudien im Zempléner Gebirge”, Akad. Kiadó 1957, ill. 1977). Új módszert dolgozott ki a fitocönózisok ploidia-szint vizsgálatára, ezzel elsőnek bizonyította az extrém ökológiai adottságú (száraz-nedves) társulások poliploid populációinak dominanciáját. Megszervezte az IBP keretében a csévharashti komplex produktív-biológiai és anyagforgalmi vizsgálatokat (kb. 30 közlemény, lásd: Polish Ecol. Stud., 2, 1976). Új módszert dolgozott ki az erdei epifiton mohatakaró produktívbecslésére, alapvető összefüggéseket tárt fel a különböző ökológiai fajcsoportokhoz tartozó fajok ion-felhalmozása és pH-indikációja között. Újabban a MAB-program keretében a Nemzeti Parkok szupraindividuális organizáció és más komplex ökológiai témakörök fő szervezője és kutatója.

Eredményei két szakkönyvében és 70 szakeikkben jelentek meg. Több külföldi szintetizáló mű (pl. Vegetation Südost-europas, Flora Europaea, Flora RPR stb.) is átvette azokat. Kutatási eredményeit nemzetközi szimpoziumokon, kongresszusokon ismertette, ezeken elnöki teendőket is ellátott. Tagjává választotta az International Association for Plant Taxonomy és az Int. Ass. f. Bryology; a KGST III/1 téma magyar koordinátora.

Oktatói tevékenysége kimagasló. Tanítványokat nevelt, több egyetemi tankönyvet és jegyzetet írt, szerkesztett. Tudománypolitikai-társadalmi vonalon széleskörű munkát végzett számos bizottságban (TMB, Műv. Min., MTA, Magyar Biológiai Társaság stb.). Több éve elnöke a Botanikai Bizottságnak, a Bükk Nemzeti Park Tanácsának stb. Ismeretterjesztő munkája is igen széleskörű. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1970), ERTI-emlékérem (1972), Akadémiai Díj (1973), Széchenyi-emlékplakett (1979) és a Munka Érdemrend (1979) tulajdonosa.

A környezet- és természetvédelem szupraindividuális biológiai problémáinak egyre növekvő megoldásaihoz Simon Tibor akadémiai tagsága jelentős előrelépést hozna az MTA Biológiai Osztályában.

Balogh János, Jakucs Pál, Jermy Tibor, Stefanovits Pál, Zólyomi Bálint

1926-ban, Püspökladányban született. Szűkebb szakterülete: neurobiológia. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Anatómiai Intézetének igazgatója.

Az idegi organizáció problémáit három megközelítésből tanulmányozza. 1. Neuroembriológiai vizsgálatok. Kétéltűi és madár embriókon végzett szervátültetési kísérletei alapján, a számos elmélet által feltételezett specifikus szinaptikus kapcsolatok merev rendszere helyett, az ingerület fiziológiai paramétereinek szerepére hívta fel a figyelmet az idegi organizáció kialakulásában (Adv. Morphogen. 5, 181, 1966). 2. Magatartási és neurokibernetikai vizsgálatok során először igazolta, hogy kétéltűek járómozgását egy gerincevelői „ritmicitás generátor” irányítja. A feltételezett szerkezet modellálására a rekurrens ciklikus gátlás elvét vezette be (Kybernetik 5, 89, 1968), amit azóta sok más modellben alkalmaztak és realitását mások igazolták. Eredményeiért Akadémiai I. Díjat kapott 1970-ben. 3. Neurohisztológiai vizsgálatai közül kiemelkedő a középagyi látóközpont szerkezetének és szinaptológiájának leírása. Nevéhez fűződik az ún. szomato-dendrikus szinapszis első felismerése és működésének interpretálása (J. Hirnforsch. 14, 189, 1973). Munkatársaival egy új festési eljárást dolgozott ki, ami eddig nem ismert részletességgel mutatja ki az idegelemeket (Acta Biol. Acad. Sci. Hung. 26, 175, 1975). A módszer segítségével korrelációt keres a motoros idegsejt specifikus működése és dendritfájának alakja között (Trends Neurosci. 2, 245, 1979).

Az anatómiának, szövet- és fejlődéstannak szakavatott és tapasztalt oktatója. Az Egészségügyi Minisztérium megbízásából két oktatófilmet készített. 1975-től a Debreceni Anatómiai Intézet igazgatója. Számos hazai és külföldi tudományos társaság tisztségviselője, illetve tagja. Több folyóirat szerkesztőségében és akadémiai bizottságban tevékenykedik. A Debreceni Orvostudományi Egyetem tudományos rektorhelyettese.

Ádám György, Flerkó Béla, Halász Béla, Törő Imre

Venetianer Pál

1935-ben, Budapesten született. Szakterülete: biokémia. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az MTA Szegedi Biológiai Központ Biokémiai Intézetének igazgatóhelyettese, c. egyetemi tanár.

Venetianer Pál az ELTE Természettudományi karán nyert biológia–kémia szakos diplomát. 1957–1970 között a SOTE Orvosi Vegytani Intézetében, 1970 óta az MTA Szegedi Biológiai Központ Biokémiai Intézetében dolgozik, jelenleg igazgatóhelyettes. A biológiai tudományok kandidátusa 1965, a biológiai tudományok doktora 1975 óta. A szegedi József Attila Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, ahol állandóan előad.

Első tudományos sikere az a munka volt, amely kimutatta, hogy a ribonukleáz diszulfid hidjainak képződése enzimatikusan katalizált folyamat, amelynek természetes hidrogénakceptora a dehidroaszkorbinsav (Venetianer, P., Straub, F. B.: „The enzymic reactivation of reduced ribonuclease”. Biochim. Biophys. Acta 67, 166, 1963). E munka alapján kapott meghívást C. B. Anfinsen intézetébe, ahol 1965/66-ban résztvett a bakteriális enzimszabályozás mechanizmusára irányuló vizsgálatokban. A hatvanas évek végén a riboszómális gén izolálását kísérte meg, ami nagy technikai nehézségeket jelentett, amíg a

rekombináns DNS technika ki nem fejlődött. Ebben a munkában több jelentős eredményt ért el. Így kimutatták, hogy a polimeráz enzim szorosan kötődik a génhez (Udvardy, A., Sümegi, J., Venetianer, P.: „Tight binding of RNA polymerase to rDNA genes in *E. coli*”. *Nature*, 249, 549, 1974), kimutatták, hogy pontosan hét ilyen gén van a baktériumban (Kiss, A., Sain, B., Venetianer, P.: „The number of rRNA genes in *E. coli*”. *FEBS Lett.*, 79, 77, 1977) és elsőként írták le az egyik ilyen gén szabályozó részének szerkezetét (Csordás-Tóth É., Boros, I., Venetianer, P.: „Structure of the promoter region for the *rrn B* gene in *E. coli*.” *Nucleic Acid Res.* 7, 2189, 1979).

E munkák szükségszerűen vezettek el oda, hogy a génsebészet technológiáját bevezessék, egy új restrikciós enzim-párt is felfedeztek (Kiss, A., Sain, B., Csordás-Tóth, É., Venetianer, P.: „A new sequencespecific endonuclease (Bsp) from *Bacillus sphaericus*”. *Gene* 1, 323, 1977). Csoportjával a legutóbbi időben az *rrn* gének és néhány fehérje génjének klónozását valósították meg.

Venetianer Pál széles biológiai (és humán) érdeklődésű kutató, akinek személyi adottságai tették lehetővé, hogy egy igen jó kollektív szellemben dolgozó csoportot alakítson ki. A Szegedi Biológiai Központon belül és egyetemi kutatókkal is számos kollaborációban vesz részt. Kiváló népszerűsítő, két kis könyve és számos előadása tanúskodik erről. Tudományszervezésben az intézetén kívül, mint a Biokémiai Bizottság tagja, az MTA Tálalmányi Bizottságának tagja, a TMB Kísérleti Biológiai Szakbizottságának tagja dolgozik.

Ez évben ő nyerte el az Európai Biokémiai Társaságok Szövetségének ún. Ferdinand Springer díját, aminek megfelelően 15 országba kapott meghívást előadás tartására. 1981-ben három munkatársával együtt Akadémiai Díjat kapott.

Venetianer Pál tudományos pályája egyenletesen emelkedik, szakmai és emberi adottságai alapján az Akadémia levelező tagjai közé történő választása feltétlenül megérdemelt.

Keleti Tamás, Straub F. Brunó

Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya

Bokorné Szegő Hanna

1925-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: nemzetközi közjog. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének osztályvezetője, egyetemi tanár.

Tudományos munkásságának kiemelkedő értékét kandidátusi fokozatának megszerzése óta (1960) hazai és külföldi kiadóknál publikált hét könyve, számos cikke, tanulmánya bizonyítja. A nemzetközi szerződések joga keretében elsőként határozta körül a fenntartás sajátos funkcióit. Számos javaslatát közvetlenül is figyelembe vették a nemzetközi szerződések jogának kodifikálása során (ENSZ konferencián, Bécs, 1968, 1969). Általános elismerést váltottak ki a nemzetközi jogalkotás fórumaival foglalkozó munkái. „The Role of the United Nations in International Legislation” (Akadémiai Kiadó – North Holland) műve alapján meghívást kapott a Hágai Nemzetközi Jogi Akadémiára előadások tartására. Az újonnan függetlenné vált államok nemzetközi helyzetével összefüggő kutatásai körében igen jelentős új megállapításokra jutott a szuverenitás és az önrendelkezési jog egymáshoz való viszonyának meghatározásában, valamint az államterület változásai, az államutódlás és az államazonosság közötti összefüggések feltárásában. „New States and International

Law” c. monográfiája a harmadik világ számos egyetemén tananyag. Ennek alapján kapott meghívást előadások tartására Ghanába, Tuniszba, Etiópiába.

Egyetemi oktatómunkáját hazánkban és külföldön egyaránt nagyra értékelik. Előadásokat tartott az Emberi Jogok Intézetében (Strasbourg), a Nemzetközi Egyetemi Központban (Dubrovnik), a párizsi, a bonni és a düsseldorfi egyetemeken. Számos nemzetközi konferencián és tárgyaláson elismerésre méltóan képviseli országunkat. Így a tudományos kutatók státusát vizsgáló UNESCO konferencián a szakértő bizottság elnöke; az ENSZ államutódlási konferenciákon a magyar delegáció vezetője; az ENSZ Nemzetközi Gyermekek budapesti fórumán főreferens; 12 évig tagja, majd elnöke volt az ENSZ nők helyzetével foglalkozó bizottságának. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 20 tagú állandó szakértő-bizottságának tagja stb.

Tudományszervezési munkássága és társadalmi tevékenysége is kiemelkedő. Tagja az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának, az UNESCO Nemzeti Bizottsága társadalomtudományi albizottságának; a Nemzetközi Jogi Egyesület magyar tagozatának elnöke. Tagja a Magyar Nők Országos Tanácsa elnökségének. A Magyar ENSZ Társaság elnöke, az UNICEF magyar bizottságának főtárgyalója. Felszabadulási Jubileumi Emlékéremmel, kétféleképpen a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki.

Általánosan elismert tudományos munkássága és társadalmi tevékenysége alapján javasoljuk a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagságára.

Kovács István, Szabó Imre

Csikós-Nagy Béla

1915-ben, Szegeden született. Szűkebb szakterülete: árpolitika. Doktori fokozatát 1967-ben szerezte. Az Országos Anyag- és Árhivatal elnöke, államtitkár, c. egy. tanár.

Csikós-Nagy Béla korunk közgazdaságtudományának nemcsak hazai, hanem nemzetközi vonatkozásban is nagyra értékelt és sikeres alkotó egyénisége. A nemzetközi közgazdaságtudomány történetének és fejlődésének is új fejezetét jelenti az a gazdag és sokoldalú problematika, amely a szocialista gazdaságok kialakulásával és fejlődésével függ össze, amelynek kutatása ma már nem a szocialista közgazdászok monopóliuma. Tudományos munkássága során a gazdag problémavilágból eredő jelenségeket és folyamatokat kutatja; előbb egyes összefoglaló közgazdasági kategóriák (ár, árjelenségek, árpolitika, az árak különböző típusai, az ár világpiaci meghatározói, árforradalom, az árak funkciói), majd a gazdaságpolitika és az irányítás szempontjából.

Egész életműve során azon kutatók közé tartozott, akik a közgazdaságtudományt nemcsak az elemzések és helyzetfeltárások (diagnózis) diszciplinájának tartják, hanem abból a meggyőződésből indulnak ki, hogy tudományunk — talán több, kutatói nemzedék erőfeszítése árán — a terápiára is alkalmassá tehető. Rendkívül termékeny kutató, — ami természetesen nem egyetlen és általánosítható ismérve a kutatói, vagy alkotói tehetségnek, de a közösség (a társadalom) szempontjából mégis szükséges, hogy legyenek olyan, cselekvésre koncentrált, kutatói személyiségek, akik a változó politikai és gazdasági helyzetek minden fordulópontján képesek kialakítani egy-egy területen az ésszerű cselekvés kritériumait és rendszerét. Eddigi életműve gazdaságpolitikai és irányítási kérdésekről írott műveiben érte el a legmagasabb csúcspontokat. E műveivel — és azoktól elválaszthatatlan gyakorlati tevékenységével — igen nagy lökést adott a korábban mellőzött gazdaságpolitikai diszciplína kifejlődéséhez és a hazai közgazdasági gondolkodásmód haladásához.

Tudományos és közéleti aktivitása rendkívül széles, sokoldalú és eredményes. Nemcsak a gazdaságpolitikát kialakító kormányzati döntések előkészítésében és kidolgozásában játszik igen lényeges szerepet, hanem a közgazdasági közéletben is. A Magyar Közgazdasági Társaság elnöke gyanánt sokat tett ezen egyesület nemzetközi és hazai elismeréséért, valamint annak erőteljes és hatékony organizációjáért történő fejlesztéséért. Érdemeiért a Nemzetközi Közgazdasági Társaság választmánya tiszteletbeli elnökévé választotta. Ausztria Tudományos Akadémiája 1979-ben levelező tagjává választotta. Mindig azok közé tartozott, akik tudásukat másokkal is megosztják, amit az is bizonyít, hogy címzetes egyetemi tanárként, de korábban is, kollégiumokat tartott és tart a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen. 1970-ben Állami Díjat kapott.

Az itt kifejtett szempontok alapján javasoljuk, hogy Csikós-Nagy Bélát válassza a közgyűlés az MTA levelező tagjává.

Bognár József, Simai Mihály, Sipos Aladár

Földvári József

1926-ban, Attalában született. Szűkebb szakterülete: büntetőjog, kriminológia. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. A Pécsi Tudományegyetem egyetemi tanára és rektora.

Földvári József egyetemi tanulmányait a Pécsi Tudományegyetemen végezte. 1950 szeptember óta oktatója a karnak. 1969-ben kapott egyetemi tanári kinevezést. Kandidátusi disszertációját 1958-ban, doktori disszertációját 1972-ben védte meg.

Földvári József a büntetőjog-tudomány kiemelkedő, határainkon túl is ismert művelője. Munkássága átfogja e tudományág alapvető fontosságú kérdéseit a büntetőjog tudományától a kriminológián át a pönológiáig. Kezdetben a büntetőjog elméletével foglalkozott. Ebben az időben írta meg a bűncselekmény-egység és a halmazat elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt rendkívül fontos kérdéseit tárgyaló könyvét, amelynek elméleti alapkoncepcióját tette magáévá az 1978-ban alkotott új Btk. is. Földvári József érdeklődése a 60-as években fordult a kriminológia felé. Társ szerzőségben megírt tankönyve nagy szerepet játszott a hazai kriminológiai kutatások kibontakozásában. A 70-es években fő kutatási területe a büntetés tana. Máig legjelentősebb könyvében elsőnek foglalja össze a büntetéssel összefüggő büntetőjogi, kriminológiai, szociológiai, pedagógiai kutatások eredményeit és fekteti le egy fejlett, humánus büntetési rendszer alapjait. Javaslatai napjainkban sorra valósulnak meg, elsősorban az 1978-as Btk.-ban, majd az 1979-ben, a büntetések végrehajtásáról alkotott törvényerejű rendeletben.

Földvári József tudományos munkásságának alapvető jellemzője a gyakorlat irányítása, segítése. Legutóbbi munkái kriminálpolitikai jellegűek. Az elsők között publikált ilyen jellegű tanulmányokat, többet idegen nyelven is, és küszöbön áll a kriminálpolitika alapjait összefoglaló monográfiájának megjelentetése. Széles körű publikációs tevékenységét jelzi az általa írt öt monográfia, hat tankönyv, illetve jegyzet és 44 tanulmány, cikk, recenzió. Számos külföldi egyetemen tartott nagysikerű előadást. Mint a büntetőjogi kódexet előkészítő főbizottság tagja jelentős szerepet vállalt a törvénykönyv elkészítésében. Az Országgyűlésen a törvénytervezet előadója volt. A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület (AIDP) nemzeti csoportjának vezetőségi tagja.

Igen széles körű felsőoktatási szervezési-irányítási tevékenysége. Irányításával történt meg a pécsi egyetem szervezeti átalakítása. 1980 óta tagja a Tudományos Minősítő Bizottság plénnumának.

Bihari Ottó, Király Tibor

1926-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: életszínvonal, jövedelem, fogyasztás gazdaságtana, fogyasztói árrendszer. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének mb. igazgatóhelyettese és osztályvezetője, egyetemi tanár.

A Közgazdaságtudományi Egyetem általános szakán végzett. A kandidátusi fokozatot 1961-ben, a tudományok doktora fokozatot — „Fogyasztás és ár” c. disszertációjával — 1972-ben nyerte el. 1948-tól 1955-ig a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Politikai Gazdaságtan Tanszékén oktató. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetében 1955 óta dolgozik. Az MSZMP KB Politikai Főiskola Politikai Gazdaságtan Tanszékén egyetemi tanár.

Kutatási témája az életszínvonal elmélete és tervezése, valamint a szocialista árrendszer, különös tekintettel a fogyasztói árakra. Három könyve jelent meg (a harmadik angol nyelven is), a negyedik sajtó alatt van; több brosrát, egyetemi jegyzeteket, tankönyvfejezeteket és több mint száz cikket írt. Részt vett az 1968. évi gazdaságirányítási reform előkészítésében; a párt és állami szervek számára készült sok előterjesztés kidolgozásában; 1968 óta működik közre az életszínvonal hosszú távú tervezésében. Számos nemzetközi konferencián tartott figyelmet keltő előadásokat. Kiemelkedő jelentőségűt alkotott a fogyasztási struktúra alakulását befolyásoló tényezők kutatásában. Különösen fontos az indifferencia-felületekkel kapcsolatos nézetek bírálata. E munkássága hozzájárult a fogyasztás és jövedelem tervezés számos kérdésének tisztázáshoz. Sokat foglalkozik az élmélet és ártervezés kérdéseivel; hozzászólásai mindig figyelmet keltettek a fel-fellobbanó árvitákban. Legkiemelkedőbb eredményei a „szocialista fogyasztási modell” problémáira vonatkoznak. Az ellentétes végletekkel vitába szállva, elsőként fogalmazta meg e modell alapvető jellemzőit; ezek ma is a nemzetközi érdeklődés előterében állnak.

Az MSZMP KB Közgazdasági Munkaközösségének és a TMB Közgazdasági Szakbizottságának tagja, elnökhelyettese az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának.

Erdős Péter, Falusné Szikra Katalin, Sipos Aladár

Huszár Tibor

1930-ban, Veresegyházon született. Szűkebb szakterülete: szociológia. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Huszár Tibor érdeklődése előterében munkássága első időszakában az erkölcsi tudat kérdése, illetőleg a fiatalok bűnözés problémái állottak. („Fiatalok bűnöznek. Adalékok a fiatalok bűnözés problematikájához”). E munkáját 1960-ban kandidátusi értekezésként megvédte. A kérdés elméleti-történeti vonatkozásaival foglalkozó munkája, „Az erkölcs és társadalom” 1965-ben jelent meg.

1969-ben kapott megbízást az ELTE BTK Szociológiai Tanszékének megszervezésére, ahol megszervezte és azóta is vezeti a szociológus-szakképzést. Ezekben az években került kutatómunkája előterébe az értelmiség kérdése. („Korunk értelmisége. Értelmiségelméletek, értelmiségvizsgálatok”, 1977). Vizsgálatait „A társadalmi struktúra, az értelmiségi

funkciók változásai” c. munkában összegezte, amelyet 1975-ben akadémiai doktori értekezéséként megvédett. A mű „Fejezetek az értelmiség történetéből” címmel 1977-ben megjelent. 1968-tól kezdődően mind a mai napig olyan empirikusan megalapozott szociológiai vizsgálatokat irányított, amelyek az értelmiség egyes rétegei (vidéki értelmiség, jogászság, orvosok, közgazdászok) társadalmi sajátosságait, problémáit tárták fel. Az utóbbi években azonban érdeklődése elsősorban a magyar értelmiségi mozgalmak történeti-szociológiai vizsgálata felé fordult, különös tekintettel Erdei Ferenc munkásságára. Ma is folytatja Erdei Ferenc szociológiai munkásságának monografikus feldolgozását, s e munka első eredményeit összegezte az 1979-ben megjelent, és igen jól fogadott „Történelem és szociológia” című kötetében.

1975 óta az MTA Szociológiai Bizottságának és a Művelődési Minisztérium mellett működő Szociológiai Bizottságnak az elnöke, 1981 májusától az MSZMP Művelődéspolitikai Bizottságának, a Művelődési Minisztérium Kollégiumának tagja. Részt vesz a TMB Szociológiai Szakbizottsága munkájában és 1963 óta tagja a Valóság c. folyóirat szerkesztő bizottságának. Kutatómunkája eredményeivel több ízben és sikeresen lépett fel külföldön is.

Huszár Tibor a magyar tudományos közélet és a szociológiai oktatás-kutatás egyik jól ismert, jelentős alakja. Oktató- és kutatómunkáján túl, sokat tett a tudományág hazai intézményesüléseért, és kiemelkedő szerepe van a szociológia eredményeinek terjesztésében is. Mindezek alapján javasoljuk az MTA levelező tagjául való megválasztását.

Kulcsár Kálmán, Szalai Sándor

Mádl Ferenc

1931-ben, Bándon született. Szűkebb szakterülete: nemzetközi magánjog, gazdasági jog. Doktori fokozatát 1974-ben szerezte. Az ELTE Civilisztikai Tudományok Intézetének igazgatóhelyettese, egyetemi tanár.

„A tehetség mániákusan szorgalmas” — ezt igazolják Mádl Ferenc tudományos munkásságának mennyiségi mutatói, amelyek több mint tíz könyvről, monográfiáról, s a kétszázat is elérő tanulmányról, egyéb közleményről tanúskodnak. A tudományos munka értékét azonban döntően nem mennyisége, hanem minősége határozza meg. S bármennyire imponáló is Mádl Ferenc tudományos műveinek nagy száma, az MTA levelező tagságára ajánlását elsősorban tudományos teljesítményének nemzetközi mértékkel mérve is magas színvonala, kutatásainak megbízhatósága, gondolatainak mélysége, s a tudományos eredmények megformálásának eleganciája alapozza meg.

Tudományos kutatásainak fő területét és irányát a polgári jog, a nemzetközi magánjog, a gazdasági integráció jogi problémái, valamint az összehasonlító jog alkotják. E téren alkotott művei közül kiemelkedik a deliktuális felelősségről írt műve, amely 1968-ban Akadémiai Díjban részesült, valamint „Az európai gazdasági közösség joga” című terjedelmes monográfiája, amelyet az Akadémiai Kiadó nívódíjjal jutalmazott. Külön meg kell említeni a német és az angol nyelvterületen megjelent számos jelentős munkáját, amely a nemzetközi magánjoggal, a külkereskedelmi monopóliummal, kiváltképpen a szocialista országok külkereskedelmének és a külföldi beruházásoknak jogi szabályozásával foglalkozik. A tudományos művek értékét legjobban gyakorlati hatásuk és hasznosságuk igazolja. Mádl Ferenc imént említett legfontosabb tudományos eredményei kifejeződésre találtak a magyar és a nemzetközi jogalkotásban és jogalkalmazói gyakorlat-

ban egyaránt. Mindenképpen kiemelkedik ezek sorából a Nemzetközi Magánjogi Kódex megalkotásában végzett jelentős tevékenysége, amelyet mint a Kodifikációs Bizottság elnöke fejtett ki. Ezen kívül még közreműködött számos más integrációs, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok területére tartozó felsőbb szintű jogi állásfoglalás és tervezet hazai és külföldi előkészítésében. Jogalkalmazói tevékenységet mint a Magyar Kereskedelmi Kamara mellett szervezett Külkereskedelmi Választott-bíróság bírāja végez.

Elméleti munkájának közvetlen gyakorlati hatását széles körű hazai és nemzetközi egyetemi oktatói tevékenységén mérhetjük le. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán egyetemi tanárként végzett említett munkája mellett több éven át volt az ELTE Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának vezetője, majd az ELTE rektorhelyettese. Továbbá ki kell emelni a Strasbourgi Nemzetközi Összehasonlító Jogi Egyetemen, a kaliforniai McGeorge Jogi Kar összehasonlító jogi nyári szemeszterén, valamint a Kaliforniai Egyetem berkeleyi Jogi Karán több szemeszteren végzett professzori munkáját.

Mádl Ferenc érdemességét az akadémiai levelező tagságra nemcsak tudományos és oktató tevékenysége, hanem jelentős tudományszervező munkája is indokolja. E körben említésre érdemes, hogy számos jogtudományi folyóirat szerkesztő bizottsági tagja és szerkesztője, elnöke az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának, éveken keresztül töltötte be a Nemzetközi Jogtudományi Egyesület Magyar Nemzeti Bizottságának titkári tisztét, társelnöke a Magyar Jogász Szövetség Nemzetközi Magánjogi Szakosztályának, témavezetője a Népgazdasági Jogi Kutatási Társulásnak és vezetője az Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi Magánjogi Szakcsoportjának. E tudományszervező munka mellett még további társadalmi munkát fejt ki különböző szakszervezeti és más funkciókban, így főtitkára a Magyar Pugwash Bizottságnak.

Kulcsár Kálmán, Peschka Vilmos

Sárközy Tamás

1940-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: népgazdasági jog. Doktori fokozatát 1978-ban szerezte. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének osztályvezetője, egyetemi tanár.

Kandidátusi disszertációja (Akadémiai Díj, 1974) váltotta ki a Közgazdasági Szemlében a hetvenes években több éven át folyt tulajdon-vitát. A gazdasági társulások új problémakörének megoldására nagymértékben az ő tevékenysége nyomta rá a bélyegét (KJK névodíj, 1973). Kiemelkedő tevékenységet fejt ki ugyanebben a témakörben a KGST Állandó Jogi Bizottságában. 1975–80-ban a Szocialista vállalat főirány keretében nagy feltűnést keltett koncepciót dolgozott ki a vállalati szervezeti struktúra fejlesztésére. Idevágó kutatási eredményeiből védte meg a doktori disszertációját (1978, „A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz” KJK, 1981.). Újabban a gazdaságirányítási szervezet és módszertan, a gazdaságpolitika jogi kifejezési lehetőségeinek problémáit kutatja, és új szemléletben foglalkozik a jogi felelősség, valamint a szervezeti jogalanyiság elméletével.

Nagyon hatékony tudományszervező. A Szocialista vállalat főirány jogi kutatásainak irányfelelőse (1975–80). Kidolgozta az MTA ÁJI–ELTE–MKKE népgazdasági jogi kutatóhálózat tervezetét. Részt vesz, illetve vett a gazdaságirányítási szervezet és vállalati struktúra szervezeti reformjainak előkészítésében, a Minisztertanács elnöke által irányított, az iparirányítás szervezeti korszerűsítésére létrehozott munkacsoportban, a

Magyar Kereskedelmi Kamara átszervezésében, az építésügy, valamint a tudományírányítás szervezési korszerűsítésében stb.

Sárközy Tamás mindig a nagy, átfogó és lényeges problémákat ragadja meg, és e problémákra soha sem ad részleges válaszokat, hanem vagy létrehozza, vagy messze-menően átrendezi azt a területet, amellyel foglalkozik: nagy rendszerekben gondolkodik. Ez jellemzi a népgazdasági jog kialakítását, a tulajdonjog átrendezését, a társulások kidolgozását, továbbá jelenlegi munkáját, amely egyensúlyt törekszik teremteni az egyénekre és a szervezetekre irányadó jogi szabályozás között. Tudományágazatát maga hozta létre. A másik kiemelkedő érdeme a multi- és interdiszciplinaritás állandó gyakorlata. Úttörő szerepe van a merev jogágazati falak meggyengítésében és a jog-, gazdaság-, szervezés- és vezetéstudomány összekapcsolásában.

Minden ízében kreatív, korszerű, dinamikus, széles körű tudással rendelkező érett kutató és tudományszervező, nagy közönséget vonzó előadó.

Eörsi Gyula, Szabó Kálmán

Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya

Ádám Antal

1929-ben, Szekszárdon született. Szűkebb szakterülete: geofizika. Doktori fokozatát 1970-ben szerezte. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének igazgatóhelyettese, egy. tanár.

A gimnázium elvégzése után a Soproni Műszaki Egyetem bányakutató-mérnöki szakát végezte el. 1962-ben a műszaki doktorátust, 1965-ben a műszaki tudományok kandidátusa, 1970-ben a műszaki tudományok doktora címet nyerte el. A diploma megszerzése után a Geofizikai Munkaközösségben, majd ennek jogutódjainál, a MTA Geofizikai Kutató Laboratóriumában, illetve a MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetében dolgozott. 1972 óta igazgatóhelyettes.

Munkássága kezdetén elsősorban geoelektromos műszerek szerkesztésével foglalkozott, tellurikus regisztráló műszerét jelentős mennyiségben exportálta a magyar ipar. Két közreműködésével készült műszer szabadalmi oltalmat nyert. Később a mágneses tér mérésére szolgáló berendezések szerkesztésével foglalkozott, variométerét és indukciós szondáját ma is kiterjedten használják.

A Nagycenk melletti obszervatórium műszerezésében, az ott végzett munkák megszervezésében irányító szerepe volt. Jelentősek azok az eredmények, amelyeket az 1955-ben Sopronban és Pekingben egyidejűleg végzett mágneses pulzáció mérések anyagának feldolgozásával nyert. Később a KAPG (a szocialista országok tudományos akadémiáinak geofizikai együttműködése) kereteit felhasználva, közös méréseket szervezett több szocialista ország részvételével, a nyert adatokat pedig felhasználta a pulzációk forrásának vizsgálatára.

Az 1960-as évek elejétől kezdve egyre inkább a magyar medencében végzett regionális elektromágneses mérések felé terelődött a figyelme. Egyik kezdeményezője volt hazánkban a magnetotellurikus mérések bevezetésének. Vezető szerepe volt a több éven keresztül végzett országos jellegű tellurikus mérésekben. 1961-től kezdődően a magnetotellurikus kutatások feldolgozási problémáival, a megfelelő alapösszefüggések levezetésével, a forrástér szerepével foglalkozott.

Magnetotellurikus kutatásai során felismerte a Dunántúli Középhegység alatti anomáliát és a Kárpát anomáliával is behatóan foglalkozott. Kimutatta a magyar medence felső köpenyének rendkívüli elektromos vezetőképesség-eloszlását; összefüggéseket talált a vezetőképesség és más földtani paraméterek, elsősorban a földi hőáram között. A medence sajátos magnetotellurikus anizotrópiáját tektonikai okokkal magyarázta, és rámutatott ennek és a modern geodinamikai elképzeléseknek lehetséges kapcsolatára.

Tanulmányozta az elektromágneses indukció anomáliáinak európai eloszlását, újabb összefoglaló munkái globális kapcsolatot keresnek a földkéreg és a felső köpeny elektromos jólvezető képződményei és az ottani hőáram, illetve hőmérséklet-eloszlás között, rámutatva ezeknek a kapcsolatoknak fizikai okára. Ehhez a munkához az alapot a szerkesztésében megjelent, és külföldön is elismeréssel fogadott, KAPG monográfia adta meg. Ezekre a munkákra az IAGA (nemzetközi aeronómiai és földmágneses asszociáció) nemzetközi kutatási programot kezdeményezett.

Több nemzetközi rendezvényt szervezett; ezek közül kiemelkedik az 1976-os IAGA tanácskozás Sopronban az elektromágneses indukció témakörében, valamint két soproni KAPG-közgyűlés. A KAPG megalakulása, 1966 óta a magyar munkabizottság titkára, 1970 óta pedig a magnetotellurikus munkabizottság regionális koordinátora. 1975-től a Nemzetközi Geodéziai és Geofizikai Unió elektromágneses indukciós munkacsoportjának elnöke.

Hazai és külföldi szakfolyóiratokban mintegy 130 szakmai dolgozata jelent meg.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem geofizikus hallgatóinak rendszeresen tart előadást a magnetotellurikus-indukciós kutatásokról, ezek alapján 1974-ben egyetemi tanári címet kapott.

1974-ben a Földtani Kutatás Kiváló Dolgozója lett, 1977-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, majd 1980-ban a Magyar Geofizikusok Egyesülete Eötvös-emlékérmét nyerte el.

1963–73 között Sopron város tanácsának tagja volt; 1972-ben a Győr-Sopron megyei Népfrentbizottság alelnöke lett, 1976-tól pedig a Népfrent Országos Tanácsának tagja.

Barta György, Béll Béla

Bíró Péter

1930-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: fizikai geodézia. Doktori fokozatát 1974-ben szerezte. A Budapesti Műszaki Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára.

Bíró Péter szakmai tevékenységének zömét a műszaki egyetemi oktatásban töltötte, de közben — az egyetem hozzájárulásával — két éven át részt vett gyakorlati geodéziai munkálatokban, majd az OFTH keretében működő Földmérési Intézet tud. igazgatóhelyetteseként megszervezte és 1969-től 1971-ig irányította az intézet kutatási főosztályát.

Eredményes tudományos tevékenységet fejt ki az elméleti felsőgeodézia területén. Nemzetközileg elismert kutatási eredményei vannak a geodéziai gravimetria és a magasságmeghatározás elméletének továbbfejlesztése terén. Erre vonatkozó angol nyelvű tudományos könyve „Time Variations of Height and Gravity” címmel kiadás alatt van az Akadémiai Kiadó és a Wichmann cég közös gondozásában. A hazai geodéziai gyakorlat számára különösen értékesek a felsőrendű vízszintes alaphálózati, valamint a kéreg-

mozgási szintezési hálózat gravimetriai feladatainak megoldására kidolgozott javaslatai. Érdeklődése kiterjed a geodézia szinte minden ágára, amely a nehézségi erőter kutatásával kapcsolatos. Így részt vesz a szatellita-geodézia, a geodinamika, a kéregmozgások vizsgálata, sőt a gravitációs-állandó új meghatározása terén folyó kutatásokban is.

Széles körű szakirodalmi tevékenységet fejt ki. Hazai és külföldi (csehszlovák, NDK, NSZK, szovjet) kiadványokban megjelent magyar és idegen nyelvű szakeikkeinek száma mintegy 60. Számos szakelőadást tartott itthon és külföldi tudományos rendezvényeken.

Kiemelkedően látja el a felső szintű oktatási feladatait, kezdetben a Geodéziai alapismeretek, majd a Felsőgeodézia, a Geofizika és a Kozmikus geodézia c. tantárgy oktatásában.

Jelentős társadalmi-tudományos tevékenységet fejt ki nemzetközi tudományos szervezetekben, a Magyar Tudományos Akadémia, a MÉM–OFTH, a Földmérési Intézet és egyéb szervek tudományos bizottságaiban, valamint szakegyesületünkben. Tudományos eredményeinek nemzetközi értékelését jelzi, hogy

- a szocialista akadémiák multilaterális együttműködése keretében alakított „Planetáris Geofizikai Kutatások” (KAPG) 6.6. munkabizottságának 1980-ig elnöke volt, s mintegy 10 éven át koordinálta a gravitációs állandó, a Föld tömege és közepes sűrűsége pontosabb újrameghatározására nemzetközi összefogásban folyó kutatásokat;

- a Nemzetközi Geodéziai Szövetség (IAG), illetve a Nemzetközi Földmérő Szövetség (FIG) egyes munkacsoportjainak tagja.

Tagja a MÉM–OFTH Geodéziai Bizottságának, az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézete Tudományos Tanácsának, elnökhelyettese az MTA Geodéziai Tudományos Bizottságának stb.

Kiemelkedő szakmai-tudományos és társadalmi tevékenységéért a Térképészet Kiváló Dolgozója kitüntetésben részesült és elnyerte a Geodéziai és Kartográfiai Egyesület Lázár-deák emlékérmét.

Hazay István, Homoródi Lajos

Enyedi György

1930-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: gazdasági földrajz, területi tervezés. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének osztályvezetője és tudományos tanácsadója.

Tudományos kutatómunkájának központi témaköre — immár 1953 óta, diplomájának megszerzésétől fogva — a társadalom térbeli szerveződésének alakulása, az ezt a folyamatot meghatározó, ill. befolyásoló tényezők szerepének, a fejlődés törvényszerűségeinek feltárása. Különös részletességgel vizsgálta a magyar mezőgazdaság területi szerkezetének fejlődését, majd ezzel összefüggésben a falusi térségekben végbemenő társadalmi és gazdasági folyamatokat.

A gazdaságföldrajzon belül ő kezdeményezte és szervezte a területfejlesztést megalapozó kutatásokat hazai és nemzetközi méretekben. Számos egyéni tudományos eredménnyel járult hozzá ennek a természet-, ill. társadalomtudományok határterületén létrejött kutatási irányzatnak koncepcionális megalapozásához és fejlődéséhez.

Korábbi kutatásai a mezőgazdasági termelés optimális földrajzi elhelyezése, a természeti erőforrásokon belül a termőtáj-körzetek ésszerű hasznosítása, és a változások tendenciáinak feltárása terén voltak eredményesek. A mezőgazdasági termelés földrajzi vizsgálata során feltárta a termőföldek, a mezőgazdasági műszaki bázis nem kielégítő hasznosítá-

sának fontos okait, a területi specializáció hiányosságait és javaslatot dolgozott ki a különböző mezőgazdasági körzetek ésszerű hasznosítására. Bernát Tivadarral közösen írt könyve mezőgazdaságunk távlati (terület) fejlesztésének gyakorlati érvényesítéséhez nyújt tudományos alapot azzal, hogy feltárja a mezőgazdasági típusokat, a gazdálkodás teljes kapcsolatrendszerét. A mezőgazdasági üzemek jellemzőinek alapulvételével javaslatot dolgozott ki a magyar mezőgazdaság optimális területi rendszerére és ezzel új szempontokat adott agrárpolitikánk irányításához.

Területfejlesztést megalapozó gazdaságföldrajzi kutatásai a társadalom térfolyamatai ok-okozati összefüggéseinek feltárására, illetve prognosztizálására irányulnak. Kimunkált koncepciója alapján megvizsgálták az ország kilenc tizedét kitevő falusi térség átalakulását. A falufejlesztés stratégiáját szolgáló módszerei és eredményei — a korábbi egyoldalú városfejlesztési szemlélettel szemben — meghatározzák az ország dinamikus fejlődésre alkalmas falusi régióit („Falvaink sorsa”, Magvető Kiadó, 1980). Az irányításával végzett kutatások feltárták és kiértékeltek a falusi térség termelőerőinek (mezőgazdaság, községi ipar) elmúlt évtizedben végbement regionális fejlődési folyamatait. „A magyar mezőgazdaság fejlődésének területi problémái”-ról írt munkájában összefoglaló kép rajzolódik ki népgazdaságunk területi jellegzetességeiről és az intenzív fejlesztésre több változatot kínál.

Kutatásainak tudományos jelentősége főleg abban áll, hogy feltárja a regionális fejlődés hatásmechanizmusát, és ezáltal felvázolja a jövőbeni területfejlesztési stratégia tudományos alapjait és a megvalósítás eszközkészletét. Ennek a céltudatos munkának következménye, hogy vizsgálati eredményeit, fő megállapításait az OT figyelembe vette a VI. ötéves tervtörvény megalkotásakor, továbbá az ÉVM az Országos Településfejlesztési Koncepció továbbfejlesztésénél. Az elvi-módszertani, illetve az országos vizsgálatok mellett kutatásainak mintegy próbája, hogy konkrét településfejlesztési koncepció (Tokaj, Heves) kidolgozására is vállalkozik, ami tudományosan alapozza meg a területrendezési terv megalkotását és végrehajtását.

A hazai és a nemzetközi szakkörökben egyaránt elismert, kiemelkedően aktív és eredményes kutatói, ill. egyetemi oktatói tevékenysége során 12 könyvet (kettőt társszerzővel), 110 tudományos közleményt (60 idegen nyelven) publikált. Idegen nyelvű tanulmányai közül külföldön 34 jelent meg. Magyarország gazdaságföldrajzáról írt könyvét angolul az USA-ban is kiadták. Az Akadémiai Kiadónál megjelent több könyvén kívül a „Föld mezőgazdasága” c. könyvét a Mezőgazdasági Kiadó 1965-ben, a „Kelet-Közép-Európa gazdaságföldrajza” c. könyvét a Közgazdasági és Jogi Kiadó 1978-ban adta ki.

Hazai tudományszervező munkája sokrétű: számos akadémiai és tudományos társulati bizottságban dolgozik (az MTA Földrajzi-, Geonómiai-, Szociológiai-, Településtudományi és Interdiszciplináris Bizottságában, a TMB Földrajz-Meteorológiai Szakbizottságában, az OT Távlati Tervezési Bizottságában). Társelnöke a Magyar Földrajzi Társaságnak. A hazai egyetemeken és tudományos társulatokban kutatási eredményeiről rendszeresen tart előadásokat. Az igényes tudománynépszerűsítésnek országosan ismert művelője. Szép számmal irányított aspiránsokat és gyakornokokat, élenjáró a fiatalok továbbképzésében.

A 60-as évek elejétől igen aktívan vesz részt a Nemzetközi Földrajzi Unió (IGU) Földhasznosítási, illetve Agrártipológiai Bizottságaiban. 1976 óta elnöke az IGU-n belül az ő javaslatára és koncepcionális tervezetere létrehozott Nemzetközi Falufejlesztési Bizottságnak. Nemzetközi angol nyelvű könyvsorozat kiadását indította el az Akadémiai Kiadónál, és eddig 10 kötetet szerkesztett „Geography of World Agriculture” címmel.

Kitűnő, szintetizáló előadó, a hazai egyetemeken kívül mintegy 25 ország számos egyetemén és különböző tudományos fórumokon tartott előadásaival nagyon sikeresen

képviseli a magyar geográfiát. Több külföldi egyetem hívta meg vendégprofesszornak. Montpellier-ben két évig adott elő gazdaságföldrajzot.

Enyedi György a magyar gazdaságföldrajz vezető egyénisége. Tudományos eredményei, publikációi alapján, aktív tudományszervező és tudományos közéleti tevékenységéért a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának ajánljuk.

Béll Béla, Martos Ferenc, Pécsi Márton

Kubovics Imre

1925-ben, Nagymácsédon született. Szűkebb szakterülete: közettan-geokémia. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára, a Természettudományi Kar dékánja.

Oktatói és ezzel szorosan összefüggő tudományos tevékenységét még egyetemista éveitől kezdte el. Érdeklődése kezdettől fogva a magmás közettan és a geokémia felé irányult. 1962-ben doktorált „summa cum laude” minősítéssel. „A vulkáni hegységek beszakadásos szerkezete” című egyetemi doktori disszertációját az MTA Akadémiai jutalomban részesítette.

A geokémiai kutatást a velencei-hegységi talajtakaró nyomelemvizsgálatával kezdte, s a magmás-utómagmás képződmények közettani-geokémiai vizsgálatával folytatta. E kutatások során a velencei-hegységi Meleg-hegyen enargitos ércesedést és figyelemre méltó Au-dúsulást, a Gécsi-hegyen pedig Magyarország első Sc-Nb-tartalmú magmatitjét sikerült kimutatnia. A dunabogdányi Csódi-hegy lakkolitjának földtani-közzettani feldolgozása után, 1958-ban kezdte meg a mátrai vulkanitok ásványközzettani-geokémiai vizsgálatát. E témakörből készítette kandidátusi disszertációját 1965-ben.

1967-től részben a vulkáni-, illetve a magmás kőzetképződési folyamatok vizsgálatával, modellezésével szorosan összefüggő peturgiai kutatásokkal, a különböző eredetű és összetételű kőzetek, melléktermékek, hulladékok (többek között wehrlit, diabáz, bazalt, andezit, karbonátok, homok, salak, pernye stb.) olvadáskor változó körülmények közötti kristályosodásával és egyéb — főleg fizikai és kémiai sajátosságainak — tanulmányozásával foglalkozott. Kutatásainak eredményeképpen, az elméleti kérdések tisztázásával párhuzamosan olyan sav- és kopásálló, különböző célú burkolásra alkalmas műkölapokat sikerült kikísérletezni, amelyek iránt több nyugati országban is nagy az érdeklődés. Az eljárást több hazai és nemzetközi szabadalom védi. A gyakorlati eredmények mellett, a különböző összetételű magmák kristályosodási képességére-, kristályosodási folyamatára vonatkozó, illetve a különböző magmás folyamatok kölcsönhatásának értelmezését elősegítő elméleti megállapítás és eredmény született. Ezen kutatások egységes rendszerbe foglalásának eredménye az 1975-ben megvédett akadémiai doktori disszertáció.

Az elmúlt években, a korábbi kutatási témák folytatása mellett — neves szobrászaink felkérésére, illetve biztatására — szobrászati célkitűzésű peturgiai kutatásokba kezdett, kutatásaival két év alatt teljesen kidolgozta a szilikátos kőzetek szoboröntés-kristályosítás technológiáját, amelynek eredményeképpen márványszerű, változatos szemcseméretű szobrokat és egyéb tárgyakat sikerült előállítani (önteni). Az eredményekről vezető szobrászaink nagy elismeréssel nyilatkoztak.

A felsorolt szakterületek és eredmények jól illusztrálják, hogy Kubovics professzor az elméleti kutatások eredményeinek gyakorlati hasznosítására megkülönböztetett

figyelmet fordít. Ugyanakkor a kutatás, illetve kísérletezés során szerzett tapasztalatait és tudományos eredményeit az egyetemi oktatásban hasznosítja. Diákjait és munkatársait a gyakorlati kérdések átfogó tudományos alapú megoldására nevezi. Számos külföldi ösztöndíjas és aspiráns munkáját irányította eredményesen. Hazai és külföldi szakmai körökben jól ismert és magasra értékelt kutatói tevékenysége és egyetemi oktatói munkássága során közel félszáz tudományos munkát (könyvet, illetve tudományos cikket) publikált. Aktívan működött közre több nagyjelentőségű kéziratot kutatási jelentés összeállításában.

Tudományszervező munkássága sokirányú; számos tudományos bizottságban, illetve szervezetben tevékenykedik, többen felelős posztot töltött, illetve tölt be (az MTA Geokémiai Tudományos Bizottsága, Földtani Tudományos Bizottsága, az Ásványi Nyersanyagok Hasznosítása Tudományos Bizottság, a TMB Bányászati, Földtani, Geológiai és Geofizikai Szakbizottsága, Geonómiai Tudományos Bizottság stb.). Az „Acta Geologica” szerkesztő bizottságának főszerkesztő-helyettese. A Magyarhoni Földtani Társulat Ásványtan–Geokémiai Szakosztályának 1967–1973 között a titkára, ezt követően az elnöke volt.

A nemzetközi tudományos életben is komoly elismerést vívott ki. Ennek következtében több nemzetközi szervezetben, illetve ezek magyar nemzeti bizottságában fejt ki tevékenységet és viselt különböző tisztséget (Internacional Mineralogical Association, KAPG, International Association of Volcanology and Chemistry of the Earth's Interior). Nemzetközi együttműködés keretében folyik a földtani nagyszerkezeti szempontból kulcsfontosságú mezozoós bázisos és ultrabázisos magmatitok kutatása.

A tudományos munkásság mellett rendkívül nagy figyelmet fordít az egyetemi szakképzés állami, társadalmi és politikai kérdéseire. 1966-tól kezdődően folyamatosan különböző kari, illetve egyetemi funkciókat lát el. Több országos jellegű oktatási, illetve tudmánypolitikai koncepció kidolgozásában vett részt (kutatáshálózati fejlesztési terv, a tudományegyetemek távlati fejlesztési terve stb.).

Kubovics Imre a földtani-geokémiai szakterület kiváló egyénisége, kutatási eredményei, valamint a tudományos kutatások szervezése- és felsőoktatási rendszertink továbbfejlesztése terén kifejtett aktív közéleti tevékenysége alapján javasoljuk a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának.

Fülöp József, Grasselly Gyula, Nemecz Ernő, Szádeczky-Kardoss Elemér

Mészáros Ernő

1935-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: légkörfizika, levegőkémia. Doktori fokozatát 1970-ben szerezte. Az Országos Meteorológiai Szolgálat Központi Légkörfizikai Intézetének igazgatója, c. egyetemi tanár.

Meteorológus oklevelét 1957-ben, egyetemi doktori diplomáját („Az esőcseppek spektrális eloszlása” c. disszertációjával) 1961-ben, kandidátusi minősítését („A légköri aeroszol fizikai, kémiai vizsgálata” c. értekezésével) 1966-ban, a földtudományok doktora tudományos fokozatot („A légköri vízgőz kondenzációjának termodinamikája” c. disszertációjának megvédésével) 1970-ben szerezte meg.

A felsorolt témakörök jelzik azt a szűkebb szakterületet, amelyből Mészáros tudományos munkássága kiindult, s amely később a levegőkémiában alapvető kén- és nitrogénvegyületek légköri körforgalmával, majd a levegő háttérszennyeződésének gyakorlati

mérési feladataival bővült. Az utóbbi témakörökben a kutatás, ill. a rendszeres mérés megindítása Magyarországon Mészáros nevéhez fűződik, egyúttal jelzi a felsorolt alapkutatások gyakorlati jelentőségét és társadalmi (környezetvédelmi) vonatkozásait is. Kutatásainak eredményét száznál több, jórészt mértékadó külföldi folyóiratokban publikált tanulmánya, három könyve (egyikük az Elsevier tudományos kiadványaiban angolul jelent meg) — köztük az első magyar levegőkémiai kézikönyv — tartalmazza, s ezeket egyetemi szemináriumokon (Brest, Frankfurt, Lausanne, Párizs, Stockholm, Zürich), valamint a felhőfizika és a levegőkémia hazai egyetemi oktatásának keretében (ELTE: 1979 óta c. egyetemi tanár; Veszprémi Vegyipari Egyetem: mb. előadó) ismertette.

Több nemzetközi szervezet (WMO, IAMAP) tudományos bizottságaiban mint választott tisztségviselő, ill. tag aktív munkát végez, WMO-megbízás formájában vezeti a Budapesten létesített háttérszennyezettséget mérő oktatási centrumot, s ebben a témában az afrikai francia nyelvű országok konzultánsa.

Az MTA Meteorológiai Tudományos Bizottságának elnöke, több tudományos bizottságnak, a Magyar Meteorológiai Társaság Tudományos Tanácsának, az OKI Tudományos Kollégiumának tagja, az Időjárás szerkesztő bizottságának elnöke, az MTA X. Osztályának Közleményei és a Pollution Atmosphérique (Párizs) szerkesztő bizottságának tagja.

Kitüntetései: a Munka Érdemrend ezüst fokozata (1979), Akadémiai Díj (1979). Beosztásában mutatkozó munkahelyi elismerések, előléptetések: többszöri Kiváló Dolgozó kitüntetés, 1964: a Légműfizikai Osztály vezetője, 1971: a Központi Légműfizikai Intézet igazgatóhelyettese, majd 1976-tól igazgatója.

Összefoglalva Mészáros Ernő tudományos pályájának értékelését, különösen kiemelendő a légműfizika és a levegőkémia bekapcsolása a magyar meteorológiai kutatásokba, munkatársainak sorában kifejtett vezető, szervező, iskolateremtő munkája, kutatásainak nemzetközi szinten méltányolt elismerése, eredményeinek társadalmi hasznosítása.

Barta György, Béll Béla, Czelnai Rudolf

Somogyi József

1931-ben, Sopronban született. Szűkebb szakterülete: geodézia, fotogrammetria, geodinamika. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének igazgatója.

Somogyi József igen jelentős szerepet játszik a hazai geodéziai kutatásokban, azok irányításában és tevékenysége nemzetközileg is elismert. Fő kutatási területe a geodéziai mérés- és számítástechnika témaköréhez kapcsolódik. A műszerek vizsgálatához fűződő kutatásait a magyar műszeripar hasznosítja, de a tedolitos állótengelyingadozás vizsgálatára és a szintezőműszerek teljesítményadatainak meghatározására kidolgozott módszerek nemzetközi vonatkozásban is újnak számítanak. Számítástechnikai kutatásai főként fotogrammetriai vonatkozásúak. Magyarországon elsőként javasolt és alkalmazott analitikus megoldásokat. Az asztali számítógépre kidolgozott sorháromszögelési módszer, amely a hazai gyakorlatban alkalmazásra került, a maga idejében nemzetközi vonatkozásban is korszerű és új volt. Kanadai ösztöndíjas tanulmányútja során olyan sorkiegyenlítési eljárást dolgozott ki, amely a nemzetközi irodalomban az első megoldás volt az x, y, z koordináták együttes meghatározására. Ő javasolta és kezdeményezte a korszerű tömbkiegyenlítések hazai alkalmazását, s irányításával készült el az első tömbkiegyenlítési program. Jelentős eredményeket ért el a tömbkiegyenlítéseknél a szabályos hibák hatásának csökkentésére végzett kutatásaival is.

Újabb kutatásai geodinamikai problémákhoz kapcsolódnak. A függőleges kéregmozgás mérések pontosságának fokozására kezdeményezője és részese egy korszerű terepi szintezőléc-komparátor kifejlesztésének. Elméletet állított fel a két-lépcsős komparálás igényére és szükségességére. Az ennek alapján kidolgozott matematikai módszer nemzetközi vonatkozásában is új, és az addigi megoldásoknál jobb eredményt ad. Bányavágatok deformációjának meghatározására kezdeményezője és irányítója volt egy speciális fotogrammetriai műszer- és kiértékelési eljárás kialakításának. Része egy új elveken alapuló libellavizsgáló berendezés kifejlesztésének is. A geodinamikai jelenségek értelmezéséhez mindinkább alkalmazza a határterülethez kapcsolódó geofizikai kutatások eredményeit.

Külön kiemelendő intézeti igazgatóként az a tudományszervező tevékenysége, amellyel jó feltételeket biztosít a korszerű kutatómunkához, valamint erősíti és bővíti az intézet hazai és külföldi intézményekkel való tudományos együttműködését. Jelentős nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik, amit gyümölcsözően hasznosít a hazai geotudományok javára. A felsőoktatásban régebben mint óraadó, jelenleg mint ÁVB-tag vesz részt.

Társadalmi, tudományos-közületi tevékenysége kimagasló. A Geodéziai és Kartográfiai Egyesület alelnöke, a Magyar Geofizikusok Egyesületében elnökségi tag. Az MTA X. osztályának tanácskozási jogú tagja. Tagja az Ásványi Nyersanyagok Komplex Hasznosítása Tudományos Bizottságnak, a Geodéziai Bizottságnak, a TMB szakhbizottságának, a KAPG Magyar Nemzeti Bizottságának és a MÉM Geodéziai Bizottságának. A Veszprémi Akadémiai Bizottság tagja és a Földtudományi Munkabizottság elnöke. Tisztségviselő a Nemzetközi Geodéziai és Geofizikai Unióban (IUGG) és elnöke Magyar Nemzeti Bizottságának. Tagja az ICSU Magyar Nemzeti Bizottságának stb.

1972-ben a Térképészet Kiváló Dolgozója, és 1979-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozata kitüntetésben részesült.

Somogyi Józsefet hazai és nemzetközi vonatkozásban is jelentős tudományos és tudományszervező tevékenysége alapján ajánljuk levelező tagnak. Meggyőződésünk, hogy megválasztása esetén a geotudományok hasznára még hatékonyabbá válna eddig kifejtett tudományos, tudományszervező és tudományirányító munkája.

Homoródi Lajos, Tárczy-Hornoch Antal